

Ж.В. Колоїз

**НЕУЗУАЛЬНЕ
СЛОВОТВОРЕННЯ**

Кривий Ріг
2015

ББК 81.2Укр-3
К-61
УДК 811.161.2'373.611

Рецензенти:

Білоусенко П.І., доктор філологічних наук, професор,
Запорізький національний університет
Калашник В.С., доктор філологічних наук, професор,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

*Рекомендовано до друку вченою радою Криворізького педагогічного
інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»
(протокол № 11 від 25.06.2014 р.)*

Колоїз Ж.В. Неузуальне словотворення : [монографія] / Ж.В. Колоїз.
Кривий Ріг : НПП Астерікс, 2015. – 156 с.

У монографії досліджено словотворчий потенціал мовної системи, схарактеризовано okazіоналізми як результати відповідних словотворчих актів, що демонструють той чи той спосіб продукування. Репрезентовано інвентаризацію способів неузуального словотворення, що передбачає узуальні та неузуальні різновиди. Узуальні способи продукування okazіоналізмів проаналізовано як елементарні, або некомбіновані (префіксальний, суфіксальний, постфіксальний, власне основоскладання) та неелементарні, або комбіновані (префіксально-суфіксальний, префіксально-постфіксальний, суфіксально-постфіксальний, префіксально-суфіксально-постфіксальний, складносуфіксальний). Важливий акцент зроблено на диференціації таких неузуальних різновидів, як-от: емансипація афікса або сегмента, субституція, контамінація, черезступеневе продукування, гендіадіс, голофразис.

Книжка призначена для науковців-філологів, аспірантів, учителів-словесників, студентів, усіх, хто цікавиться неологічними проблемами.

© Ж.В.Колоїз, 2015

ВСТУП

Демократизація, лібералізація та інформатизація сучасного суспільства впливає не лише на саму людину, але й на її мову, яка, будучи основним засобом комунікації, зберігає ознаки іманентної стабільності та цілісності й водночас перебуває в безперервному русі, що забезпечує її життєздатність. У динамічній системі мови немає жодної сили, що гарантувала б збереження регулярності, властивої тому чи тому явищу. Мова стає мобільнішою, стимулює мовні процеси, що задовольняють потреби її представників, відчутно реагує на ту чи ту ситуацію спілкування, створює умови для відповідних змін і, зрештою, модифікує мовленнєву поведінку своїх носіїв. Важливим фактором розвитку мови вважають неогенез, або «процес виникнення нового в мовній структурі» [Сенько 2000, с. 20].

Сьогодні можна спостерігати кількісні і якісні модифікації лексичного складу мови, зумовлені «вербальною свободою», яка в буквальному розумінні знехтувала всіма соціально-етичними заборонами й канонами, сприяла ліквідації мовленнєвих стереотипів минулого і спонукала до демонстрації креативності та «мовних смаків» у різних сферах людської діяльності. Ця креативність, спричинена зовнішнім «соціальним поштовхом», виявляється передусім у бажанні стати «законодавцем мовної моди», «запроваджувачем нового мовного смаку», у прагненні до вдосконалення, до зручних і ефективних форм вираження, в оригінальний, незвичний, нетрадиційний спосіб реалізувати надані мовною системою потужні словотворчі можливості. Результати таких «творчих пошуків» репрезентовані у вигляді численних новотворів, зокрема й тих, які кваліфікують як okazіоналізми (від лат. *occasionalis* – випадковий) – новостворена одиниця, відсутня в системі мови, невідома її носіям, переважно не відтворювана, а утворювана у процесі мовлення, спродукована для конкретної ситуації спілкування).

Лінгвістична ідентифікація okazіоналізму ґрунтується на визначенні його обсягу та встановленні комплексу диференційних ознак. У мовознавчій науці міцно утвердилася думка про його лексичний статус, відповідно до чого okazіоналізм ототожнюють здебільшого зі слівним утворенням (О. Александрова, М. Бакіна,

Б. Белова, Г. Винокур, О. Габінська, О. Жижома, О. Земська, М. Калніязов, О. Ликов, В. Лопатін, І. Улуханов та інші). Звідси, відповідно, й ототожнення понять «оказіоналізм» й «оказіональне слово» (пор.: «оказіональне слово – це мовленнєва експресивна одиниця, яка характеризується невідтворюваністю (створюваністю), ненормативністю, номінативною факультативністю та словотвірною похідністю» [Льков 1976, с. 36].

Сучасна лінгвістика оперує широким спектром витлумачень оказіоналізму, які переважно дублюють одне одного. У наукових доробках визначення сутності оказіоналізму відбувається передусім дискрептивним шляхом, коли розгортаються й конкретизуються його диференційні ознаки. «Оказіональним словом, – зауважує Е. Ханпіра, – я називаю слово, утворене за мовною малопродуктивною моделлю, а також за оказіональною (мовленнєвою) моделлю і створене на певний випадок або для звичайного повідомлення, або для художнього» [Ханпіра 1966, с.154]. Такі тлумачення не викликають принципового заперечення, зокрема коли йдеться про оказіональні слова: «Оказіоналізми – це такі похідні слова, які створюються в мовленні: а) за непродуктивними словотвірними типами; б) з порушенням дії законів словотвірних типів (продуктивних / непродуктивних); в) без відношення до словотвірних типів, «позатипно» [Калніязов 1975б, с. 118]. Очевидно, така позиція науковців сприяла побудові типології мовленнєвих новотворів, зважаючи на їхні словотвірні особливості. Деякі мовознавці вважали, що саме словотвірний рівень дає змогу поділити всі мовленнєві утворення на потенційні та оказіональні, бо «під час утворення перших реалізуються закони словотворення, під час утворення других ці закони порушуються» [Шеляховская 1983, с. 83].

Класифікація оказіональних слів із урахуванням характеру словотворчого потенціалу передбачає виокремлення різних структурних типів, як-от, наприклад: 1) оказіоналізми, утворені з порушенням законів емпіричної продуктивності словотвірних типів; 2) оказіоналізми, утворені з порушенням законів системної продуктивності словотвірних типів; 3) оказіоналізми, утворені оновленням словотвірної форми конкретного реального слова; 4) оказіоналізми, утворені за зразком конкретного реального слова;

5) okazіоналізми, утворені «позатипно» (за okazіональними словотвірними типами); 6) okazіоналізми, утворені з використанням унікальних для мовної системи елементів; 7) okazіоналізми, утворені способами словотворення, не відомими або майже не відомими системі мови [Шеляховская 1983, с. 83–84].

З огляду на те, що okazіоналізми, засвідчуючи лексичне збагачення й оновлення, водночас ілюструють результати відповідних словотворчих актів і демонструють відповідний спосіб словотворення, дослідження особливостей їхнього продукування має безсумнівний інтерес для теорії словотвору.

Словотвірний аспект віддавна вважають більш важливим, ніж, скажімо, лексико-семантичний та функціонально-стилістичний, оскільки, за свідченням мовознавців, мовленнєві новотвори досить часто демонструють великі резервні можливості словотвірної мовної підсистеми. Відповідно до того, наскільки активно створюються okazіоналізми за тим чи тим словотвірним типом, можна було з упевненістю говорити про ступінь їхньої продуктивності. До того ж словотвірна типологія okazіоналізмів є важливою не тільки для визначення ступеня продуктивності словотвірного типу, але й для більш точного опису їхньої семантики: okazіональні утворення демонструють ті семантичні межі, які визначали можливість конструювання слів з тим чи тим формантом. «Мабуть, чи не найосновнішим аспектом okazіонального слова є словотвірний, – зауважує О. Ликов. – Саме словотвірна характеристика okazіоналізму, на нашу думку, може і повинна допомогти з'ясувати причини, умови та джерела зародження різних [Лыков 1972, с. 23]. До того ж реалізацію словотворчих засобів мови визнають основним джерелом неологізації.

Досягнення в царині словотворення okazіоналізмів є результатом тривалих наукових пошуків великої когорти не тільки зарубіжних, а й вітчизняних мовознавців. Предметом зацікавлення стають насамперед способи продукування okazіоналізмів, словотвірні моделі (типи, схеми), за якими вони утворюються, їх продуктивність, регулярність і т. ін. [Габинская 1981, с. 23]. Як справедливо зауважує Є. Карпіловська: «У періоди інтенсивного оновлення лексики закономірно зростає увага мовознавців до проблеми правильності слова, зокрема, регулярності словотвірних номінацій. Регулярність при цьому трактують як відтворюваність номінації, відповідність її

формально-семантичної будови продуктивним зразкам словотворення. Отже, нерегулярними вважають номінації, створені всупереч словотвірним зразкам і тому невідтворювані, поодинокі, із семантикою, залежною від конкретної комунікативної ситуації. Останнім часом у славістиці все частіше на позначення процесів творення регулярних і нерегулярних словотвірних номінацій послуговуються опозицією термінів «узואльне-неузואльне словотворення» [Карпіловська 2005, с. 115]. Щоправда, в україністиці на сьогодні залишається ще чимало нерозв'язаних проблем. Поза увагою науковців залишилися так звані «способи словотворення, не відомі або майже не відомі системі мови». Про деякі з них згадують переважно принагідно. Натомість у зарубіжному мовознавстві вони мають досить ґрунтовне представлення, розглядаються в межах відповідних класифікаційних схем. Більшість дослідників диференціюють усі способи словотворення на узואльні й окаяональні, або неузואльні [Земская 1992; Изотов 1997а, 1997б, 1998а, 1998б; Намитокова 1986, 1987; Улуханов 1992а, 1992б, 1996; Гугунава 2003]. При цьому перші визначаються як центральні, за допомогою їх сподуковано більшість слів будь-якої мови, а інші – периферійні.

Об'єктивація мовних словотворчих потенцій залежить від мовленнєвої діяльності (акту мовлення), а мовне узаконення як матеріальних еталонів – від узусу і норми.

Термін «узус» (від лат. *usus* – користування, уживання, звичай) кваліфікують по-різному: з одного боку, його ототожнюють з індивідуальним уживанням, з іншого, – із загальноприйнятим, нормативним використанням. Це спонукало деяких мовознавців до твердження: узус охоплює як традиційні, стійкі, правильні, так і нетрадиційні, окаяональні й помилкові реалізації мовної системи.

У нашому витлумаченні узус – це не зумовлене специфічним контекстом або індивідуальним смаком прийняте (необов'язково загальноприйняте) вживання об'єктивної одиниці, яке актуалізує як традиційні реалізації мовної системи, так і апробовані результати мовленнєвої діяльності. Узואльне – це вже не індивідуальне, не окаяональне, але ще й ненормативне, несистемне, хоч може ним стати, апробувавшись у мовленні.

Попри динамічність, здатність змінюватися в межах можливостей мовної системи, норма зорієнтована на традицію, хоч із часом і порушує її. Норму варто кваліфікувати як реалізовані

можливості мови. Можливості мови виявляються значно ширшими, ніж узуальне чи нормативне, закріплене системою, вживання мовних знаків. Традиційна норма діє в бік обмеження, заборони, стабільності, тоді як система здатна задовольняти запити спілкування, продемонструвати і реалізувати мовні потенції, скеровані на розхитування цієї стабільності, на прорив її «слабкої ланки».

Звідси незуальне, або okazionale, словотворення розуміємо як процес матеріалізації, актуалізації мовних словотворчих потенцій, процес утворення нових похідних лексичних одиниць, відсутніх у системі мови, на основі вже «відпрацьованого», адаптованого в «мовному просторі» матеріалу. Інакше кажучи, незуальне, або okazionale, словотворення – це продукування okazionalізмів. Причому способи їх утворення та фактори, що впливають на активізацію словотворчих процесів, не є однотипними. Вони потребують більш детального та скрупульозного вивчення й більш чіткої систематизації. Адже, як справедливо зауважував І. Улуханов, «повним описом системи способів словотворення варто вважати опис не лише наявних в узуальній лексиці різновидів словотвірних структур», а й виявлення всіх словотворчих можливостей мови, «які теоретично передбачувані, але не реалізовані в узуальній лексиці, однак можуть бути або вже реалізовані okazionalно й являють собою потенційне джерело поповнення узуального складу» [Улуханов 1992а, с.4].

Сучасна епоха активізувала словотворчі процеси в мові. Свобода форм вираження, розкутість, відсутність будь-яких обмежень стимулює словотворчість, появу okazionalізмів, що, своєю чергою, розхитує звичні рамки усталеної системи.

Переважаюча частка okazionalізмів спродукована за допомогою тих засобів і способів, що активно використовуються для творення узуальних слів за продуктивними в мові моделями, наприклад: *автореса, борчиня, борчиха, вождиня, вождыха, вождиця, дебаторка, йогиня, консулка, критикеса, метреса, міністерка, монархиня, політикеса, політикиня* тощо.

Згідно з позицією деяких науковців такі слова варто кваліфікувати як потенційні, або потенціалізи. Її прихильники розглядають потенційні й okazionalні слова як антиподи, оскільки, на їхню думку, вони представляють «два полюси

словотворення»: перші є реалізацією законів словотворення, другі – порушенням цих законів [Земская 2011, с. 249].

Зауважимо: дотепер щодо потенційних та okazіональних слів висловлюються доволі суперечливі погляди, у різних дослідженнях вони трактується по-різному. Так, Р. Намітокова констатує: «За терміном «потенційне слово», очевидно, слід залишити те значення, яке запропонував Г. Винокур, що увів цей термін у науковий обіг: «це слова, яких фактично немає (курсив наш – Ж.К.), але які могли б бути, якби того захотіла історична випадковість» [Намитоква 1986, с.17].

На думку Е. Ханпіри, «це слово, що може бути утворене за мовною моделлю високої продуктивності, а також слово, яке вже виникло на основі такої моделі, але ще не увійшло в мову» [Ханпира 1972, с. 248]. Okazіональне ж слово науковець витлумачує як «невідоме мові слово, утворене за мовною малопродуктивною або непродуктивною моделями або за okazіональною (мовленнєвою) моделлю» [Ханпира 1972, с. 249]. Причому робить спробу з'ясувати сутність ще одного нововведеного поняття – okazіональна словотвірна модель, під якою розуміє «таку структурно-семантичну формулу побудови слів, яка невідома мові» [Ханпира 1972, с. 271]. Водночас різницю між потенційними й okazіональними словами Е. Ханпіра вбачає лише на рівні словотворення (залежно від продуктивності словотвірної моделі); причини утворення названих типів слів, характер їх функціонування, за переконанням науковця, є загальними: okazіональні і потенційні слова можна об'єднати однією назвою okazіональні (у широкому витлумаченні).

Під загальним поняттям об'єднує два типи слів (потенційні й okazіональні) і В. Лопатін, бо «і ті, і ті являють собою слова, відсутні в мовній традиції, відповідно, такі, що створюються в момент мовлення, тоді як решта – у момент мовлення відтворюються як готові одиниці мови» [Лопатин 1973, с.70–71]. О. Ликов потенційні й okazіональні явища називає системними і несистемними okazіоналізмами [Лыков 1976].

Намагання систематизувати відповідним чином усе розмаїття новотворів, виявити всі структурно різні шляхи та прийоми творення нових слів у результаті використання всіх наявних у мові словотворчих ресурсів сприяло тому, що поряд із узувальними й okazіональними способами словотворення в лінгвістичній літературі

віднедавна виокремлюють і так звані потенційні [Земская 1992; Изотов 1997а, 1997б, 1998а, 1998б; Улуханов 1992а].

Щоправда, на нашу думку, така класифікаційна схема не є переконливою, перспективною і насамперед тому, що не простежуються чіткі диференційні ознаки в систематизації потенційних та okazіональних слів. До того ж можна дискутувати й щодо доцільності самого терміна «потенційне слово» [Колоїз 2007, с. 20–21].

Подекуди спостерігається намагання об'єднати одиниці мовлення, створені у процесі «індивідуальних творчих актів» за словотвірними типами різного ступеня продуктивності (так звані потенціалізми), й одиниці, спродуковані з порушенням цих типів за допомогою специфічних способів і прийомів (власне okazіоналізми) [Намитоківа 1986, с. 13], в одну групу з узагальнювальною назвою «неузуальні слова» («неузуали»), що в такому разі слугує маркером відсутності відповідного явища в системі мови (узусі).

Сказане вище дає підстави говорити про два структурно-семантичні механізми творення okazіоналізмів із використанням відповідної словотвірної бази й відповідних словотворчих ресурсів.

Способи утворення okazіоналізмів, ґрунтовані на використанні узуальних словотворчих ресурсів, що характеризують традиційне (нормативне, узаконене) словотворення, слід кваліфікувати як узуальні.

Способи утворення okazіоналізмів, ґрунтовані на використанні неузуальних словотворчих ресурсів, що характеризують нетрадиційне (ненормативне, неузаконене) словотворення, слід кваліфікувати як неузуальні.

Представлена монографія має на меті проаналізувати okazіоналізми у словотвірному аспекті, виявити шляхи, прийоми, механізми утворення похідних слів, що з'явилися, так би мовити, «на випадок», на «замовлення» конкретної ситуації спілкування.

Запропонована праця є одним із кроків у спробі системного опису узуальних і неузуальних способів продукування okazіоналізмів, засвідчених у «мовленнєвому просторі» українців.

РОЗДІЛ 1

УЗУАЛЬНІ СПОСОБИ ПРОДУКУВАННЯ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ

Сучасна мовленнєва діяльність, стимульована новими соціально-політичними процесами, характеризується підвищеним ступенем емоційності, виразності, що великою мірою пов'язується з індивідуальним креативним підходом до словотворення, налаштуванням на «винахідництво», на пошук нового, нестандартного, незвичного, яскравого, ефективного й ефектного. Йдеться передусім про продукування okazіonalіzmіv, що вирізняються на тлі нормативно-узуальних утворень і маніфестують своєрідну реалізацію словотворчих можливостей мови.

Реалізація словотворчих потенцій, закладених у системі мови, є практично не обмеженою, задовольняє «запити» найвибагливіших і найнеординарніших мовців, які інтенсивно «експлуатують» наявні словотворчі ресурси, словотвірні типи і способи словотворення.

Сучасні дериваційні процеси, різні способи і засоби продукування нових слів (узуальних / okazіonalіznіx) викликали зацікавлення великої когорти науковців (Е. Балаликіна, М. Богданов, Н. Валгіна, Г. Віняр, Г. Вокальчук, В. Горпинич, Д. Гугунава, А. Журавльов, О. Земска, В. Ізотов, Є. Карпіловська, Н. Клименко, І. Ковинєва, Л. Кудрявцева, Р. Намітокова, В. Немченко, С. Торопцев, І. Улуханов та ін.), сприяли появі низки навчально-методичних і наукових доробків, у яких, власне, спосіб словотворення розглядається як одне з основних понять словотвору – розділу «науки про мову, що вивчає структуру похідного слова і способи утворення нових слів» [Вакарюк 2004, с. 89].

Словотворення – продукування похідних слів за допомогою формальних засобів за дериваційними правилами і словотвірними типами. Такий механізм творення нових одиниць називають також деривацією, а самі похідні – дериватами.

Словотворення здійснюється за допомогою словотворчих засобів і залежно від їхнього характеру поділяється на:

- словопородження (при використанні афіксів);
- основоскладання і словоскладання (при використанні мінімум двох повнозначних одиниць);

- абрєвіацію (при скороченні твірних слів);
- конверсію (при переході слова з однієї частини мови до іншої) [УМ 2000, с. 575].

Спосіб словотворення немає загальноприйнятого визначення: його витлумачують то як «шлях», то як «прийом», то «як механізм», то як «комплексну систему» використання різних структурних словотворчих засобів утворення дериватем на всіх етапах розвитку мови.

Спосіб словотворення розглядають і як одиницю класифікації, що об'єднує ряд словотвірних типів, які характеризуються одним і тим самим різновидом форманта (префікс, суфікс, постфікс і т. ін.) незалежно від його конкретних матеріальних реалізацій у різних типах.

1.1. Інвентарізація способів словотворення

Традиційним у науковій думці стало розрізнення способів словотворення за: 1) лексико-граматичним характером твірної бази і словотворчих засобів (морфологічний, морфолого-синтаксичний, лексико-синтаксичний, лексико-семантичний); 2) за різновидом основних компонентів словотворчих формантів (афіксальні, основоскладання, абрєвіація). Згідно з іншою класифікацією розмаїття усіх способів словотворення розглядають крізь призму опозиції морфологічні / неморфологічні, де перші передбачають приєднання афіксальних морфем до твірної бази (окремо або в комплексі) за відповідними словотвірними моделями, за наявними в системі мови правилами.

Сучасна типологія способів словотворення ґрунтується на уніфікації критеріїв чистих / змішаних, прямих / зворотних, узуальних / неuzuальних протиставлюваних різновидів.

Диференціація чистих / змішаних способів здійснюється в межах морфологічного словотворення з урахуванням кількості словотворчих засобів.

Способи словотворення, ґрунтовані на використанні якогось одного зі словотворчих засобів (префікса, суфікса, постфікса, флексії), називають чистими, або незмішаними.

Способи словотворення, ґрунтовані на використанні кількох словотворчих засобів (префікса і суфікса; префікса і постфікса;

суфікса і постфікса; префікса, суфікса і постфікса і т. ін.), називають змішаними. Вони являють собою різні комбінації формальних засобів словотворення.

На тлі загальних (чистих / змішаних) способів словотворення виокремлюють відповідні різновиди, як-от: а) префіксальний, суфіксальний, постфіксальний, флексійний, основоскладання, абревіація; б) префіксально-суфіксальний, префіксально-постфіксальний; суфіксально-постфіксальний, префіксально-суфіксально-постфіксальний; складносуфіксальний, або основоскладання, супроводжуване афіксацією.

Усі вони ілюструють зразки прямого словотворення, так би мовити, прогресивного, що відбувається в напрямку ускладнення формального (структурного) і семантичного планів.

Зворотне словотворення є регресивним, відбувається в напрямку спрощення формального (структурного) і семантичного планів. У такому разі до уваги беруть співвідношення між мотивуючим і мотивованим словами, яке «може бути прочитане не лише зліва направо, але й справа наліво» [Улуханов 1992б, с. 5], репрезентує модель зворотного словотворчого процесу. Його ще називають редеривацією з подальшою диференціацією депрефіксації, десуфіксації тощо й зараховують передусім до різновидів неузואльних способів словотворення, розглядаючи як «оказіональне заповнення клітинки, призначеної у словотвірному ланцюжку для відсутнього в ній слова» [Улуханов 1992б, с. 5].

Диференціація способів словотворення на узуальні / неузואльні, або оказіональні, також доволі суперечлива. До узуальних способів зараховують здебільшого всі лінгвістичні механізми, що сприяють оновленню кодифікованого словника; відповідно, неузואльними називають такі способи і засоби, які сприяють актуалізації некодифікованого словника.

На думку В. Ізотова, «узуальними слід вважати такі способи словотворення, що знаходяться в центрі словотвірної системи і найбільш активно беруть участь у процесі словотворення» [Ізотов 1998б, с. 159]. Зазвичай до таких способів словотворення зараховують усі різновиди морфологічного (чистого і змішаного) продукування. Причому узуальні способи характеризують як такі, що властиві як для узуальних, так і для оказіональних слів (використовувані при цьому засоби визнаються узуальними);

оказіональними вважають способи, для яких немає узуальних прикладів. З позицій В. Ізотова, оказіональними способами словотворення є способи продукування, протилежні до узуальних, випадкові, невідомі до певного часу системі мови [Ізотов 1998а, 1998б]. Класифікація оказіональних способів словотворення, запропонована науковцем, ґрунтується на блоковому принципі, спочатку розглядаються морфемні блоки й морфемні способи відповідно, потім слівний, сегментний, комбінований блоки та позаблокові способи. Дослідник, крім узуальних та оказіональних різновидів способів словотворення виокремлює ще й потенційний, зауважуючи: «у ряді випадків типовий (нормативний, узуальний) спосіб може отримувати нетиповий зовнішній вигляд, тобто у процесі його функціонування може розвиватися спочатку оказіональний різновид, що, згодом відокремившись, стає самостійним способом» [Ізотов 1998б, с. 175].

Досить детально в науковій літературі розглянуті оказіональні слова, утворені на основі названих узуальних способів [Григорьев 1986; Земская 1992, 2011; Намитокова 1986, 1987; Плотникова 2000; Сенько 1995, 2000; Улуханов 1992а, 1992б, 1996; Янко-Триницкая 2001 та ін.]. Здебільшого дослідники, розглядаючи оказіональне словотворення, так чи так вказують на співвідношення оказіональних способів із узуальними.

У нашому витлумаченні «неузуальне, або оказіональне, словотворення» та «неузуальні, або оказіональні, способи словотворення» співвідносяться як загальне і часткове явища: перше є процесом, механізмом, що відкриває імпліцитні можливості мовної системи, об'єктивує й матеріалізує їх, породжуючи нові знання про довкілля у вигляді оказіоналізмів, які експлікують особливості мовної картини світу; друге – нетипові структурно-семантичні механізми продукування оказіональних слів.

Причому, зауважимо, при продукуванні оказіоналізмів досить часто використовуються типові структурно-семантичні механізми, коли використовувані способи і засоби мало чим відрізняються від продукування узуальних слів. У такому разі модифікуються словотвірні значення, змінюється характер найменувань, що утворюються за допомогою цих стандартних способів і засобів. Задля виконання «соціального замовлення», задля задоволення «мовного смаку» й популяризації «мовної моди» до активного

словотворчого процесу залучаються непродуктивні раніше словотвірні типи і словотвірні моделі.

Протиставлення типових (стандартних) / нетипових (нестандартних) способів і засобів, використовуваних у процесі словотворення, дало підстави деяким науковцям кваліфікувати опозицію узуальні / незузальні способи продукування okazіоналізмів як стандартні / нестандартні [Жабаєва 2010; Кузнецова 2012].

Систематизація узуальних (стандартних) способів словотворення загалом передбачає виокремлення чистих / змішаних різновидів; систематизація незузальних (оказіональних, нестандартних) – чистих / змішаних, прямих / зворотних [Улуханов 1992а, 1992б, 1996]. Подальша їхня диференціація відбувається здебільшого на основі формальних показників похідності, або формантів, словотворчих елементів, за допомогою яких утворені okazіональні слова і які разом із закінченням виражають їхні словотвірні значення. До таких формальних словотворчих засобів належать різні афікси, морфологічні явища і все те, чим похідне слово відрізняється від твірного.

1.2. Елементарне (некомбіноване) словотворення

Способи словотворення, які за традицією продовжують називати чисті, або незмішані, подекуди отримують і нову кваліфікацію – прості. З огляду на лексичне значення слова *простий* («елементарний за складом, нескладний за будовою»), гадаємо, термінологічне сполучення *прості способи словотворення* є більш доцільним, ніж *чисті способи словотворення*, оскільки останнє, передусім через переносне використання лексеми *чистий*, не відображає специфіки позначуваного поняття. До того ж додавання елементарного словотворчого засобу у процесі продукування похідного слова, що зумовлює збільшення його формально-семантичної структури, тобто так званий словотвірний крок, може бути не таким уже й «чистим», супроводжуватися різними морфологічними процесами (чергування фонем, інтерференція, накладання, усічення твірної основи): *Музу стягли / крутнули разиків зо два / божкались: що за рвацтво / що за хулігани / нецтво – / і прочі слова* (М. Семенко) (пор.: *рвацтво* ← *рвач*); *Люди кажуть, що*

вкоїться **пекельство**, аби відзначити дев'ятнадцять років після розп'яття (В. Барка) (пор.: **пекельство** ← *пекло*).

До простих (елементарних, некомбінованих) способів словотворення слід зараховувати такі різновиди, коли до твірної основи (твірного слова) додається елементарний за складом, нескладний за будовою, «непоєднаний» словотворчий засіб, за допомогою якого спродуковане відповідне похідне слово і яким визначається спосіб його словотворення.

Найпростішими словотворчими засобами, або формантами, зазвичай вважають префікс, суфікс, постфікс, інтерфікс, відповідно, з-поміж елементарних (некомбінованих) узуальних способів словотворення okazionalizmів виокремлюють:

- 1) префіксальний;
- 2) суфіксальний;
- 3) постфіксальний;
- 4) власне основоскладання.

Представлена диференціація видається нам логічною, бо, з одного боку, сприяє розмежуванню різновидів словотворення на основі якісно-кількісних характеристик; з іншого, – ґрунтується на тому, які афіксальні морфеми беруть участь у словотворчому акті, яким чином вони поєднуються з дериваційною базою.

1.2.1. Префіксальний спосіб словотворення, або префіксація, є різновидом морфологічного словотворення, формальним показником якого виступає префікс, приєднаний до твірного слова. Останнє, зауважимо, не модифікує своєї частиномовної належності, префікс не впливає на граматичне оформлення похідних одиниць.

За допомогою префіксів від іменників продукуються слова з частиномовним значенням предметності: *Не знав, не знав звіздар гостророродий, / що в антисвіті є антизірки, / що у народах є антинароди, / що у століттях є антивіки. / Це знаю я. Жалій мене, звіздарю! / Це знаю я і голову хилю. / У антисвіті зіркою марю, / в антинароді свій народ люблю* (Л. Костенко) (пор.: **анти+світ** ← *світ*; **анти+зірка** ← *зірка*; **анти+народ** ← *народ*; **анти+вік** ← *вік*); *Сни самознищення і сни, / де тільки самолють. / Смертельно-хорі кажани / об архітрави б'ють* (В. Стус) (пор.: **архі+трава** ← *трава*); *Крім бубнового, червоного й винового королів, на світі є ще колишній*

югославський король Петро, колишні королі Румунії Король і Михайл, теперішній король і майбутній **некороль** Греції Павло (Остап Вишня) (пор.: **не+король** ← король); від прикметників – із частиномовним значенням атрибутивності: *Сірий вихор пронісся над моїми будовами – / Сірий вихор мої будови звалюючи. / Проїнявсь містично він огненними словами – / Проїнявсь огненними словами, тугу спалюючи. / Блиснув опівночі пожарами **беззразковими** (М. Семенко) (пор.: **без+зразковий** ← зразковий); *А він же був, той дикий, той **праперший**, котрий жарину вигледів од хвищ, / на стійбища людинячі приперши / Ведмедя із **пралютих** сукровиц* (Л. Костенко) (пор.: **пра+перший** ← перший; **пра+лютий** ← лютий); від дієслів – із частиномовним значенням процесуальності: *У цій душі одплачу, **одісную**, / аж поки час тих днів не відпряже* (Л. Костенко) (пор.: **од+існувати** ← існувати); *Ще пахне хвиля яблуком і тілом, / І сушить голову за цвітом своїм мак... / Ще нам не все з тобою **дохотіло**. / Прощатися нам ніяк і ніяк* (М. Вінграновський) (пор.: **до+хотіти** ← хотіти); *Я повезу тебе в царство, де **безжурять** боги* (М. Семенко) (пор.: **без+журити** ← журити); від прислівників – із частиномовним значенням адвербіальності: *І якби, може, не прощально / Ранковий птах злетів з трави – / **Непереквітло** і вінчально / Мені не йдеш із голови* (М. Вінграновський) (пор.: **не+переквітло** ← переквітло); *Думка моя сліпне від безсилового бажання – / втворити щось, що було б **забільше** мене* (М. Семенко) (пор.: **за+більше** ← більше).*

Для продукування okazіоналізмів використовують як споконвічно українські, так і запозичені словотворчі ресурси.

Заслуговують на увагу спільнослов'янські префікси **су-** та **пра-**, де перший вказує на суміжність із тим, що названо твірним словом: *Ми завжди проїжджасм це село. / Ім'я у нього праслов'янське – Сувид. / Тут навіть хмари особливо сунуть – / **сутемна** синь на бронзове чоло* (Л. Костенко) (пор.: **су+темний** ← темний) *Заячий вечір. Сніг / Ах блакитна стеле **суніч** / І лягає як стомлений синій китаєць, / З-поза сосонок / звіриних ніг* (М. Йогансен) (пор.: **су+ніч** ← ніч); другий – репрезентує значення давності, споконвічності якогось предмета (у широкому витлумаченні), його ознаки, передування його іншому предмету (ознаці), позначуваному твірним словом, надає похідним одиницям підсилувального значення: *Схилялись там на купині, од сліз голки горіли вії: / молилась голосно до зір, мов ранив*

тишу криком звір:/ «Прабоже мій, не кинь мене!» (Т. Осьмачка) (пор.: **пра+бог** ← Бог); *Лише прапам'ять долітає звідти, / перемиває золотий пісок. / Багато міг би розказати вітер, /але у вітру голос пересох...* (Л. Костенко) (пор.: **пра+пам'ять** ← пам'ять); *Ми відпливали в невідь. / в лоно світу, / В пільму зачаття, / в хаос прабуття* (Є. Маланюк) (пор.: **пра+буття** ← буття); *Ще існую у світі, прожитім, описанім мною, / Провідчутім до нервів і до праглибин-прависот* (І. Павлюк) (пор.: **пра+глибина** ← глибина; **пра+висота** ← висота).

Дериваційною базою okazіональних похідних, утворених за допомогою префікса **пра-**, є здебільшого іменники, які позначають дискретні предмети, тобто речі, факти, явища і т. ін., що підлягають рахункові. Такі іменники засвідчують належність як до категорії істот, так і до категорії неістот. У першому разі аналізований формант додається передусім до твірних слів, що виступають назвами живої природи, але не-осіб, до так званих зоонімів, або фаунонімів, як-от: *Коли ще жив у пралісі пралев, / Коли в пранебі глиболи праптиці, / Коли льоди зсувалися із гір / І ще була не ящірка, а ящір, – / який він був, мій особистий пращур, / неандерталець, вертикальний звір?* (Л. Костенко) (пор.: **пра+лев** ← лев; **пра+птиця** ← птиця); *В кабиці дотлівала дровиняка. / І вітер віяв із вечірніх плес. / І спало все – пракішка й праконяка, / пранівень, пракорова і пранес* (Л. Костенко) (пор.: **пра+кішка** ← кішка; **пра+коняка** ← коняка; **пра+нівень** ← нівень; **пра+корова** ← корова; **пра+нес** ← нес), і репрезентує значення «ступінь давньої спорідненості».

У другому – префікс **пра-** модифікує семантику дериваційної бази, що являє собою назви на позначення реалій неживої природи, зокрема предметів природного та штучного походження, відповідно, натурфактонімів та артефактонімів, наприклад: *Чи, може, смутком по душі продерло. / Далеко з дому і земля чужа. / І Шлях Чумацький, зоряне Прадерево, / ховав у хмарах голову Вужа* (Л. Костенко) (пор.: **пра+дерево** ← дерево); *І хто скаже мені, / де ж воно, празерно, / де ж воно пранасіння?* (В. Корж) (пор.: **пра+зерно** ← зерно; **пра+насіння** ← насіння); *Що тут було за праворітьми світу? / Чом не створили скіфи алфавіту?* (Л. Костенко) (пор.: **пра+ворота** ← ворота); *Місто, премісто, прамісто моє! / Стейбище людське з асфальту й бетону. / Як там не буде, а все-таки є / той силует у вікні золотому!* (Л. Костенко) (пор.: **пра+місто** ← місто), актуалізує

семи «первісний, першопочатковий, первинний». Пор.: *місто* – «великий населений пункт» і *прамісто* – «первісний, першопочатковий, первинний населений пункт».

Давній префікс **пра-** додається й до твірних слів, які позначають непередметні й нематеріальні за своєю природою явища, інакше кажучи, позначають не власне предмети, об'єкти, а абстраговані, узагальнені й представлені мовою у вигляді предметів ознаки, властивості, дії, процеси, безпосередньо пов'язані з існуванням конкретних, матеріальних об'єктів. Наприклад: *Хай буде степ, хай буде ліс і гори, / хай вибухне земля твоя **пралють**, / коли ліхті на око семафори / мені дорогу смутком перелють!* (Л. Костенко) (пор.: **пра+лють** ← *лють*); *Це те первинне джерело нашого народу, де гармонійно співіснують правда життя і споконвічне вірування в **прадобро**, що лежить у глибинах нашої нації* (В. Яровий) (пор.: **пра+добро** ← *добро*).

Подекуди спродуковані в такий спосіб неuzuальні утворення номінують реалії природного походження за поро-роковою належністю: *Не плач, не плач за юністю своєю / Минає все, і **празима** бліда / Там де палала буря молода / На шибі мертву висріблить лілею...* (М. Рильський) (пор.: **пра+зима** ← *зима*); *Як ніжна **праосінь** ти йдеш моїми снами; / Мов китиці калин рожевієш устами, / Очіма темними, мов вереснева ніч, / Округлістю тьмяних, алебастрових пліч / Ти невідступно скрізь з моїми почуттями* (М. Зеров) (пор.: **пра+осінь** ← *осінь*).

Праслов'янський префікс **пра-** певною мірою використовують і для продукування неuzuальних прикметників, у яких він вказує на «давність ознаки, вираженої твірним словом», як-от: *А що на ній пропечатано, / Записано що на хустині? / А які на ній береги були – / Тернові чи буйно-сині? / А може, була **прачорна**, / Вогенними маками палена, / Шовковиста, відзігорна, / Торочкою сліз ужалена?!* (І. Драч) (пор.: **пра+чорний** ← *чорний*); *О, хай життя, як завдання Фермата, / Та древній бог, що ним живе земля, / Вам смагле тіло п'янким ароматом **Прадикої** дівочости наляв* (Є. Маланюк) (пор.: **пра+дикий** ← *дикий*); *Із самого верхечка гір кудлаті позвисали мряки, що навіть **прапоганський** бір не поворушить і гілляки* (Т. Осьмачка) (пор.: **пра+поганський** ← *поганський*). Зрідка відповідний формант, актуалізуючи семи «первісний, первинний», сприяє появі імпліцитної редуплікації:

Тоді він завжди видаба. / Пливе, прадавньої снаги, / Грози прапервісної повен. / І часто-часто його човен / У нашій стужа береги (О. Стефанович) (пор.: пор.: **пра+первісний** ← *первісний*, а відтак *прапервісний* – «первісний-первісний; первинний-первинний»).

Значна частина префіксів, використовуваних для продукування okazionalizmів, як і для нових слів загалом, співвідносна з приєднаннями й розвинулася на їхній основі. До них належать: **без-, від-, до-, за-, над-, пере-, перед-, по-, при-, про-, роз-, серед-**.

Префікс **без-** вказує на «відсутність предмета, ознаки, дії, номіновані дериваційною базою»: *Побіля хати білий-білий дід / Сидить на призьбі у сорочці білій. / Щось дослухає (беззвук а чи звук?), Деся джміль органіть* (Г. Світлична) (пор.: **без+звук** ← *звук* – «слухове відчуття, що викликається механічними коливаннями»); *Лежать удово, / за рученьки побрались, / – у бездитинства вічній мерзлоті* (І. Жиленко) (пор.: **без+дитинство** ← *дитинство* – «дитячий вік, дитячі роки»); *Ти по ночі пливеш – відпливаєш, / розмокає саманний ковчег; / на світанні когут вилітає, / але світ – безберег, безберег...* (П. Мовчан) (пор.: **без+берег** ← *берег* – «край, узбіччя, обочина»). Пор. також: *Я люблюсь безсюжетністю бурі, / Сила – мій динамічний сюжет. / Мій світ – в тонкій мініатюрі, / Я – беззразковості поет* (М. Семенко) (пор.: **без+сюжетність** ← *сюжетність* – «наявність сюжету»; **без+зразковість** ← *зразковість* – «досконалість, взірець, приклад»); *І безоглядно відитовхув безобережний крок* (М. Семенко) (пор.: **без+обережний** ← *обережний* – «який поводить стримано, обдуманно, передбачливо»); *Сестра безпрозорих мук – / Моя вибранка, / Нічних стисків рук / Коханка* (М. Семенко) (пор.: **без+прозорий** ← *прозорий* – «світлий»).

Префікс **від-** (**од-**) додається насамперед до дієслівної дериваційної бази, надає дієсловам значення: а) «завершення дії, названої твірним словом»: *На вечірньому прюзі / По тихому й теплому дні, / На вечірньому прюзі / Тополі стоять бронзоліці. / На вечірньому прюзі / Останній акорд одвогнів / І розвіявся димом / В тягучому морі пшениці* (М. Луків) (пор.: **од+вогніти** ← *вогніти* – «яскраво відсвічуватися; палати»); б) «здійснення дії, протилежної до тієї, яка названа твірним словом»: *Одкам'янійте, статуї античні, / одкам'янійте і кричть на твалт! / В Лос-Анжелесі пальми синтетичні / уже вросли коренем в асфальт* (Л. Костенко) (пор.: **од+кам'яніти** ← *кам'яніти* – «ставати нерухомим, застиглим»).

Префікс **до-** засвідчує значення «явище, якому передує інше, назване твірним словом»: *О схаменися! / Там лише світає, і там твої затерлися сліди. / Там ще **додосвіт**. / Смерком облягло / ледачі верби, сторожкі тополі...* (В. Стус) (пор.: **до+досвіт** ← *досвіт* – «час доби перед сходом сонця, світанком»); *Вість приймим з-над моря, на **досмертність**: / нам, крізь райдугу, – як міст* (В. Барка) (пор.: **до+смертність** ← *смертність* – «здатність припинити існування; кончина, скін»).

Префікс **за-** додається до твірних слів різної частиномовної належності. У похідних іменниках і прикметниках він маніфестує значення «по той бік, позаду того, що названо твірним словом»: *Із забутих / дитячих книг / Знайомий з'являється / заєць. / **Заяри, заялини, заячмінь** / Замаєчить / заяча / тінь* (М. Йогансен) (пор.: **за+яр**← *яр*; **за+ялина** ← *ялина*; **за+ячмінь** ← *ячмінь*); *Скоро ходором заходить / щирим злотом кута брама / лісу, **залісу**, узлісся / і розтане благовість* (В. Стус) (пор.: **за+ліс** ← *ліс*); *Час глибинних борінь, / коли серце не знає достоту / Що нового порадить ота **занебесна** стріла. / Ще до неї не звикли. / Івходять у кожну істоту / Світлі хвилі Добра, / нерозвідані сутінки Зла* (М. Руденко) (пор.: **за+небесний** ← *небесний*). У деяких словах із частиномовним значенням предметності аналізований префікс модифікує лише план вираження, залишаючи незмінним план змісту: *Горить суницями поляна, / Як запаска. Гуде бджола / І так літає, наче п'яна / Від **запахущості** й тепла* (Д. Павличко) (пор.: **за+пахучість** ← *пахучість* – «властивість за значенням пахучий, тобто той, який має, видає сильний запах; запашний»); *Уткнулась у саму серединку гарбузового жовтогарячого **зацвіту** і вже не гуде, а тільки вдоволено муркоче* (О. Гончар) (пор.: **за+цвіт** ← *цвіт* – «квіти на рослині в період цвітіння»). Очевидно, наразі можна вести мову й про так звану подвійну мотивацію, кваліфікуючи аналізовані слова як такі, що утворилися суфіксальним способом (**запахуч+ість** ← *запахучий*; **зацвіт+о** ← *зацвітати*).

У похідних дієсловах префікс **за-** маніфестує значення «досягти результативності дії, названої твірним словом»: *Мотай клубок шляхів, доріг, стежин, / до всього придивляйся пильно й строго, / пізнай усе, не омини нічого, / а тільки зради й тиші стережись.../ А стрінуться – зумій їх **замогти*** (В. Підпалый) (пор.: **за+могти** ← *могти* – «бути у змозі, у силі що-небудь робити»). Спродуковане в

такий спосіб дієслово вступає в синонімічні відношення з узуальним **перемогти** – «вийти переможцем зі складної ситуації».

Префікс **над-** уживається в неузуальних іменниках для позначення «перевищення якої-небудь міри, збільшення кількісного вияву того, що назване твірним словом»: *І все твій поріг зависокий, / бо світ розмінявся на кроки / причаєних **надкатастроф*** (В. Стус) (пор.: **над+катастрофа** ← *катастрофа* – «раптове лихо, подія з тяжкими трагічними наслідками; знищення, загибель руйнація»), рідше – «осіб, яким надається перевага над ким-, чим-небудь» *Управителем тієї школи був **надучитель** із Виженки Юрій Гордійчук* (В. Старик) (пор.: **над+учитель** ← *учитель*).

У неузуальних прикметниках префікс **над-** репрезентує значення: а) «дуже високий, крайній ступінь ознаки»: *Цій школі вже пророкують статус **наделітної*** (Телебачення) (пор.: **над+елітний** ← *елітний* – «який становить еліту, добірний»); *... всю редакційну політику каналу замкнути винятково на парі-трійці **надлояльних** редакторів* (Інтернет-видання) (пор.: **над+лояльний** ← *лояльний* – «який коректно, доброзичливо ставиться до кого-, чого-небудь»); б) «перевищення міри, ступеня»: *Я почуває себе без меж / я почуваю себе **надрасовим** і **надкультурним*** (М. Семенко) (пор.: **над+расовий** ← *расовий* – «який належить великій групі людей, що мають спільне походження і ряд характерних спільних фізичних особливостей, набутих у процесі історичного розвитку під впливом природних і соціальних умов існування»; **над+культурний** ← *культурний* – «який має сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії»); в) «вище, поверх того, що називає твірне слово»: *Дух мій нитки-навугиння витиме – / з'єднать долини й гори – / вловить **надпросторові** ритми, / осушить сльотяне море* (М. Семенко) (пор.: **над+просторовий** ← *просторовий* – «який стосується вільного, великого обширу»); *Творення власного світу Анна Багряна починає вже з перших сторінок своєї збірки з майже **надолімпійською** назвою «Між богами і нами»* («Літературна Україна») (пор.: **над+олімпійський** ← *олімпійський* – «стосовно до Олімпу, місцеперебування богів на однойменній горі»). Пор. також: *Надважка **надтривога** / **Надтемна наддовга** / Безкінечна ця ніч / **Надчекання** неспокій / **Надвідкриті** всі очі / Тиша **надгомінка** / Мертвий спокій вікна* (Н. Василенко-Коров'янська).

Зрідка аналізованим префіксом послуговуються для продукування прислівників: *А я стояв надросяно. / Стояв би і стояв. / Якусь дитинну осінь / Немовби обійняв* (А. Данченко) (пор.: **над+росяно** ← *росяно* – «мокро від роси»).

У певних ситуаціях префікс **над-** вступає в синонімічні відношення з іншомовним префіксом **супер-** (з лат. *super*, що означає «найвища якість, посилена дія»). До того ж іншомовний афікс має набагато вищу частотність, ніж питомий: *Мови забугорної ревнитель, / ладен він плювати на свій рід. / І не дивно: в нього був учитель / – суперакадемік Білодід!* (П. Ребро); *На Майдані постане вже якісно інше українське суспільство, воно дасть якісно новий шанс владі, котра задекларує справедливі, суперактуальні гасла, але виявиться неспроможною виконати їх* («Літературна Україна»); *Супергерой, супервинахідник, суперсин – мені це все супернабридло* (Телебачення).

Префікс **пере-** вказує на повторюваність предмета або явища: *Де сон, де син, де тисячі синів / Сплять тисячними снами й переснами – / Не спить один там Сон з усіх тих мертвих снів, / І Син один не спить між тими несинами* (М. Вінграновський) (пор.: **пере+сон** ← *сон* – «фізіологічний стан спокою організму людини чи тварини»); *А з переяру, з того переяр'я / Лищина дивиться горіхами на хмару. / І карі очі, і голівку кару / Звело дівча на ту над гаєм хмару* (М. Вінграновський) (пор.: **пере+яр** ← *яр* – «глибока довга западина, що утворила внаслідок розмиву пухких осадових порід тимчасовими протоками»).

Аналізований префікс є затребуваним й при продукуванні неузвальних прислівників, як-от: *Сніг вирівняв спогади нам прямизною, / та ще й нагадав, що переходні ми, / і звабив переслідом йти за собою / з обірваним звуком та словом святим* (П. Мовчан) (**пере+слідом** ← *слідом* – «безпосередньо за ким-, чим-небудь, не відстаючи; услід»). Причому, зауважимо, відповідна модифікація плану вираження не змінює план змісту: узвальна й okazіональна одиниці вступають у синонімічні парадигматичні відношення.

У дієсловах, зокрема й у дієслівних формах, префікс **пере-** маніфестує значення «повторюваності дії»: *Не будемо ми, дідику, / сьогодні дуже гордимми. / Бо вже нас шанували, / ми геть перешановані* (А. М'ястківський) (пор.: **пере+шанований** ← *шанований*); «надмірності дії»: *Я втер зволожені очі записничком і*

*тихо запитав: – Що таке «перенедопити»? – Це коли витив більше, ніж міг, але менше, ніж хотів (А. Крижанівський); «почерговості у виконанні дії»: І пересріблюється стан, / **Перепоблискують** народи, / І темно-пурпурово сходить / З-за серця місяць-молодан! (М. Вінграновський). Особливістю двох останніх проілюстрованих зразків є те, що префікс **пере-** додається до вже префіксованих одиниць (пор.: **пере+недопити** ← *недопити*; **пере+поблискувати** ← *поблискувати*), чим, звісно, увиразнюється структура okazіональних утворень.*

Неузуальне словотворення за подібних зразком спостерігається й при використанні інших префіксів, наприклад, **по-**, **роз-**: **Повідтуманіли** береги, / **Понанахилились** обереги, / Глянули з-під інею луги, / Як встає місяць обережний (М. Вінграновський) (пор.: **по+відтуманіти** ← *відтуманіти*; **пона+нахилитися** ← *нахилитися*); **Познайомився** з лісом, травою, грозою, / І на лапах моїх доцвітає весна. / Походив по снігах, **понапився** водою, / Понаслухав рушниць – їм немає числа (М. Вінграновський) (пор.: **по+напитися** ← *напитися*); **Я задихаюсь!** Біль – до млости! / Я всі прокляття **розпрокляв**. / І фіолетовий від злості / Ножами серце обіклав (М. Вінграновський) (пор.: **роз+проклясти** ← *проклясти*), де вони отримують значення «підкреслення ступеня інтенсивності названої дії». У дієслова **понанахилилися** інтенсивність дії забезпечується, крім того, поєднанням префіксів **по-** і **на-**.

Подекуди префікс **роз-** надає неузуальному дієслову значення «поширення дії»: **День, як зізнання у любові, / Весь розпрозоривсь і навис.** / **Ще квітнуть зорі, і в діброві / зозулі ще не одцвілись** (Г. Світлична) (пор.: **роз+прозоритися** ← *прозоритися* – «ставати, робитися прозорим»), іменникам – «надмірності»: **Її на розмін не пускай дрібний / на модних розбазарах часу** (Г. Світлична) (пор.: **роз+базар** ← *базар* – «торгівля спеціальними товарами в певні сезони або періоди найбільшого попиту на них»); **І так забাগлося в незнані, ще не розгадані світи, В крилатім розшумі, в багрянім, від невідступних дум втекти** (С. Бурлаков) (пор.: **роз+шум** ← *шум* – «сукупність різноманітних звуків, які швидко змінюються за частотою і силою»).

Досить активно використовують при продукуванні неузуальних іменників префікс **перед-**. Він вказує на «предмети, явища, які передують у часі тим, що названі твірним словом»: *Подоби – / ось та*

*признака і остання грань, / котрої краще не переступати, / аби лишитися вовіки вік / собою і вивищеним, пробути / в **переджитті**, наприпочатку спроб / в недоновонародженні* (В. Стус) (пор.: **перед+життя** ← *життя* – «існування всього живого»); *Тож іспитуй, як золото, на пробу / коханих, рідних, друзів і дітей: / а чи підуть крізь сто твоїх смертей / тобі услід? А чи твою подобу / збагнуть – бодай в **передкінці** життя?* (В. Стус) (пор.: **перед+кінець** ← *кінець* – «крайній пункт, межа протягності чого-небудь»); *Кожен ранок був нічю. Кожна ніч була передоднем. / Кожен день був жагучим чуттям **передщасть*** (Л. Костенко) (пор.: **перед+щастя** ← *щастя* – «стан цілковитого задоволення життям, відчуття глибокого вдоволення та безмежної радості, яких зазнає хто-небудь»); *Повернися, коханий мій, / і на грудях мене пригрій, / хоч сльозою весь світ залий – / задаремно. / Бо відколи із **передзим** / накопився гримучий грім, / і клубочиться сивий дим / у безодню* (В. Стус) (пор.: **перед+зима** ← *зима* – «найхолодніша пора року між осінню і весною»); *В надвечір'ї золотому, / Що журиливо догасає, / **Передосінь** мою втому / Колосково колисає* (М. Лукаш) (пор.: **перед+осінь** ← *осінь* – «пора року між літом і зимою»).

Префікс **при-** актуалізує при неузualmente словотворенні іменників два значення, які виявляються в назвах предметів:

а) «подібних до тих, що номіновані твірними словами, але з відтінком супровідності, додатковості»: *Та сплунуть з плес вінки зелені руги, / любов гарячим процвіте жар-зіллям, / і в глеках літошніх досягне вмить / данням терпкавим **призелень** отрути* (Б. Кравців) (пор.: **при+зелень** ← *зелень* – «зелений колір чого-небудь»); *Ти тінь. Ти **притінь**. Смерк і довгий гуд / і зелень бань і золото горішнє / мертвіше тліну* (В. Стус) (пор.: **при+тінь** ← *тінь* – «темний відтінок на чому-небудь»); б) «прилеглих до тих, які названі твірними словами»: *Як пролітали над землею, / столітні ліси / схилили чола / до жукової нори, / прикуте море до Балкан / з **прикорня** вирвалося, / гриміло кам'яними ланцюгами* (Т. Осьмачка) (пор.: **при+корінь** ← *корінь* – «початок чого-небудь»); *А прозирни за перш **припочатки**, / де все було незаймане, як твердь, / по той бік всіх бажань, не мавши гадки, / що то таке – життя, а що то – смерть* (В. Стус) (пор.: **при+початок** ← *початок*).

Префікси **про-**, **проти-** засвідчені зрідка, маніфестують значення відповідно до частиномовної належності мотивуючого

слова. Так, скажімо, при продукуванні okazіоналізмів із частиномовним значенням непроцесуальної ознаки префікс **про-** вказує на «зорієнтованість на ознаку, номіновану твірним словом»: *Візьміть свої костюми **пронедільні**, / Позашивайте душі в їх рубці!* (Д. Павличко) (пор.: **про+недільний** ← *недільний* – «святковий»); *Місяця засів: скарбніш, ніж зерно, / **провесільно** – **прозелено**, наокружно райдужник примовк* (В. Барка) (пор.: **про+весільно** ← *весільно* – «радісно, весело»; **про+зелено** ← *зелено* – «вирізняючись зеленим кольором»). Префікс **проти-** при продукуванні іменників виражає протиставлення, актуалізує сему «протилежний», okazіоналізми, утворені в такий спосіб, позначають опредмечені процеси і явища, що нейтралізують ті, які наміновані твірним словом»: ***Противопітк** – *запраг гори, як горя – / без світу, спогадів і навіть снів. / Я ніби закоркований. Неначе / лиш улягаю силі рабування / і самознищую буремний дух** (В. Стус) (пор.: **проти+потік** ← *потік* – «маса якої-небудь рідини, що швидко тече»).

До активних засобів продукування okazіональних іменників належить префікс **не-**, співвідносний за походженням із заперечною часткою. Звідси, відповідно, і значення – «повне заперечення того, що назване твірним словом»: *На лист, на сніг, на квіт, на тіні, / У шелест і **нешелестінь** / Стелить в душевному тремтінні / Солодку, юну вашу тіль* (М. Вінграновський) (пор.: **не+шелестінь** ← *шелестінь*); *Я – ворог твій – тобі мурую мур / Імперії. Стараюсь до пропасниці / Закручений, як равлик, в ревматизм. / Точу пісок, вишукую, як трясці, / Для тебе золота. На твій **некомунізм*** (В. Стус) (пор.: **не+комунізм** ← *комунізм*); *Як би узяти цю мить за опору / на майбуття проти стресів і криз? / Молодість наша – гоїдалка вгору, / наша **немолодість** – гоїдалка вниз* (В. Базилевський) (пор.: **не+молодість** ← *молодість*); *У липні сніг з дерев. І світ – з очей / ввірвався вороном у воронове небо. / Останній роздум. На устах почез. / Бадьорості висока **непотреба*** (В. Стус) (пор.: **не+потреба** ← *потреба*). Дериґаційною базою виступають не тільки іменники, що є абстрактними назвами, але й слова на позначення конкретних предметів, зокрема й назви осіб: *Хто коми вживав, хто писав без ком. / Блондином був чи брґнетом. / Героєм, співцем, мудрецем, диваком. / Але жоден поет не був **непоетом*** (Л. Костенко) (пор.: **не+поет** ← *поет*). Подекуди трапляються okazіоналізми з префіксом **недо-**: *Решті зомбованих і*

заляканих **недогромадян**, які і так вже хворі на «стокгольмський синдром», жодна контрпропаганда зараз вже не допоможе – вони і так під кожним кущем бачать «правий сектор» і бояться шафу відкрити, щоб звідти не вискочив якийсь «бандерівець» (Р. Чайка) (пор.: **недо+громадянин** ← громадянин).

При продукуванні неuzuальних одиниць, крім власне префіксів, доволі часто послуговуються й так званими префіксоїдами, зокрема власне українськими: **все-**: *Чи серцем не жахнуться од ознобу / на цих **всебїдах**? О, коли б знаття...* (В. Стус); *Було столів велике застелення. / Були землі **всещедрої** плоди* (Л. Костенко); **напів-**: *Нині Ти вже не пригноблена, / Хоч бїдою знов заскочена, / І стоїш **напівзчорноблена**, / І стоїш **напівзмосковицена**. / З рїдним словом, із калиною – / Залишися Україною...* (В. Забаштанський); *В колицї губ її гойдавсь / Твій сон любові, і летїла, / Напнувши ніжності вітрила, / Твоя душа, і світ займавсь / Світанням почуттів невпинних / І юних слів **напївдитинних*** (М. Вінграновський); **першо-** (*Навряд чи можна відшукати кращий варіант для того, щоб сказати: ось античний Київ – величезне й могутнє **першомїсто** Київ-Хотївський, од якого слїд починати літочислення Матерї міст руських* (І. Білик); *Яким я був у словї необачним, / до **першопраці** рано їдучи* (В. Затулівїтер); **пів-**: *Пївотні вїйська! Вїйська... Боже правий! / То є ще вїйсько? Господи, нап'юсь./ – **Пївгетьмана** вони ще не обрали? – / кажу йому і гїрко сам смїюся* (Л. Костенко); *Приємно чуть її смїх поверхово-штучний, / так гарно підпасти владї цієї мїщанки. / Я знаю, що між нами – жах нерозумний / кохання **пїв'ясне** моєї блїдої коханки* (М. Семенко); **само-**: *Від **самовтеч** доби і **самовтеч** / душі найвласнішої утечу в природу мов до самого себе* (В. Стус); *Не прагни, сину мїй, а бережись, / тримаючись вервечки існування, / і наuczайся **саморозсвітання**, / і мерехтїти радїстю навчись* (В. Стус); *Тїльки за шелом'янем, / за порожнечєю і небуттям / ти знову повертаєшся до себе, / але – **самоутрачений** навїк* (В. Стус); Цей афоризм можна висловити так: *дух втілений обездушується, тобто – **самозгублюється**. Або – «зупинений рух **самозаперечується**»* (О. Бердник).

При продукуванні оказіоналізмів досить активно послуговуються й іншими кількісними компонентами, що так само можна квалїфікувати як префіксоїди, наприклад: **дво-** (*двоберїзка,*

двогострий, двокамінь, двосвіт): При березі (спомин з пророцтва зміцняти) відкрився: він – як книга! він – слоїстий **двокамінь!**.. / і змовчати в сяйві йому незмога (В. Барка); Цей історико-романтичний **двосвіт**, а також відчуття відірваності західних українців від основної маси українського народу зумовили прикметну особливість *Шашкевичевої творчості* (Інтернет-видання); В воді там лебеда **двотінь** (П. Тичина); **три-** (трибратній, трилисток, трисвітлий, трищоглик): Складено не в нашій зорі тайну, / при віках – як вал, прилитих, – / де тобі спочити! де впадають / різно думи: всі **трилистки** (В. Барка); Земних страждань **трисвітла** глибина. / Ясний прозор джерельної купелі – / Ось вечір, що рокує чужина / Мандрівникові людської пустелі (Є. Маланюк); **сто-** (стовітер, стоганенбний, стоглобальний, стогнів, стоголос, стогори, стодзвонний, стожало, стожил, стожурба, стоколос, стокрик): Ой над стогами **стоголосом** зрая заграла, / В дерево дзвоном зеленим ударила мить. / Мало тобі, моє серце, цієї зраї замало? / Грають нові й нові, грають на Захід і Схід (М. Йогансен); Україно! Будь щаслива! / Сон-тополе! Прощай! / Валять гуркоту огроми / сторч на голову тобі... / Пропадять, аеродроми! / Спелеліться в **стожурбі!** (В. Стус); Дивись і думай, моя доле, – / До думи дума доруша. / Стобальним, **стоглобальним** болем / До неба дибиться душа (М. Вінграновський).

Затребуваними при продукуванні неuzuальних іменників є запозичені префікси, або префіксоїди, **анти-**, **архі-**, де перший використовують в озаціональних утвореннях, які позначають «щось протилежне тому, що номінує мотиватор»: Автор [І. Бурдак – Ж.К.] 35 книг художньої літератури, серед них <...> публіцистично-політичне есе «**Антидурість**» (Інтернет-видання); Бо прізвище UA обіцяло новації, популяризації, реструктуризації, реприватизації, стабілізації, акції, дотації, нотації, інновації, протикриміналізації, детінізації, **антидебілізації**, тюрмізації, рукомийнікозації, транзакції, а по всьому – овації! (М. Матіос); Тобто для мене нестерпно поєднати якийсь обмежений простір із часом «листопад». В ньому менгі завжди хочеться рухатися (можливо, інтуїтивно в бік Австралії, там-бо типу «**антитравень**») (М. Козиренко); другий – маніфестує свої первинні значення: а) «головний, старший»: Тільки одних титулів у грамоті Марії-Терезії близько п'ятдесяти: імператриця римлян, королева

Угорщини, **архівождь** Бургундії, велика принцеса Трансільванії, володарка Марчі у Славонії (І. Сенько); Того ж року цю премію отримав О. Гончар за роман «Людина і зброя» – типового прикладу соцреалістичного роману з міфом про «велику сім'ю» (**архідержава**), з архетипами матері (рідна земля, віддана громадянка СРСР), ворога («німець на замовлення» (У. Федорів); б) «найвищий ступінь чогось»: Кому менше в житті треба, Той найближ стоїть до неба. А хто се співає? **Архідурень** один стародавній, що зветься Сократ. І підспівує йому весь хор дурнів (Г. Сковорода); Володимир Ілліч Ленін на Третньому Інтернаціоналі заявив, виступаючи німецькою мовою: «Це **архідурість!** Це напіванархізм, напівідіотизм!» (Інтернет-видання); Кирило повинен був добре відпочити, бо нині важливий день. Може, найважливіший у Кириловому житті. І визначився цей **архідень** у п'ятницю, на зборах (Л. Копань); Його не треба шукати на кораблях істини – вже воістину в руках у Вас. І благо **архіцастя** є вже. Це не Книга – це Душа ваша (О. Сірий). Ми не просто бідні, ми **архібідні**, бо втратили найцінніше – свою духовність (А. Жикол); Справді, тільки **архіамбіційний** новітній буржуй дозволить собі перебрати в магазині весь широкий асортимент ковбас і після того ще й губу закопирити (Г. Шиян).

Префіксоїд **анти-** вказує на протилежний характер інформації, закріпленої за дериваційною базою, певною мірою заперечуючи її, може подекуди вступати в синонімічні відношення не з префіксом **проти-**, а з **не-**: **Антиепопея**. / На цікаву **антитему** / молодий **антипоет** / написав **антипоему**. / Залітає в кабінет, / де сидів.../ Простіть, редактор./ Привітався з **антитактом**: / маю **антиріч** нову! / Та на все оте редактор / – в плани вглибився свої: / – Залишайте... Ми негаймо / **антивидамо** її (П. Тарапата) (пор.: **антивидати** – не видати); Я відстаю? Це ж **антиможливо** (Телебачення) (пор.: **антиможливо** – **неможливо**). Він засвідчує продуктивність не лише при словотворенні іменників, але й прикметників, приєднується як до запозиченої, так і питомої дериваційної бази.

До найчастіше використовуваних при продукуванні оказіональних утворень належать такі іншомовні префіксоїди: **відео-**: Рішення про «**відеолікування**» Тимошенко ухвалить німецький лікар (Інтернет-видання); **гео-**: Президент, який осмілювся реально втілювати в життя незалежну політику, не питаючи

Кремля, став серйозною перешкодою для тих російських геоділків, які не позбулися намірів відродити імперію (О. Бабій); еко-: Це невеликі села-селища або просто хатинки посеред чистого поля, в які за невеликі гроші можна легко потратити і безперешкодно виїхати звідти. Суцільне ековідлюдицтво (Інтернет-видання); кіно-: залазьте дітки під парти / бо прийшов страшний огурець / зелений і в пупиришках і трішечки в трипйоришках / вічний немов кіногорець / увесь перчений немов угорець (В. Цибулько); теле-: Оглядний телекамероносець в камізельці, що нагадувала бронезилет доблесного українського ОМОНу, меткий носій світла з своїм високовольтним приладдям, яке повинне не так тебе освітлювати, як збивати з пантелику (П. Загребельний) тощо. Відповідні похідні маніфестують не лише словотвірні ланцюжки, а й цілі словотвірні гнізда. Деякі з подібних неузualьних утворень мають великі шанси узualізуватися, що сприятиме оновленню мовної системи.

1.2.2. Суфіксальний спосіб словотворення, або суфіксація, є різновидом морфологічного словотворення, формальним показником якого виступає суфікс, приєднаний до твірної основи. Унаслідок суфіксального словотворення спостерігається перехід із одного лексико-граматичного розряду до іншого: частиномовна належність мотивуючого й мотивованого відрізняються, як-от: *Так гарно ти снилась мені: / Не руки, не очі, лиш голос, / Лиш голос, як день у вікні, / Як вітру знадлива голість* (Д. Павличко) (пор.: **гол+ість** ← *голий*); *Гей, та було ж нас триста, та усі шабlistі, / Дві душі зосталось, та й ті непаристі* (Л. Костенко) (пор.: **шабл+ист-ий** ← *шабля*); *Ні, не скажу, що небо ти моє. / Що я увесь до горна – тільки твої лише. / Не панегіритиму карамельним віршем* (В. Стус) (пор.: **панегір+и-ти** ← *панегірик*); *Та згорблена стежка в глухій кропиві / Показує небо по зорях, / Самі доглядаються груші криві, / Промерзлі калюжі прозорять* (М. Вінграновський) (пор.: **прозор+и-ти** ← *прозорий*); *Пірну у погляд твої і освячусь. / І освічусь, і стрепернусь чайно! / Й губами (вже чиймись... нічийми...) / в тобі, у надрах серця засвічусь* (А. Цвид) (пор.: **чайн+о** ← *чайний*).

Щоправда, кожен лексико-граматичний розряд має, так би мовити, свій набір словотворчих суфіксальних засобів, план

вираження і план змісту яких доволі строкаті. До того ж формант, що додається у процесі продукування до твірної основи мотивуючого слова, може бути матеріально вираженим або нульовим, як-от: *Не кожний соколить, / не кожний в нетрях бродить, / а я у нетрі йду / за золотом життя* (М. Хвильовий) (пор.: **сокол+и-ти** ← сокіл); *Блиснула пляма дзеркально / в хвилі верхарної бучі / і були недосяжні граально / блиски від неї ідучі... / Блиснула пляма уальдно / на фоні магічної ночі / була довга вона незвично / і за вічність коротша* (М. Семенко) (пор.: **граальн+о** ← граальний; **уальдн+о** ← уальдний); *Але – дарма ти стерп, / Дарма – ти стерп. / Піднявся кону моторошний креп* (В. Стус) (пор.: **кон+о** ← конати); *Запах моря, запах солоний – / гіркий і гострий аромат баговиння / я звалений сонцем, я цілком зламаний, / в зорі безладність і сліп від безтіння* (М. Семенко) (пор.: **сліп+о** ← сліпити).

З огляду на те, що в системі неузвального афіксального словотворення суфіксальний спосіб відіграє найактивнішу роль, вважаємо за доречне розглянути особливості продукування оказіоналізмів відповідно до частиномовної належності.

1.2.2.1. Іменникові оказіоналізми репрезентують ті ж самі словотвірні категорії відповідного лексико-граматичного розряду, що й узвальні, а саме: назви осіб / неосіб; назви конкретних предметів / абстрактних понять; власні / загальні назви; назви збірних / одиничних предметів і т. ін.

Іменникові оказіоналізми розрізняються за характером твірних основ, мотивуються повнозначними словами: а) іменниками: *Хай в горлі захлинеться крик, / Коли пручнеться, вже забитий... / О, коли так навек, навек, – будь не Марія, а Юдита* (Є. Маланюк) (пор.: **Юд+ит-а** ← Юда); б) прикметниками: *І тепер я хочу спитати, мої найдорожчі, хіба в Цих зіставленнях менше сенсу, аніж у традиційних: Вовк – це Прудконогість, Засць – Зизоокість, Сова – Невсипуцість, Лисиця – Вертихвісткість, Черепаха – Захищеність, Ведмідь – Сластолюбність, а Сокіл – Понадхмарність?* (Ю. Андрухович) (пор.: **прудконог+ість** ← прудконогий; **зизоок+ість** ← зизоокий; **невсипуц+ість** ← невисипуций тощо); в) займенниками: *Кого, не бачачи, я бачу наскрізь? / Мене хто наскрізь продивля, ненаський? / І сяк, і так цей хтосько язика мені ламає джазиком юнацьким* (В. Затулівігер) (пор.: **хтось+к-о** ← хтось), зокрема й словоформами: *Коло*

*тебенько я – дивись! / Ходять хмари нехмарним небом, / По воді сон зорі повивсь / Біля **тебенько**, коло тебе* (М. Вінграновський) (пор.: **теб+еньк-о** ← тебе); г) числівниками: *Нині ОУН розколовся вже на три течії: крім «мельниківців», є так звані «двійкарі» з їхнім лідером Анатолієм Камінським* (О. Кушпета) (пор.: **двійк+ар** ← двійко); г) дієсловами: *Одійде, і вишневі сніги одійдуть, / одійде, і твоя біля мене пора одійде, / не одійде **бринінь** – серце в серце влетіло* (М. Вінграновський) (пор.: **брин+інь** ← бриніти); *І знов сміються-зубоскалять «оптимісти», / У **Брехію** намітили турне / І ждуть, що деспот їм хоч кісточку обгризти / З помийниці межі очі шпурне* (В. Чабаненко) (пор.: **Брех+ій-а** ← брехати); д) прислівниками: *З байдужості, / З цинізму, / З **якнебудьства**, / З джинсоманії, / З ліноців зійшла зоря Чорнобиля* (Ю. Сердюк) (пор.: **якнебудь+ств-о** ← як-небудь); *Все одно земля крутиться і на морі відбуваються припливи і відпливи, а мене жде мій Ваня-міліціонер, трам-тарарамність і **сюди-тудиство*** (П. Загребельний) (пор.: **сюди-туди[н]+ств-о** ← сюди-туди).

Усі неuzuальні іменники варто диференціювати на два основні різновиди: 1) назви конкретних предметів (осіб / неосіб); 2) назви абстрактних понять, де перші, своєю чергою, об'єднують похідні з узагальненими словотвірними значеннями: «особа як носій непроцесуальної ознаки» та «особа як носій процесуальної ознаки».

Для продукування назв осіб обох груп використовують різні словотворчі ресурси, що залежать від ряду характеристик (яка особа (чоловічої чи жіночої статі) називається; слово якої частиномовної належності слугує дериваційною базою; яке словотвірне значення ілюструється і т. ін.).

Оказіональні іменники з узагальненим словотвірним значеннями «особа як носій непроцесуальної ознаки» є здебільшого відіменниковими чи відприкметниковими похідними, номінують особу за родом діяльності, територіальною належністю, зовнішніми чи внутрішніми характеристиками і т. ін. У процесі словотворчості задіяні такі суфікси, як-от:

-ець: *Обходять Терелю **кордонці**, / Московський січе скорострїл. / Розкинулась хмарка на сонці, / Радіє ворожий приціл* (Яр Славутич) (пор.: **кордон+ець** ← кордон); ***Цікавець** посопів. – Це ми теж уміємо... Так звідти, кажеш? Гармонійна особа? А паспорт у тебе є?* (О. Гончар) (пор.: **цікав+ець** ← цікавий);

-анин: Скільки століть нас ділили: по горизонталі, по вертикалі, на **сходян, заходян**, на багатих і бідних, на партійних, безпартійних, на мислячих, інакомислячих, взагалі не мислячих (В. Яворівський) (пор.: **сход+янин** ← схід; **заход+янин** ← захід);

-як: Бути каталем не кожному випадало, тільки перші **кремезняки** туди потрапляли (О. Гончар) (пор.: **кремезн+як** ← кремезний);

-ун: **Рудун** звелів поставити вартового при вході і допитувати свідків (В. Барка) (пор.: **руд+ун** ← рудий);

-ич: Білоперса Леда, снігоперса Лада, / Ой **чорнявич** чи **білявич** зі мною із влада? (І. Драч) (пор.: **чорняв+ич** ← чорнявий; **біляв+ич** ← білявий);

-ак: Я вже не кохаю більш, / бо я **черствак** і невблаганний / клятвopурушник, егоїст (О. Орач) (пор.: **черств+ак** ← черствий);

-ар: Так, я трупар уже п'ятнадцять літ, / Бо кожне слово – то лиха обмова (І. Драч) (пор.: **труп+ар** ← труп); Але ж тільки скромняги ми, оце нам у житті заважає. **Тихарі**, мовчуни (О. Гончар) (**тих+ар** ← тихий);

-ень: Я ж не лежень, я ж **дужень** – / я ж того й занедужав, / що не знав, чи ви хоч живі (Л. Костенко) (пор.: **дуж+ень** ← дужий);

-ик: Дурнику, – ковзнула вона губами по його щоці. – **Чудик** епохи незалежності. У комуністів було повно придурків, а в наших **патріотиків** – **чудики** (П. Загребельний) (пор.: **патріот+ик** ← патріот; **чуд+ик** ← чудо);

-ес: Сюрреалізм людських стосунків. Загальний тост. **Гостеси** запрошують до танцю (Ю. Андрухович) (пор.: **гост+ес-а** ← гість).

Як свідчить проілюстрований фактичний матеріал, оказіональні іменники продукуються як від формально елементарної дериваційної бази, так і від неелементарної. І зразки такого продукування не є поодинокими. Наприклад: *Професор, а всі ступіні пішки обходив, скажені дніпровські пороги і найстрашніший із них – **Ненаситець** – щороку долає з лоцманами на «дубах», руки-ноги поламав на хортицьких скелях, та все тієї козаччини дошукується* (О. Гончар) (пор.: **ненасит+ець** ← ненаситний); *Спробуй зауважити цьому **непоштивцеві**, він одразу ж у відповідь: «А хіба я не маю права?»* (О. Гончар) (пор.: **непоштив+ець** ← непоштивий); *Бригадир реставраторів, щуплявий **підтоптанець** у береті, умовляє селищан підписати йому якогось акта,*

виправдальним тоном пояснював на майдані, чого роботи було тоді заморожено (О. Гончар) (**підтоптан+ець** ← *підтоптаний*).

Подекуди адресат здійснює декодування повідомлюваного, одержуючи інформацію не лише про об'єкт, а й про емоційний стан суб'єкта мовлення, який закладено в експресивному потенціалі лексеми: *Справді, скоро пригуркотіли вантажні авта і, позскакувавши з них, картузники ловлять і тягнуть, як скот, всіх, що, судячи з вигляду, – обшарпані і з торбами, – пустилися села* (В. Барка) (пор.: **картуз+ник** ← *картуз*: у роки колективізації функціонували спеціальні загони, що затримували селян, які попри заборону влади вирушали до міста; елементом форми представників цих загонів був картуз); *Одного дня, коли знов зловлено «колоссяника», два його співучасники задихано проповзли мимо хлопця і, спинившись перевести дух, стиха повели розмову...* (В. Барка) (**колосс+яник** ← *колосся*, де **колоссяником** названо людину, яка, попри проголошену так званим «Законом про п'ять колосків» заборону, збирала колоски, щоб не померти з голоду.

Оказіональні іменники з узагальненим словотвірним значеннями «особа як носій процесуальної ознаки» є віддіслівними похідними, номінують особу як виконавця певної дії, роду її заняття або як носія певної процесуальної ознаки, що визначає її поведінку. При продукуванні використовуються такі суфікси, як-от:

-ач: *Сьогодні розжене тих бринькачів, а завтра вони знов тут, знов бренькають, регочуть під вікнами, ніби навмисне випробовуючи Іванів терпець та оту його «дикість», коли від найменшого доторку чоловік уже завівся, уже спалахнув, як порох* (О. Гончар) (пор.: **бриньк+ач** ← *бринькати*);

-ун: *Але, скований слабістю, непорушно стояв серед багатьох, ніби перед очима давуна* (В. Барка) (пор.: **дав+ун** ← *давити*);

-тель: *Справу в суді на руйнителів заведи!* (О. Гончар) (пор.: **руйни+тель** ← *руйнувати*);

-ець: *Суворя річ твоя і праведна, / Як біль, роз'ятрений бідою... / Твої спотворці – люди грамотні, / Ідуть залізною ходою* (В. Кочевський) (пор.: **спотвор+ець** ← *спотворити*);

-ень: *Доводилося бачити не раз, / Як той чи інший вискочень-підлиза / Без сорому, бувало, з шкури лізе, / Аби лишень підладиться до Вас* (О. Підсуха) (пор.: **вискоч+ень** ← *вискочити*);

-ник (-льник): *І хоч зачіплянських нікого й близько не було, не було й духу того дошкульника Багласнка...* (О. Гончар) (пор.: **дошкуль+ник** ← дошкульати); *Не розумію, звідки беруться на світі недоволені? Нарікальники?* (О. Гончар) (пор.: **наріка+льник** ← нарікати);

-ант: *Під час ленчу (куліш із свининою, ряжанка і кавуни) Люська і Колька кричали, що я симулянт плюс опохмелянт* (А. Крижанівський) (пор.: **опохмел+янт** ← опохмелитися);

-ій: *Не може ж так бути, щоб лакизи та казенники, крутії та трусії? Бо ж найгірше з усього, що може бути в людині, душа заяча, душа раба!* (О. Гончар) (пор.: **трус+ій** ← труситися);

-иц: *Із бур, о молода гонице, / ти пролила своє дання – / і світом гомін і стрілиці / дзвінкокопитого коня* (М. Драй-Хмара) (пор.: **гон+иц-я** ← гонити).

Крім оказіональних назв осіб чоловічої / жіночої статі [див.: Вокальчук 2011], в оказіональній мовотворчості засвідчені й корелятивні іменники зі значенням особи за ознакою недорослості: *О неукраїнська Україно, / де твоїх кобзаренят вогненна сила, / яка тебе в майбутнє поведе?* (Н. Поклад) (пор.: **кобзар+ен-я** ← кобзар); *Гиля, моє скіфеня. / Гиля на вичинку шкіри. / Гиля в сідло на коня – / Меч свої зуби ошкірив* (М. Вінграновський) (пор.: **скіф+ен-я** ← скіфи); *Роздріблена доценту крушить / Закон життя. І де ж – вогню / На вожденят вошині душі, / На лицедіїв метушню* (Є. Маланюк) (пор.: **вожд+ен-я** ← вождь); *Всі члени і членята моєї сім'ї дивилися на парасольку, як на самого директора* (Є. Дудар) (пор.: **член+ят-а** ← член).

За відповідним зразком неuzuальних назв осіб, загальне значення яких можна витлумачити через сему «недорослість», продукуються й оказіональні назви неосіб («назва маленької тварини / рослини»), що характеризуються граматичним значенням середнього роду, мають формальний показник суфікс **-ен** і флексію **-а** в називному відмінку однини, а при відмінюванні з'являється суфікс **-ат**. Наприклад: *Дорослий сом. Молоді соменки й соменята – ті меткіші, вони бродять по всій річці, на чужі «вулиці» запливають* (Остап Вишня) (пор.: **сом+ен-я** ← сом; **сом+енк-о** ← сом і репрезентує словотвірне значення «істота молодого віку»); *У такі години з Кириком, вірним товаришем, тільки і єднає тебе тонюсінка невидима струна золота – її напнуло між вами*

Романове *бджолена*, щойно прогувши в повітрі (О. Гончар) (пор.: *бджол+ен-я* ← *бджола*); Приспало просо *просеня*, / Й попростувало просо, / Де в ямі спало зайченя / І в сні дивилось косо (М. Вінграновський) (пор.: *прос+ен-я* ← *просо*); Який там ліс! Зо три сосни, / мурашник, пучок беріз / та *вільшиєня* руде (В. Затулівітер) (пор.: *вільш+ен-я* ← *вільха*); Світ кидається й спить на ногах. / Їсть і п'є, і нема йому свята... / Димно дихають в сивих снігах / *Сосеняточка* і *сосенята* (М. Вінграновський) (пор.: *сос+ен-я* ← *сосна*; *сосенят+очк-о* ← *сосенята* маніфестує суфікс зі значенням суб'єктивної оцінки). Суфікс *-ен* при незуальному словотворенні модифікує своє значення й використовується для найменування предметів малого розміру, об'єму, ваги, малих форм і т. ін.: *І видно: аж-аж-аж ген до того ліска, куди око дістає, дорогою вози потяглися... І кіньми, і волами, і коровами... І гарби, і вози, і возенята* (Остап Вишня) (пор.: *воз+ен-я* ← *віз*); *Сміється заць з морквою за вухом, / Зеленим носом ловить сніженя... / І пахне шишка біля себе сухо, / І степ лежить від мене – до коня* (М. Вінграновський) (пор.: *сніж+ен-я* ← *сніг*).

Оказіональні іменники, як і узуальні, здатні виражати об'єктивну зменшеність або збільшеність предметів, що досягається завдяки використанню відповідних суфіксів, як-от: *В шовковиці – шовковенятко. / В гаю у стежки – стеженятко. / У хмари в небі – хмаренятко. / В зорі над садом – зоренятко / Вже народилось* (М. Вінграновський) (пор.: *шовковен+ятк-о* ← *шовковеня* і т. ін.); *Коли ж я повернувся в рідний Київ, / І вийшла в світ книженція моя, / І критики хотіли милить шию – / Я їм довів, що ні при чому я* (П. Ребро) (пор.: *книж+енцій-а* ← *книга*); *Внучка, внученька, студенточка / Спить у баби на рядниці / Під кожухом, кожушицьком, кожушариськом* (І. Драч) (пор.: *рядн+ищ-е* ← *рядно*; *кожуш+ицьк-о* ← *кожух*; *кожуш+ариськ-о* ← *кожух*).

Іменникові okazіоналізми, що ілюструють назви абстрактних понять, мотивуються переважно прикметниковими та дієслівними основами. Відповідно, у першому разі репрезентується значення узагальненої непроцесуальної ознаки, суфікс вказує на наявність у предмета в широкому розумінні якості, властивості, номінованої словом-мотиватором: *А хліб – не хліб, / глевкий прісняк без соли* (В. Затулівітер) (пор.: *прісн+як* ← *прісний*), у другому – процесуальної ознаки, узагальненої дії або результату дії, маніфестованої

дериваційною базою: *Кленова гілка б'ється в раму / туга, як матері тужиль* (А. Малишко) (пор.: **тужи+ль** ← *тужити*). Найбільш «популярним» при такому неузואльному словотворенні є суфікс **-ість** зі значенням абстрактної ознаки, приєднаний здебільшого до прикметникових основ: *То, виходить, я – кінцевість?* / *Ні, виходить, я – початок:* / *Після крапки починаюсь* / *Я із нового рядка* (Б. Олійник) (пор.: **кінцев+ість** ← *кінцевий*); рідше – до іменникових: *Лоб скосистий і білавий: різнить проти щік, пройнятих брунатною тиністю* (В. Барка) (пор.: **тін+ість** ← *тін*); доволі часто – до дієприкметникових: *Можеш бігати навколо своєї шкіри, / як дикун коло забитого, / і справляти ритуальний танок / своєї подоланості* (В. Стус) (пор.: **подолан+ість** ← *подоланий*); *Осінні скрипки / в саду оркестру симфонії. / То кохання моє / моє кохання – захопленість. / Люди озброєні / мрії озброєні / мови озброєні / А у мене тільки затопленість* (М. Семенко) (пор.: **затоплен+ість** ← *затоплений*).

Загальне словотвірне значення «абстрактна ознака» забезпечується наявністю в похідних іменникових оказіоналізмів ще й таких формантів, як-от:

-ств(о), -зтв(о), -цтв(о): *Отак би тут упасти край дороги, / Примкнувши вії, і хоча б на мить / Од спів гавкучих солодко спочить, Од нищих душ, підступства і тривоги* (М. Зеров) (пор.: **підступ+ств-о** ← *підступний*); *Понад тихими водами, понад ясними зорями – / І тихо вертається в серце з докорами, / Де мнозтво пісень з тих докорів ростиме* (І. Драч) (пор.: **мног+ств-о** ← *много*); *Розвалюються вівтарні падлюцтва, / А твій престол незайманий стоїть / В ясній душі нескореного людства* (Д. Павличко) (пор.: **падлюк+ств-о** ← *падлюка*);

-от(а): *Бо це еси уламки цілоти, / як вискалок безмежного мовчання, / існуєш тільки, як сліпе свічадо* (В. Стус) (пор.: **ціл+от-а** ← *цілий*); *Та ніхто над тим ніколи не зітхне, / Чи грузьким був шлях, чи тьмота тмenna... / Головне – чи донесеш те головне, / Що завдала доля на рамена!* (В. Забаштанський) (пор.: **тьм+от-а** ← *тьма*); *У шлунку сталося щось: мов невагомі речовини заповнили місця під ребрами, або сам змінився, і тепер закрито глибочину його для їжі, тому – пекота* (В. Барка) (пор.: **пек+от-а** ← *пекти*);

-ин(а): *Вона приходила щоночі і неодмінно, / Тремтяча, як зоря, що впала в темнину* (Д. Павличко) (пор.: **темн+ин-а** ← *темний*); *Сукає дух, мов нитку Аріадни, – / крізь лабіринт віків – / сьйвину*

правди (А. Цвид) (пор.: **сйїв+ин-а** ← сйиво); *Я знаю: соняшники карі, / І карий грім у гримині, та чемодан у автокарі, / І ти, як свічка, вдалині* (М. Вінграновський) (пор.: **грим+ин-а** ← гриміти);

-изн(а): *В обличчях часом блідизна проступає, перевтома, але є в них твердість, зосередженість, думою в кожного повите чоло* (О. Гончар) (пор.: **блід+изн-а** ← блідий); *День клавсь на дощизну. / Євдокія, Ганна і Оляна козацьку валькували дідизну* (В. Затулівітер) (пор.: **дощ+изн-а** ← дощ);

-изм (-ізм): *Збільшилася кількість напрямків, стилів із чудернацькими назвиськами, як-от абракадабризм, драконопис, смаколяпас («Сучасність»)* (пор.: **абракатабр+зизм** ← абракатабра); *Може, саме так розуміти «дитячу хворобу донцовізму», про яку говорить Шерех у передмові до тритомника «Пороги і запоріжжя» («Дивослово»)* (пор.: **донцов+ізм** ← Донцов);

-ацій(а): *Курс реформ. Інтеграція в Європу. Обіймація зі Сполученими Штатами* (П. Загребельний) (пор.: **обійм+ацій-а** ← обіймати);

-інь: *Обернешся і глянеш в синю клечінь, / що з ночі буйно високо росте, / І буде зірка на чоло до речі, / І плаття до лиця просте* (І. Царинний) (пор.: **клич+інь** ← клечати); *Весна моєї вільної надії! / Гінка тремтінь у промені дощу* (М. Вінграновський) (пор.: **тремт+інь** ← тремтіти);

-ень: – *Як по-новому грудень? – Зветься: трупень. – Січень – як? – Зветься: могилень. – А ті, що попереду? – Вересень тепер розбоєнь, бо грабували всіх, жовтень – худень, а листопад – пухлень. – А після січня? – Лютий – людодіень, березень – пустирень, квітень – чумень, а далі я забув* (В. Барка) (пор.: **труп+ень** ← труп; **могил+ень** ← могила; **розбой+ень** ← розбій і т. ін.);

-в: *А перед вікнами селища, за вишняками, за Дніпром, ніч кризь ніч палахкотить ятриво домен, вулканиться червоно* (О. Гончар) (пор.: **ятри+в-о** ← ятрити); *Нехай він в бурво океанне плине* (М. Вінграновський) (пор.: **бур+в-о** ← буря);

-й(а): *Калиння китиці вознем зачервоніли, / глухі ворітниці і хвіртку причинили* (В. Стус) (пор.: **калин+й-а** ← калина); *Щоб на горбі України не клумак, / та всяк, як ти, ненавидів ідолля, / Твоя струна не гримнула б отак – / Свавільно так не промишляла б доля* (М. Самійленко) (пор.: **ідол+й-а** ← ідол);

-еч(а): *Хоч є в них чимало бібліотек, і пудові альбоми з*

репродукціями найславетніших картинних галерей, хоч є і кубик, і екран, але ж є й кучугури, **пустеча** зловісних кучугур навкруги (О. Гончар) (пор.: **пуст+еч-а** ← **пустий**).

Крім матеріально виражених формантів, до твірних основ можуть додаватися й так звані нульові суфікси, у результаті чого утворюються okazionalni відприкметникові чи віддієслівні деривати. Наприклад: *Навіженим псам / У складки не стиснути / Шлях і небо, / Бо я іду / Кризь **сиз** і глухоту / До себе* (Г. Мирослава) (пор.: **сиз+ø** ← **сизий**); *Не збудяться – хоч ти з гармати влуц! Вони дрімають, мріючи про **тлуц**.* / *Небес не треба їм, хоч крила є* (Д. Павличко) (пор.: **тлуц+ø** ← **тлустий**); *Чи промінь пройшов, / бо побільшало світла, / тепла прибуло, заройлася радість; / чи сіллю осіла вся **спіль** цьоголітня / у гроні вина серед тихого саду* (П. Мовчан) (пор.: **спіль+ø** ← **спілий**); *У лісі темно. / В лісі ніч. / Сидить навпочіпки світання. / І дотліва вогнева **тліч**.* / *Жовтіє в сніг дорога санна* (М. Вінграновський) (пор.: **тліч+ø** ← **тліти**); *А там в високій глибині, / де тоне **тонь** ясна, / перловий жайворон тонить: / хмар-хмарова весна* (П. Тичина) (пор.: **тонь+ø** ← **тонути**). Доволі часто в такий спосіб продукуються похідні від дієслівних неелементарних основ, які вже мають у своїй структурі афікси, зокрема префікси: *Аж пригортує сили синяві, / Криком кричаним, чорним **пригорт**ом, / Ще й огортує дивним **огорт**ом* (І. Драч) (пор.: **пригорт+ø** ← **пригортати**; **огорт+ø** ← **огортати**); *Тиша ловить у невід / Хвилини **переплин*** (Б. Олійник) (пор.: **переплин+ø** ← **переплинути**); *За мою роз'ятрену **ненавидь** / Ти мене на волі не суди. / Ні сюди, ні звідси пташка навіть, / Навіть пташка звідси ні сюди* (В. Забаштанський) (пор.: **ненавидь+ø** ← **ненавидіти**); *Яса волошок при дорозі, / **Перегук** жнивної пори. / Стоять у синім передгроззі, / Немов ракети, явори* (В. Чабаненко) (пор.: **перегук+ø** ← **перегукуватися**); *Тут **помин** справляє вітровище злий, / Він вис, він скигить і свище. / Розриті могили... Кістки повезли / На інше, чуже кладовище* (В. Чабаненко) (пор.: **помин+ø** ← **поминати**).

1.2.2.2. Прикметникові okazionalizmi характеризуються обмеженою кількістю словотворчих засобів, що приєднуються до твірних основ слів різної частини мовної належності, зокрема іменників: *Струп'ям нафти вкрились океани, / **Трутизняним** хмар'ям небеса... / Лиш твоя береза рано встане, / Вмиє світ лишень її роса* (Д. Павличко) (пор.: **трутизн+ян-ий** ← **трутизна**); *Петлюра*

славив **лірний** його дар, / І Ковалевський укладав хвалі тни, / Для нього муза співами вагітна, / Для нього тоне сміливий Ікар (М. Зеров) (пор.: **лір+н-ий** ← ліра); прикметників: *Молюсь у храмах / Струнчастого гаю. / Там блискавок замах / Сліпучий без краю!* (П. Тичина) (пор.: **струнч+аст-ий** ← стрункий); дієслів: *Напростувалася їм путь – / спадна, укотиста, узвізна, / і настає дорога грізна, / і сурми доль в сто горл ревуть* (В. Стус) (пор.: **укот+ист-ий** ← укотитися); **Розпади́стий**, *укопаний сторчма / у землю перевернуту, очима в темінь* (В. Стус) (пор.: **розпад+ист-ий** ← розпадатися); прислівників: *...гавкнувсь телевізор, але з-поза вікон / дивиться та вие тутній світ; / тутній, ба тутешній, ба мійніший, / ніж би просто визначити: мій...* (Б. Нечерда) (пор.: **тут+н-ий** ← тут).

У процесі продукування затребуваними є такі форманти, як-от:

-ськ-, **-зьк-**, **-цьк-**: *Забуло серце, що воно поетська доля, / якій немає лун ніде нізвідки. / І я йому тепер ні з ліса, ані з поля / не хочу жодної чіпляти квітки* (Т. Осьмачка) (пор.: **поет+ськ-ий** ← поет); *І, як гранату, шпурнула / Його сватацьку півлітру* (І. Драч) (пор.: **свач+ськ-ий** ← сватач);

-ян-: *Ось образ твій, нещасний міщанине! / Наїстися й поспати – це єдине / Хлів'яне щастя гусяче твоє* (Д. Павличко) (пор.: **хлів+ян-ий** ← хлів); *І темна бездонність... / і хтось марев'яний над обрієм / ходить по нитці* (П. Мовчан) (пор.: **марев+ян-ий** ← марево);

-н-: *Щось велике, святе, українне / Перепроситься в серці мені* (П. Засенко) (пор.: **україн+н-ий** ← Україна); *Стече немало в землю туготалу / миттєвих літ з відлижного острішся* (В. Затулівітер) (пор.: **відлиж+н-ий** ← відлига);

-ист-: *Туди, під дерева старі, ставнисті, / з казарми від наук спішишь солдат / і найми́чка-селянка від колиски* (Т. Осьмачка) (пор.: **ставн+ист-ий** ← ставний); *Красивий мій! Могилистий! Космічний! / Споживач пристрасний людських страждань і мрій. / Не спелась, мій вік двадцятивічний! / Не змався ти, двадцятий віче мій!* (М. Вінграновський) (пор.: **могил+ист-ий** ← могила);

-ов-: *Шина лопнула! Слухова несподіванка, що потім переходить у зорову, у шлункову й, нарешті, у ногову й спинову* (Остап Вишня) (пор. **ног+ов-ий** ← нога; **спин+ов-ий** ← спина);

-ив-, **-лив-**: *У лісі вже нічого не цвіте, / Цвіте лиш дятел на сосні сумливій / Та синій дзвоник уві млі у мливій* (М. Вінграновський)

(пор.: **мл+ив-ий** ← *мла*); *Я вас жалую, яблуні, груші, / Вас, берези дрижучі, плачливі, / Що на цвинтарі вирости, в глуші, / Гробів сторожі мовчазливі* (Б. Лепкий) (пор.: **плач+лив-ий** ← *плакати*).

На відміну від узуальних, оказіональні прикметники (прикметникові займенники) засвідчують приєднання суфіксів суб'єктивної оцінки, суфіксів згрубілості чи пестливості, не лише до прикметникових (чи то власне прикметникових) основ: *Гуманність добігає свої кроси. / Задумалась на фініші століть. / Тхорезний дід, котрий писав доноси – / такого теж за старість пожалить* (Л. Костенко) (пор.: **тхор+езн-ий** ← *тхір*); *Який – бо із філософа провидця! / Та ще й у фольклорному затишку / нашенького ріднісінького сторіччя* (В. Затуливітер) (пор.: **наш+еньк-ий** ← *наш*); *Наточу з молодого каміння / золотого, як північ, вина: / за твоє, / за твоське уміння / у моїм тонкосніжнім письмі / учитати таке щось про мене, / що й самому мені невтямки* (В. Затуливітер) (пор.: **твой+еньк-ий** ← *твій*).

Прикметникові оказіоналізми так само репрезентують категорію співвідносної інтенсивності ознаки, що забезпечується використанням «формотворчого» суфікса **-иш**, приєднуваного до дериваційної бази, що має частиномовне значення не лише атрибутивності, але й предметності чи вказівності. Наприклад: *Бо лиш – немов тобі від мого болю / Життя солодше, і денніший день, / і дощ доціший, і травніший травень, / і ластів'їші в гніздах ластівки* (В. Затуливітер) (пор.: **денн+иш-ий** ← *денний*; **дощ+иш-ий** ← *дощ*; **травн+иш-ий** ← *травень*; **ластів+иш-ий** ← *ластів'я*); *І стала глибша і свіжіша / Качачо-гусяча ріка, / Ожина стала ще ожіша* (М. Вінграновський) (пор.: **ож+иш-ий** ← *ожина*); *А він мене списом припер до намету та так свердить мені у груди, щоб татари ж бачили, що він татаріший* (Л. Костенко); *Грішниця я. Полюбила чужого. / Долі моєї пекуча жого! / Буде гроза! Потім буде тиша. / Жінка твоя. Але я твоїша* (Л. Костенко) (пор.: **твой+иш-ий** ← *твій*).

1.2.2.3. Дієслівні оказіоналізми в кількісному плані становлять доволі численний клас оказіональних утворень, щоправда, характеризуються обмеженою кількістю суфіксальних формантів. Особливістю суфіксальних дієслівних похідних є те, що вони продукуються переважно від основ слів інших частин мови, передусім іменників: *Ранні роси ту рожу зрошують: / ранні*

діти її **дитиняють**, / і долоні її **долоняють**, / і пригублюють губи (В. Стус) (пор.: **дитин+и-ти** ← дитина; **долон+и-ти** ← долоня); На сизих пагорбах рясне село **горіє**, / І сірі вітряки докрилюють свій вік (М. Вінграновський) (пор.: **гор+і-ти** ← гора); Коли **грозує** далеч неокрая / У передгроззі дикім і німим, / Я твоїм ім'ям благословляю, / Проклинаю іменем твоїм (В. Симоненко) (пор.: **гроз+ува-ти** ← гроза); рідше – прикметників: **Ідейні, правовірні, пуританки** – / **Ряснить** із неба весело так дощ. / Пливуть і цокають – о ніженьки шляхтянки (А. Данченко) (пор.: **рясн+и-ти** ← рясний); П'ється, **буйнує** під вітром бамбукова гущавинь темних очеретів понад шляхом (О. Гончар) (пор.: **буйн+ува-ти** ← буйний); На вишнях **каріє** кора, / струмки, як підголоски. / І чути радісне «пора» у раннім розголосої (В. Стус) (пор.: **кар+і-ти** ← карий); десь-не-десь прислівників: **По плитах вздовжжать** / користуючись порожнечею велосипедисти (М. Семенко) (пор.: **вздовж+и-ти** ← вздовж); Я стою – **анічичиркну!** – зіпнів зуби і дивлюсь (П. Тичина) (пор.: **анічичирк+ну-ти** ← анічичирк).

Дієслівні okazіonalіzmi можуть утворюватися від прикметникових формально неелементарних основ, тобто таких, які мають у своїй структурі афікси, що додалися на «попередньому кроці» словотворення: **Вже мохами чорніють** / **Небесні ялини.** / **Дошуватіють** луки / **В краплинах роси** (І. Царинний) (пор.: **дошуват+і-ти** ← дошуватий); **Рубцюватіють** нерви голі / у торосах космічної ери – / в неосяжнім потому роздоллі / на ковчег не вертаються сизопері (М. Самійленко) (пор.: **рубцюват+і-ти** ← рубцюватий); **Заворожений впевненим поглядом кокетки** / **мовчазив** безпозно поет (М. Семенко) (пор.: **мовчаз+и-ти** ← мовчазний); **Іржавіють друзі і в кар'єру люто спішають.** / **Сни не збуваються.** / **Глобально безсонніють** ночі. / **Глухі все бачать.** / **Сліпі задубіло мовчать** (І. Драч) (пор.: **безсонн+і-ти** ← безсонний); **Чи чув хто, як мріють роси** / **Про життя вічне, ранком, як червоніє схід?** / **Над гатором безшумлять** крилаті альбатроси / **І над душею – привиди страхіть** (М. Семенко) (пор.: **безшум+и-ти** ← безшумний). У такому разі дехто з авторів будує не лише словотвірні ланцюжки, а й словотвірні гнізда: **Запахи густозастиглі безрушать** дурманно (М. Семенко) (пор.: **безруши+и-ти** ← безрухий; **Моє серце в блуканні** / **По тихих алеях з опалим листям безрухим** (М. Семенко), де безрухий стало дериваційною базою й

для неузуюального суфіксального прислівника: *І пройде люд по мні шість сотень ніби шук / й без голови лежати буду там безрухо і без мук* (М. Семенко) (пор.: **безрух+о** ← *безрухий*).

У процесі продукування неузуюальних похідних беруть участь такі дієслівні суфікси, як-от:

-і-: *Передчасно, дуже передчасно, / вересніє настроїв ріка* (М. Лиходід) (пор.: **вересн+і-ти** ← *вересень*); *Ну і день! Сорочка в піні, / Візерунки на спині, / А в очах персніє синьо, / Як в червневі дні* (М. Хвильовий) (пор.: **персн+і-ти** ← *перстень*); *В очах кольоріє, у вухах чергуються звуки, / У горлі калиніє, кільчитьєся тьма словоруж. / Вуста споришиють* (П. Ребро) (пор.: **кольор+і-ти** ← *колір*; **калін+і-ти** ← *калина*; **спориш+і-ти** ← *спориш*);

-и-: *Туман над морем зілявся з хвилию / Зілявся з хмарою що угорі / І в плесках-стогонах млою застиглою / Алегрить в скелю – скоріш скоріш* (М. Семенко) (пор.: **алегр+и-ти** ← *аледро*); *Весна принесла їм зелений устав, / їх сонце голубить, алмазять їх роси, – / і брость розкриває розжеві уста* (М. Драй-Хмара) (пор.: **алмаз+и-ти** ← *алмаз*); *Він не повчав, не вітійствував, не розглагольствував, не цицеронив, не демосфенив* (П. Загребельний) (пор.: **цицерон+и-ти** ← *Цицерон*; **демосфен+и-ти** ← *Демосфен*);

-ува-: *І не нап'юсь, не погамую своєї спраги і вогню, – / піском повзу, стовпом вихрую, голкую серце на стерню* (П. Мовчан) (пор.: **вихр+ува-ти** ← *вихор*; **голк+ува-ти** ← *голка*); *Ні краю ні кінця нема йому, / оцьому світу тонів і півтонів... / Оранжевий, зелений і червоний / віхтують полум'ям безпечну тьму* (В. Підпалій) (пор.: **віхт+юва-ти** ← *віхоть*);

-ну-: *Вгорі огонь горить, / і мовчки гробнуть кипариси* (П. Тичина) (пор.: **гроб+ну-ти** ← *гроб*); *Так і так, мовляв, шановний телепате, холчу примножити ряди дипломованих фахівців, але на заваді стоїть екзаменатор. Телепатніть зануду* (А. Крижанівський) (пор.: **телепат+ну-ти** ← *телепат*); *Плями злотнуть перемінно в / руках ніжної / мережки* (М. Семенко) (пор.: **злот+ну-ти** ← *злото*);

-а-: *І все це ... смалить одне одного по руках, грає на гармонію, на скрипку, причитає, п'є квас, їсть тараню, «будькає», лускає насіння й крутиться на каруселі* (Остап Вишня) (пор.: **будь[к]+а-ти** ← *будьмо*); *Мерсікаю за не наш компліментарій* (А. Крижанівський) (пор.: **мерсі[к]+а-ти** ← *мерсі*).

1.2.2.4. Прислівникові okazіоналізми поповнюють зазвичай розряд означально-обставинних адвербіативів. Їхній формальний показник суфікс **-о** додається здебільшого до твірної основи мотивуючого відносного прикметника, який сам по собі характеризується неелементарною структурою, свого часу утворився на базі того чи того слова з частинимовним значенням предметності. Похідні лексеми отримують узагальнене порівняльно-уподібнювальне значення. Наприклад: *А що як степ **вулканно** задрижить / І дзвони знов піднімуться у небо?! / Які тоді покотяться громи / Над цим суєтним і безбожним світом?!* (В. Чабаненко) (пор.: **вулканн+о** ← вулканний ← вулкан); *Зимно. Сніжно. Синьо. Ніжно. / **Березнево. Пролісково*** (В. Калашник) (пор.: **березнев+о** ← березневий ← березень; **пролісков+о** ← пролісковий ← пролісок); *Ходімо, доленько, ходім!.. / **Страхіття** дихає **тайгово**.* / *Нічого більш не можна, крім / Побути наодинці з словом* (М. Самійленко) (пор.: **тайгов+о** ← тайговий ← тайга); *Тихо водам і вітру, / **Полинно** снігам і криницям* (А. Цвид) (пор.: **полинн+о** ← полинний ← полин); *Галаси розтинались **безпрограмно** і **безпланно** / Сріблились в повітрі неживі птахи **аеропланно*** (М. Семенко) (пор.: **безпрограmn+о** ← безпрограmnий ← програма; **безпланн+о** ← безпланний ← план; **аеропланн+о** ← аеропланний ← аероплан).

Відповідний формант додається й до основи прикметників, що мають кваліфікацію віддієслівних: *Недоварене м'ясо, кулінарний примітив, а яка божественна їжа! Як **збадьорливо** на людину впливає* (О. Гончар) (пор.: **збадьорлив+о** ← збадьорливий ← збадьорлити); *Зорало душу примхами життя / І, наче боронами, зволочило. / **парує пар займисто**, міцнокрило, / Готовий вийти з темного буття* (Яр Славутич) (пор.: **займист+о** ← займистий ← займатися) або відприслівникових: *Пустіє між гір, / і **щовечірньо** осінь ходить над бухтою, / Зорі холонуть* (М. Семенко) (пор.: **щовечірнь+о** ← щовечірній ← щовечора); *Вже третій день а злу наругу / почуваю від оголених віт / **Ходжу щоранно** і **щовечірньо**, / розбиваю другу пару чобіт* (М. Семенко) (пор.: **щоранн+о** ← щоранній ← щорана).

Подекуди той чи той письменник продукує певний прислівниковий okazіоналізм на основі okazіоналізму прикметникового, утвореного ним же чи його попередником, як-от: 1) *В душу очі **мовчанно** – / глибоко – довго – мені / ні, так не*

дивляться в сні / **благанно** (М. Семенко) (пор.: **мовчанн+о** ← **мовчанний**: *Вслухаються в голоси мовчанні* – / *Про кохання, про єднання душ.* / *І на зло викине з вікна,* / *у безвідрадім спочуванні,* / *Стара панна грамофонний туш* (М. Семенко); **благанн+о** ← **благанний**: *Образ снився мені* / *Образ **благанний*** / *У холодній труні* / *В білім савані* (М. Семенко); 2) **Сонцебризно**. **Безупинно**. / *Дзюркотливо денно, нічно.* / *Так бентежно-лоскїтливо,* / *Нерозгадано-жіночно* (В. Калашник) (пор.: **сонцебризн+о** ← **сонцебризний**: *Що далекая літана* / *вбила пана-вкраїтана,* / *та не вбила тих,* / *в кого кров тече залізна* / *в жилах молодих,* / *в кого пісня **сонцебризна*** / *і правдивий сміх* (П. Тичина); 3) **Простели мені спомин-дорогу** / *В ті далекі весняні гаї,* / *Де ступали по росяних травах* / *Ноженята дівочі твої,* / *Де кують **срібнодзвонно** зозулі* / *Нам відраду на многі літа* (В. Чабаненко) (пор.: **срібнодзвонн+о** ← **срібнодзвонний**: *Земля – арфа мільйонострунна,* / *арфа злотострунна,* / *земля – шарфа мільйонорунна,* / *шарфа зеленострунна,* / *земля – скрипка дрібнотонна,* / *скрипка **срібнодзвонна**,* / *земля – буря негвомонна,* *буря всебурунна* (Б.-І. Антонич).

Іноді так звана «пропущена ланка» у словотвірному ланцюжку з'являється в «комунікативному просторі» пізніше за прислівниковий okazіоналізм. Наприклад: *Не дивися так привітно,* / **Яблуневоцвітно**. / *Стигнуть зорі, як пшениця:* / *Буду я журиється* (П. Тичина) (пор.: **яблуневоцвітн+о** ← **яблуневоцвітний**: **Яблуневоцвітний** геній України (О. Гончар); *Я знаю, вірую, що прийде день і час,* / *Коли, здолавши дикі перепони,* / *Вони із пітьом вирвуться нараз* / *І лжу затоплять, рознесуть **дев'ятивально!*** (В. Чабаненко) (пор.: **дев'ятивальн+о** ← **дев'ятивальний**: *Україну, Росію, Кавказ поготів тільки накриває **дев'ятивальна** хвиля «істинно-коренного» соціал-націоналізму* (Інтернет-форум).

Суфіксація є основним узуальним способом продукування okazіоналізмів, які маніфестують розмаїття формантів, специфічних для того чи того лексико-граматичного розряду слів. За допомогою суфіксів продукуються okazіоналізми різної частиномовної належності. Ознака «різної частиномовної належності» характеризує не лише деривати, а й дериваційну базу, слова-мотиватори. Крім незузального афіксального словотворення, можна говорити й про okazіональне афіксальне формотворення, засвідчене при продукуванні вищого ступеня порівняння прикметників.

1.2.3. Постфіксальний спосіб словотворення, або постфіксація, є різновидом морфологічного словотворення, формальним показником якого виступає постфікс, приєднаний до твірної основи. При неузальному словотворенні відповідним формантом, передусім постфіксом **-ся (-сь)**, послуговуються зрідка. Він властивий тільки дієслівному словотворенню й має ту характерну формальну особливість, що так само, як і префікс, не змінює частини мовної належності слова-мотиватора, як-от: *Небо упало у море безоднями, / Лонно між граючих лон! / Пишеться хвилями, **глибиться** страдними, / Вічних гармоній закон; / І тільки повно слуху. / І ряснозорна бризь / одглибинилась скрізь без руху* (П. Тичина) (пор.: **глибити+ся** ← **глибити** – «глибшати; ставати темнішим»); *Люблю я слово «прозора». / За ним ховаються гори / За ним **даленіється** море / За ним, а може у ньому / Усі ми живемо* (Л. Скорик) (пор.: **даленіти+ся** ← **даленіти** – «здалека віднітися»); *Накупана в чернечих марах бруку **сніжиться** вулиця німа, без звуку. Розпатлана погоди зимна дивина забілює погнилля флюоресентного багна* (Ю. Маркус) (пор.: **сніжити+ся** ← **сніжити** – «падати, іти (про сніг)»); *А це ж і української мови звучання: / братерству народів дзвінке величання! Небо з Заходу хмарами крилось. / А нам у дружбі це більш **могутнілось*** (П. Тичина) (пор.: **могутніти+ся** ← **могутніти** – «ставати могутнішим»). Формант **-ся (-сь)** виступає в поєднанні як із неперехідними дієсловами: *А я думкою літаю, / В молодих літах витаю, – / пурх, пурх, пурх, – / Вже й **перелетілося*** (П. Тичина) (пор.: **перелетіти+ся** ← **перелетіти**); *Як **цвілась** калина в лісі / Спально-цвітногубко, / Золотими снами снили / Ми з тобою, любко* (П. Тичина) (пор.: **цвісти+ся** ← **цвісти**), так і – перехідними (префіксованими чи непрефіксованими): *Я заморивсь страждать. Я перемучився. / Мені треба в ліс, приймати пілюлі, Боржом. / Я обезнажився. Я обеззвучився* (М. Семенко) (пор.: **обеззвучити+ся** ← **обеззвучити**); *Оті слова – одвічне царство мови, / Що вижила й **узориться** тепер. Вона звучить магічно, як Бетховен, / В устах братів по крові і сестер* (Д. Луценко) (пор.: **узорити+ся** ← **узорити**).

Дієслова, що мають у своїй структурі відповідний формант, ілюструють різні граматичні значення й різні дієслівні форми. Наприклад: *Дугами горби лягли / **Опукляться** могили, як поросята, / а над ними / хрести* (П. Тичина); *Між гратами – незаймані горби. / **Опукляться** розмаяні дерева, / немов скрижалі пам'яті і мрева /*

цієї божевільної ганьби (В. Стус); *По підборіддю, давно не голоному, взялась просивиною порость, хоч вуса були без неї. Закриті очі, посеред великих і темних ямок, **опуклилися** сірувато* (В. Барка) (пор.: **опуклити+ся** ← *опуклити*); *Музика вітру **тополиться** вгору, / низько спадає листом зів'ялим. / Клавіші лісу, як сні білорорі – / тихо берези ридають* (Б. Чепурко); *...викупані, з лоскитними краплями сонця на обличчях, вибрели ми на берег бульвару, що ясно-зелено **тополився** під високим небом* (В. Дрозд) (пор.: **тополити+ся** ← *тополити*). Примітним є те, що для постфіксованих оказіональних утворень дериваційною базою виступають так само оказіональні дієслова. Пор.: *А коли вритул пригледітися, то тільки російська культура й була для всіх культур, об'єднаних в Російську імперію, а потім у Радянський Союз, шовіністичною, під ще м'якішою назвою «культура народів СРСР» з «мовою міжнаціонального спілкування». Тому виникає потреба розкрити значення націоналізму й **опуклити** зміст шовінізму* (Інтернет-видання) (пор.: **опукл+и-ти** ← *опуклий*); *Привіт тобі, ріко моєї доли!.. / Ні, я себе не можу уявить / Без тебе, Дніпре, як і без тополі, / Що в серці моїм змалку **тополить*** (М. Вінграновський) (пор.: **топол+и-ти** ← *тополя*).

Зауважимо: продукування неuzuальних дієслів за допомогою постфікса **-ся** від іншого неuzuального дієслова – явище непоодиноке. Воно трапляється в мовотворчості одного й того ж письменника, як-от: *Світ реальним живиться, / цим, як бритва, правиться, / гнівом грізно **бровиться**: / ворог сам не з'явиться* (П. Тичина) (пор.: **бровити+ся** ← *бровити*: **Бровить** /свої тут брови вчений: на добро / трудящим він граматику готувить (П. Тичина), де *бров+и-ти* ← *брова*); *І нехай він мертвим лічиться, / І нехай міниться без снаги. / Настрій мій **розметерліниться**, / Повний ваги* (М. Сенченко) (пор.: **розметерлінити+ся** ← *розметерлінити*: **Розметерлінить** поет Марінеттову тишу, / Перетворить аеропланно затоплений дзвін, / Замість драми – переживатиме на розі афішу – **Що ж тоді робитиме він?** (М. Семенко), де *роз+метерлін+и-ти* ← *Метерлінк*).

Досить яскраво простежується при зіставленні різних творчих доробків. Наприклад: *Не туча **тучиться**, не темінь темниться, із лісу-пралісу стадо звірів вибігає. У тому стаді лев-звір* (О. Копач) (пор.: **тучити+ся** ← *тучити*: *І тому, коли я бачу, / як на небі туча **тучить**, – / душу всю мою озвучить / громом гніву – й на піддачу /*

блискавками намогучить (П. Тичина), де туч+и-ти ← туча); Кострищами розбурханих пожеж / Історія **істориться** довкола, / А наші зорі мерзнуть на вітрах, / Погашені безбожністю могола (В. Чабаненко) (пор.: **історити+ся** ← історити: Де хилилась вербичка у полі, / тем тепер паротягове депо. / Проходять рейки через поле, / летять, історію **історять** (П. Тичина), де істор+и-ти ← історія); Розплескайтесь, пагорби, цебрами води! / Розійдіться, вулиці, танцем Гаяне! / Мила, там, де рубками **щогляться** плоди, / Чайкою в кільватері віднайдеи мене (О. Кочевих) (пор.: **щоглити+ся** ← щоглити: Широколистить одверто світлотіневий бульвар / Над порцією мороженого містично-зосередковано / Чужі примари містерно **щоглять** / Запізнений кут роззяворотий мене ховає темно (М. Семенко), де щогл+и-ти ← щогла); Відтак у другий бік поволеньки переходить. Ізнов зупиниться. У ліс пишній поміж деревами, золотисто сосни **стовбуряться**, уже погляд його побіг (А. Кондратюк) (пор.: **стовбурити+ся** ← стовбурити: Давно не бачив відблисків ліхтарних / Що **стовбурять** так густо на воді. / Лягають тіні в бухті плинів хмарних / І миготять на тінях блиски золоті (М. Семенко), де стовбур+и-ти ← стовбур); – А буде ж він, Марку Трохимовичу, у цьому році свій, а не ярмарковий хліб? – прикладаючи руку до вуха, прошамкав дід Козачківський, у роті якого **самотився** єдиний зуб (М. Стельмах) (пор.: **самотити+ся** ← самотити: Вечір притих зачарований місяцем сонним / Де **самотить** наш парк / Я сьогодні не там ах я хочу у парк / Хочу бути розмовним (М. Семенко), де самот+и-ти ← самота); Герольди боги, мечоносці світла, / вже **зоренілися** крізь темну сферу: / хмаристу в місяць і сонце озерну, що братками на цвинтарі звітріла (В. Барка) (пор.: **зореніти+ся** ← зореніти: Все вернулось, / немов у зворотнім кіно: / Перший дотик. І брови врозліт... / Може, тим тільки й жив, / що кохане вікно / **Зореніло** крізь тисячу літ (Б. Олійник), де зорен+и-ти ← зореня); Між нервами скрипки молиться / Безсоння чіхось струн... / Вбиває гаряча молодість / Сльозу, як печаль, стару... / **Ліхтаряться** блідо вулиці / В заштореній тьмі вікна... (О. Пухонська) (пор.: **ліхтарити+ся** ← ліхтарити: **Ліхтарить** світло. Блещуть змії. / Зникають вогники у млі. / І сльозять тихо мої вії, / Бо мало місця на землі! (М. Семенко), де ліхтар+и-ти ← ліхтар); До природи – як я ставлюсь? / Не як пантеїст молюся, / не в речах **духотворюся**, – / а грозою переплавлюсь, / сталлю блиску настанюся!

(П. Тичина) (пор.: **духотворити+ся** ← *духотворити*: Я з щедрої Тарасової руки напився з повної чаши народних сліз; гіркі вони, і не сказати, які гіркі, зате з ними влилася в мої жили і та тиха гаряча любов до рідного краю і народу, що цілий мій вік гріє мене, **духотворить**, піддержувала, коли траплялося спотикнутися (О. Кониський), де *духотвор+и-ти* ← дух творити).

Аналізований спосіб неузואльного словотворення активізувався на сучасному етапі й ілюструється не лише зразками художнього мовлення. Наприклад: *На початок вторгнення Москви до Ерзяньмастор у XVI ст. муroma або **послов'янилася**, або поерзянилася* (Р. Мартинюк) (пор.: **послов'янити+ся** ← *послов'янити*: Слов'яни також багато воювали, але були милосерднішими, а вищий рівень культури дозволив їм **послов'янити** половину населення Європи (А. Кіндратенко), де *по+слов'ян+и-ти* ← слов'яни); *У владу мусять іти нескорені і прагнучі змінити життя на краще не тільки собі, а всій Україні. Тим більше у цей людський час, коли всі коритники **універсальються** в екстазі навколо корита* (Інтернет-видання) (пор.: **універсалити+ся** ← *універсалити*: Є багато людей, які незадоволені широкою зрадою Помаранчевої Революції. Я думаю саме через це зріс рейтинг БЮТ. Вони ще поки, слава богу, не **«універсальють»** на національному рівні (Інтернет-видання), де *універсал+и-ти* ← універсал); *Якось там зібралася богема, і поки батьки **«фуршетилися»**, їхні діти осіддали конячок у прямому сенсі слова* (Інтернет-видання) (пор.: **фуршетити+ся** ← *фуршетити*: Обдаровані грамотами і годинниками **«самоврядці»** Львівщини **фуршетять** у Львівській обласній раді (Інтернет-видання), де *фуршет+и-ти* ← фуршет). У такому разі вихідною одиницею, мотиватором дериваційної бази постфіксованого дієслова виступають здебільшого слова іншомовного походження.

Оказіональні постфіксальні номінації більшою мірою, ніж, скажімо, суфіксальні, пов'язані з потребою оновити форми вираження і протиставити мовним штампам так звані антиштампи.

1.2.4. Власне основоскладання є різновидом морфологічного словотворення, формальним показником якого виступає інтерфікс, що поєднує кілька твірних основ (основу одного слова й цілого слова). Результатом основоскладання є складні слова, або композити, як-от: *Де мудрий звір / Радіє тихим плачем, – / Співає, не змовкаючи, /*

У небі **сонцептах** (І. Царинний) (пор.: **сонц+е+птах** ← *сонце, птах*);
*Сховатися од долі – не судилося. / Ударив грім – і зразу шкереберть
/ пішло життя. І ось ти – все, що снилось, / як смертеіснування й
життєсмерть* (В. Стус) (пор.: **смерт+е+існування** ← *смерть,
існування; житт+е+смерть ← *життя, смерть*); *Душа моя в
цвітінні, і немає. / Нема цвітіння – більшого нема!.. / А снігодоц над
вовком пролітає / І Ріг Кривий поволі обніма* (М. Вінграновський)
(пор.: **сніг+о+доц** ← *сніг, доц*); *Цей перший сніг, / найперший сніг, /
ця снігозлива* (О. Орач) (пор.: **сніг+о+злива** ← *сніг, злива*); *З
експресовітром я товаришую / Він вільний і зі мною бачиться
завжди* (М. Семенко) (пор.: **експрес+о+вітер** ← *експрес, вітер*).*

Наявність інтерфіксів, насамперед **-о-**, **-е-**, є специфічною ознакою відповідного способу словотворення. Характер поєднуваних структурних компонентів безпосередньо впливає на процес продукування похідних одиниць. Різні комбінації компонентів дериваційної бази, які виступають мотиваторами композитних утворень, зумовлюють ті чи ті особливості основокладання, що й визначають його різновид: серед елементарних, некомбінованих способів варто розглядати лише той, який кваліфікують як власне, або чисте, основокладання.

Своєрідність композитних утворень спостерігається передусім у лексичній семантиці, ґрунтованій на поєднанні значень кількох компонентів. Наприклад: *Чи не дарма священну лють свою Вливати
іншим в уші, як отруту, Що власну душу спопелить, боюсь,
Останками чуттів і словобрухту* (В. Стус), де **словобрухт** – «слова, що не мають ніякої цінності» (пор.: **слов+о+брухт** ← *слово, брухт*);
*Немає, сивий мій земляче, Тобі ні втоми, ані літ. І серце – молоде,
козаче – Дарує людям піснецвіт* (В. Калашник), де **піснецвіт** – «те, що викликає душевне піднесення» (пор.: **пісн+е+цвіт** ← *пісня, цвіт*);
*Сьогодні. Вчора. Позавчора. / Аж поки сяє сонцесвіт, /
Щодня в роботі порай, порай / Робочих буднів моноліт* (А. Німенко), де **сонцесвіт** – «сонячне світло, що засвідчує буття» (пор.: **сонц+е+світ** ← *сонце, світ*).

Зв'язок смислових компонентів так само не є однотипним: в одному разі компоненти дериваційної бази демонструють сурядність, рівноправність, однотипність, в іншому – підрядність, залежність, різнотипність.

Попри те, що перший різновид ґрунтований на однорідності, неузואльні одиниці ілюструють різні словотвірні моделі, вирізняються тими чи тими особливостями слів-мотиваторів. З одного боку, власне основоскладання маніфестує поєднання двох іменникових компонентів (твірної основи першого й цілого другого слова): *Стоять на Хортиці дуби, / Неначе вої Святослава. / За ними срібна гладь води, / За ними рай і світлочари* (В. Чабаненко) (пор.: **світл+о+чари** ← світло, чари); *Міниться світло / вулиця бензинодимом оповита* (М.Семенко) (пор.: **бензин+о+дим** ← бензин, дим); *Прийшов під нашу хату ненароком, / Прийшов перечекати і стоїть: / Зайти чи ні до нас, до бульбохати* (М. Вінграновський) (пор.: **бульб+о+хата** ← бульба, хата); *А царства рухнули в труну. / Монархотрупами* (А. Малишко) (пор.: **монарх+о+трун** ← монарх, трун); *В лимані місячнім купає ноги ніч. / А руки горнуть світло зорепасма, / Обтрушуються локони окрасні* (Г. Мирослава) (пор.: **зор+е+пасмо** ← зоря, пасмо).

Причому при продукуванні оказіональних іменників на основі власне основоскладання доволі часто один і той же компонент повторюється, як-от, скажімо, виявлено низку утворень із першим компонентом дериваційної бази *сонце*: *Ненавиджу темне / Життєве болото. / Я в душу темнее / Ловлю сонцезлото* (П. Тичина) (пор.: **сонц+е+злото** ← сонце, злото); *І ніби сам / Я весь в каміннях, / І ніби цілий світ / В коштовній зоряній короні / На сонцетроні / Горить, тремтить* (М. Хвильовий) (пор.: **сонц+е+трон** ← сонце, трон); *Пливають кити – рожеві сонцекручі – / Вздовж берега Славутича-Дніпра* (В. Осипчук) (пор.: **сонц+е+круча** ← сонце, круча); *Без сонця жити я не хочу, / Стерпіть не можу я холодних ліхтарів. / Я сонцекров люблю і в крові сонце, / І знову сонце в кровофарбах малярів* (М. Семенко) (пор.: **сонц+е+кров** ← сонце, кров; **кров+о+фарба** ← кров, фарба); *Біль вмира / У грандіознім сонцетанці, / В космічній клетоті тортур* (І. Драч) (пор.: **сонц+е+танець** ← сонце, танець); *О, я не невільник, / Я ваш беззаконник. / Я – сонцеприхильник, / Я – вогнепоклонник* (П. Тичина) (пор.: **сонц+е+прихильник** ← сонце, прихильник); *Аж як польський впаде від гармат Вавилон / й бідні діти землі там покинуть полон – / всі слова я зберу, що на небі горять, / а на півдні зірву круглу сонцепечать* (Г. Осьмачка) (пор.: **сонц+е+печать** ← сонце, печать); *Багряною півчарою схилився / В вологих сонцетінях*

небозвід; / *І морезвід півчарою другою – / І чара зустрічі в руці моїй горить* (М. Вінграновський) (пор.: **сонц+e+тінь** ← *сонце, тінь*).

З іншого боку, на основі рівноправних компонентів дериваційної бази продукуються похідні одиниці зі значенням непроцесуальної ознаки, здебільшого прикметники: *Як раптово в хвилини блакитношовкові, – / Іще рух! іще крок! іще подих грози! – / зацвіли твої пальці першим цвітом любові, / Зацвіли твої очі першим цвітом сльози* (М. Вінграновський) (пор.: **блакитн+o+шовковий** ← *блакитний, шовковий*); *У білім сні, у білім сні зимовім / в землі під серцем ворухнулася весна, / і тінь конвалій синьоголосна / нам почала весну в своїм пахучім слові* (М. Вінграновський) (пор.: **синь+o+голосний** ← *синій, голосний*); *Лисомудрі пихаті лахудри, / Ваших внуків вона затуля. / Боса йде на вогонь кривомудрий, / Бо Вода вона є і Земля* (І. Драч) (пор.: **лис+o+мудрий** ← *лисий, мудрий*; **крив+o+мудрий** ← *кривий, мудрий*); *Слідом за ним із діброви дрібночервонеє листя / кинулось* (П. Тичина) (пор.: **дрібн+o+червоний** ← *дрібний, червоний*). Причому іноді мотивуючими виступають так звані редульковані компоненти: *Сміятись вам, мовчати вам, / Вашим ім'ям сповнять гортань / І тихотихими губами / Проміння пальчиків гортать* (М. Вінграновський) (пор.: **тих+o+тихий** ← *тихий, тихий*).

Подекуди рівноправність слів-мотиваторів засвідчується й написанням похідного прикметника через дефіс: *Любити вас – любити знадність, / Любити вас – любить для вас, Любити вас – любити радість / В червнево-вересневий час* (М. Вінграновський) (пор.: **червнев+o+вересневий** ← *червневий і вересневий*); *На вічності, на вічній мерзлоті, / В туманно-фіолетовій імлі / Себе несем в турботі* (М. Вінграновський) (пор.: **туманн+o+фіолетовий** ← *туманний і фіолетовий*); *Дніпро, старенький дебаркадер, левиножовті береги / лежать, на кігті похиливши зелену гриву шелогу* (Л. Костенко) (пор.: **левин+o+жовтий** ← *левиний і жовтий*).

Зрідка мотивуючими словами виступають прислівникові компоненти: *Моя ви дамо на горі Хомок, / Де тільки не носило й не ходило, / Ми – ви і я – голубка й голубок / Удвох танцюють танго любомило* (М. Вінграновський) (пор.: **люб+o+мило** ← *любо і мило*).

Компоненти дериваційної бази, ґрунтовані на залежності, різнотипності, організовані здебільшого за моделлю прикметниково-іменникового словосполучення: *Так ось і я у натрудженім серці несучу*

/ Диво тремке, **святоскарб** найдорожчий – / Чисту-пречисту бентегу любові... (В. Чабаненко) (пор.: **свят+о+скарб** ← *святий скарб*); Ми в Дарниці. Так гарно. Мило. / **Пахучососни**. Гуляємо. Десь плеще. / Груди затопило... (М. Семенко) (пор.: **пахуч+о+сосна** ← *пахуча сосна*); А ще був колись такий **великовоїн!** – / од трьох шабель ще й досі не загоєн (Л. Костенко) (пор.: **велик+о+воїн** ← *великий воїн*); Важко вітрам – на губах **вічнотундри** ЯК-40 свискоचे (М. Вінграновський) (пор.: **вічн+о+тундра** ← *вічна тундра*); Там крила птаства рясно миготіли, / мережила зелень **дивновзором** / а душу вже поймав само доходжень зухвалий холод і зухвалий жах (В. Стус) (пор.: **дивн+о+взор** ← *дивний узор*); Несуть боривітри вологу і відлигу, / Торішній **жовтолист** відганяють із плес, / розкриває день свою далеку книгу, / Друковану вночі хмарами небес (А. Малишко) (пор.: **жовт+о+лист** ← *жовтий лист*); Найтихіший плюск / найтихіший гомін / шепіт у **молодокуцах** (М. Семенко) (пор.: **молод+о+куц** ← *молодий куц*).

В одного й того ж автора можна спостерігати цілі ряди неузואльних похідних, спродукованих за аналізованою моделлю. До того ж, зауважимо, один із компонентів дериваційної бази виступає, так би мовити, «постійним», як у мовотворчості одного письменника, так і різних: Коли протліла змага **живоднів** / ураз попустить серце, / ніби напад нагальної недуги, / в смертельний запад, / у фесричні полиски жалів (В. Стус) (пор.: **жив+о+день** ← *живий день*); Доходить самообмежень. / То – причал. / Укритися. Сховатися. / Втекти у **живосмерть** (В. Стус) (пор.: **жив+о+смерть** ← *жива смерть*); Дуже рано мені ти на рани. / Просто – цілюці твої **живосоки**, / І непримітність твоя разюча / материзною диха мені щодень (І. Драч) (пор.: **жив+о+сік** ← *живий сік*).

Деінде засвідчені похідні, насамперед зі значенням непроцесуальної ознаки, спродуковані за моделлю «іменник + прикметник». У такому разі слід говорити про інверсійний порядок компонентів атрибутивно-субстантивного словосполучення: У груди впилися страшні пазурі – / І день **сонцяясний** погаснув!.. / І блиснули стріли, озвались громи, / Рвучи темноти запидало; / Ударилось море об скелі грудьми / І жалібно так застогнало! (В. Чабаненко) (пор.: **сонц+е+ясний** ← *ясне сонце*); Малі-маленькі-більші-менші, / дезінфіковані вапном – / тим стали ми **народоперші**, / його незасксленим вікном (М. Вінграновський) (пор.: **народ+о+перший** ←

перший народ); *Мої почування одламки / ескізні одламки зліпки / Душорозірваний стерлась / розтанула сольність* (М. Семенко) (пор.: **душ+о+розірваний** ← розірвана душа).

Крім того, деякі з незувальних композитів відповідно до плану вираження можна кваліфікувати як такі, що відповідають моделі «іменник + іменник», а відповідно до плану змісту – моделі «прикметник + іменник», «наповнення» якої супроводжувалося певними структурними модифікаціями, наприклад, усіченням прикметникового суфікса: *Тож будь мені, калино, при здоров'ю, / Калинолистом ти відповідай. / На Прип'ять, на Севан і на Алтай, / Куди мій кінь крилатий поспіша* (І. Драч) (пор.: **калин+о+лишт** ← калина, лист або калиновий лист); *Поїздив я по світу на край світу. / Та ніс мене хіба отак літак, / Як я оце лечу по липоцвіту / З коромислом і відрами отак!* (І. Драч) (пор.: **лип+о+цвіт** ← липа, цвіт або липовий цвіт); *Твоя ж я річечка, / З твого малого травокраю. / По течії тонка, як свічечка, / а все ж у Ворсклу я впадаю* (В. Кочевський) (пор.: **трав+о+край** ← трава, край або травний край); *Ні! – / не віриться в пишнотну цю одінь – така за нею паде глибомряка, / судомне ритмогілля... Ох, ніяка / оце не влада – з'олота зотлінь* (Р. Вірлан) (пор.: **глиб+о+мряка** ← гліб, мряка або глибока мряка); *ФФФФ / дмухало пирхало / шиши / шипіло шумно за машиною / брудосніг* (М. Семенко) (пор.: **бруд+о+сніг** ← бруд, сніг або брудний сніг). Пор. також: *Чим сильніше люди щирі / Прагнуть мирного життя, / Тим скаженіше в ефірі / Брехонсів отих виття* (Б. Олійник), де **брех+о+пес** ← брехливий пес.

Подвійна мотивація характеризує й деякі композитні дієслова, спродуковані за моделлю «прислівник + дієслово», наприклад: *А все – старий страхополох / знакує кращу із епох / і довгославить без набриду* (В. Стус) (пор.: **довг+о+славити** ← довго славити); *Чого трандичити всякчас: / «душа простоголосить». / Нецастя кожного із нас / долає і підносить* (В. Стус) (пор.: **прост+о+голосити** ← просто голосити); *Ясні тонкоголосять крони, / благовістує білий світ, / галуззя в білому полоні / журливих усмішок суцвіт* (В. Стус) (пор.: **тонк+о+голосити** ← тонко голосити або **тонк+о+голос+и-ти** ← тонкий голос); *Червоноплямиться за обрадою парку – / То мила йде* (М. Семенко) (пор.: **червон+о+плямитися** ← червоно плямитися або **червон+о+плям+и-ти+ся** ← червона пляма). У такому разі варто говорити про подвійну мотивацію. Словотворчі процеси є значно

складнішими, ніж їх можна представити в теорії дериваційних відношень, адже сам по собі акт конструювання okazіоналізму миттєвий і практично такий, який не піддається безпосередньому спогляданню. Okazіональні похідні, спродуковані внаслідок власне основоскладання, демонструють не стільки номінативно-експресивну, скільки компресивно-експресивну функцію.

1.3. Нелементарне (комбіноване) словотворення

До неелементарних (комбінованих) способів словотворення слід зараховувати такі різновиди, коли до твірної основи (твірного слова) додається неелементарний за будовою словотворчий засіб, що складається з двох і більше дистантних (перерваних) елементів, за допомогою яких спродуковане відповідне похідне слово і яким визначається спосіб його словотворення. Наприклад: *Всі бджолята забджолили, / й сонячно між ними, / одним крильцем світ затьмили, / другим – роз'яснили* (І. Драч) (пор.: **за+бджол+и-ти** ← бджола); *Півнеба – взорилось у зорях, / а те півнеба, що у хмарі, / освітлювалось раз у раз / спалахуванням блискавок* (П. Тичина) (пор.: **в+зор+и-ти+ся** ← зоря); *Сорочка на батькові не першої свіжості, плечі під нею кістлявляться, руки чорні, важезні руки бога заводських печей, що вовік не відбіляться від того вогню та від сажі* (О. Гончар) (пор.: **кістляв+и-ти+ся** ← кістлявий); *І потопали трамваї весело / В пахощах жовтих, як сонце динь. / В трунку липкім буксували колеса, / В шибиці кришталилиась денна синь* (Г. Світлична) (пор.: **криштал+и-ти+ся** ← криштал); *Хутко / відчиняється сади / Дим / Осутінить постаті / Веранда / Гомін темний ostrунить* (М. Семенко) (пор.: **о+сутін+и-ти** ← сутінь; **о+струн+и-ти** ← струна); *Пробігало тремтіння / В прозорому листі. / Срібнострунний оркестр / У чеканні мовчав* (І. Царинний) (пор.: **срібн+о+струн+и-ий** ← срібна струна).

Елементи комбінованих словотворчих засобів за своїм планом вираження (а деякі й за планом змісту), а також відповідно до позиції у слові співвідносяться зі звичайними префіксами, суфіксами, постфіксами, інтерфіксами. Похідні слова, утворені за допомогою неелементарних, комбінованих словотворчих засобів, зазвичай кваліфікують як результат змішаного афіксального словотворення. Але не тільки, бо, скажімо, суфікс може

«співіснувати» і з інтерфіксом, супроводжуючи продукування композитів.

Залежно від комбінацій поєднаних елементів, використовуваних для продукування незувальних одиниць, як і узувальних загалом, виокремлюють такі неелементарні (комбіновані) узувальні способи словотворення:

- 1) префіксально-суфіксальний;
- 2) префіксально-постфіксальний;
- 3) суфіксально-постфіксальний;
- 4) префіксально-суфіксально-постфіксальний;
- 5) складносуфіксальний, або основоскладання, супроводжуване суфіксацією.

1.3.1. Префіксально-суфіксальний спосіб передбачає приєднання до твірної основи форманта перерваної структури, що складається з префікса та суфікса, або конфікса, так званої біморфеми, що виступає засобом вираження дериваційного значення похідного слова й визначає спосіб його словотворення. Відповідний формант є досить затребуваним при незувальному словотворенні, унаслідок чого оновлюються всі основні лексико-граматичні розряди слів, щоправда, із неоднаковою активністю, як-от іменники: *Крони повні осіннього вітру, / А ріка – золотого безмов'я* (М. Луків) (пор.: **без+мов+й-а** ← *мова*); *У передсвітті мав я дивен вік, ані турбот, ані гризот не знавши. / І тільки по народженні пропащі постали літа* (В. Стус) (пор.: **перед+світ+й-а** ← *світ*); прикметники: *Холодна ця, намріяна безпоємна пустеля все поглине* (О. Гончар) (пор.: **без+поєм+н-ий** ← *поема*); *На призабутих сховах / Він розгрібав оплюсклі мочарі / Захлівних правд, інтрижок містечкових, / базарний несмак лілій паперових, / з яких сміялись навіть сміттярі* (Б. Олійник) (пор.: **за+хлів+н-ий** ← *хлів*); дієслова: *Розбий вазу на смерть осуджену / моїх мрій засмучена панно. / Впаде сукня і пристрасть пробуджену / опостелю вогнем уїтманно* (М. Семенко) (пор.: **о+постел+и-ти** ← *постіль*); *Тут не смій ізбочити, правді десь перечити: / спів не можна мучити, – сміхом треба значити, / мужність забезпечити, в фарбах ожіночити* (П. Тичина) (пор.: **о+жіноч+и-ти** ← *жіночий*); прислівники: *Він ніч відганяв від обох, мов комаху, Мири в їх по-зевсівськи вміло* (В. Грипас) (пор.: **по+зевсівськ+и** ← *Зевсівський* ← *Зевс*); *З голово ніг ви*

опарадоксені, / та не по-уальдовському (М. Семенко) (пор.: **по+уальдовськ+ому** ← Уальдівський ← Уальд).

У такому разі дериваційна база найчастіше репрезентована іменниками та прикметниками, у поодиноких ситуаціях okazіональні похідні можуть продукуватися й від інших частин мови, насамперед від прикметникових займенників: *Неонові ночі обох діловитих Америк, / Сіднея й Торонто рекламно чужий колорит... / Гуцули і лемки в гучних сорочках із паперу / Спішать не по-наськи в безжально-машиинний ритм* (Б. Олійник) (пор.: **по+наськ+и** ← *наський*). Відповідні твірні основи досить активно використовуються при формотворенні, зокрема при утворенні слів, які засвідчують міру вияву інтенсивності ознаки: *І слова шукають свіжі / учні недосвідчені. / Всі ж сказали: «Найсвоїші» – / це дощі Софійчини* (Д. Білоус) (пор.: **най+свой+иш-ий** ← *свій*); *Пощо їй знатися на втечах, / на зооху його семижил, / і як йому там ведеться, / самішому з найсаміших: / міняє миро на мило, / а журавля на жандарма, / і неба сягати наміривсь / не так, як вона жадала* (Б. Нечерда) (пор.: **най+сам+иш-ий** ← *сам*). Okazіоналізми зі значенням непроцесуальної ознаки, що ілюструють процес формотворення й засвідчують найвищу міру вияву її інтенсивності, спостерігаються й серед відприкметникових і навіть відчислівникових похідних: *Найсвітанковіший пеан / Аж фіялковішає внутрішня напруга. / Є камінь – пелюсковіший від мальв, Розжеві верстви пелюсткіш шипшини* (Е. Андієвська) (пор.: **най+світанков+иш-ий** ← *світанковий*); *Пишуть, пишуть, пишуть автоскати, / що ти ось їхав, мов насправді жив / у найдвадцятішім із двадцятих, / найдвадцятішому з усіх віків* (В. Затулівітер) (пор.: **най+двадцят+иш-ий** ← *двадцятий*).

Однак, зауважимо, префіксально-суфіксальний спосіб творення виразніше характеризує іменникові та дієслівні okazіоналізми, менш виразно представлені okazіоналізми прикметникові. При продукуванні неузвальних іменників найчастіше задіяні такі форманти, у складі яких наявний суфікс **-й-**, що водночас із префіксами **без-**, **за-**, **над-**, **перед-**, **під-**, **поза-**, **поміж-**, **при-** додається до іменникових (зрідка прикметникових) основ й забезпечує новотворам кваліфікацію одиниць із абстрактним значення, рідше – такі іменники є назвами конкретних предметів, зокрема:

без-...-й-: *А біля неї увивається ставний закоханець, що має в очах любов та молодече безжур'я* (М. Стельмах) (пор.: **без+жур+й-а** ← жура); *Світ теплих тонів, вітростуджених синьо, / Грайливе безкрилля гуртів горобиних – / бадьорі їх танці – літають-цвірчать* (А. Данченко) (пор.: **без+крил+й-а** ← крило); *Жевріють спогади... про що? / Ох, повідь барв, не потоми / Жагучий потяг в безнадійя* (А. Хвильовий) (пор.: **без+надій+й-а** ← надія);

за-...-й-: *І слово вироста / В єдине і палаюче закличчя: / Ні, ти не той, хто власні греблі рве* (М. Вінграновський) (пор.: **за+клич+й-а** ← клич); *А поруч з нами памолодь цвіте, / Сіножаті, зажинки і обжинки, / Снопи тугі, і черлеці, і полоть, / І замолодь, зацвіття і суцвіття* (А. Малишко) (пор.: **за+цвіт+й-а** ← цвіт);

над-...-й-: *Збігає, мов сніжничний, туман з надводдя; / прияви світанкові з озера крила зводять* (В. Барка) (пор.: **над+вод+й-а** ← вода); *Надсвіття крилами хмарніти почало / і притінило крин квітучий, скарб-зелю, / і кликнуло мандрівницю, що йшла в село* (В. Барка) (пор.: **над+світ+й-а** ← світ); *Мирно, мов церковні, при надскеллі / грози дзвонів прозвучали* (В. Барка) (пор.: **над+скел+й-а** ← скеля);

перед-...-й-: *Щось ніби йде сухим кукурудзинням, / Щось ніби йде і дихає з імлі... / Як пахне, тату, в світі передзим'ям, – / Аж наче в серце зашпори зайшли* (О. Бондаренко) (пор.: **перед+зим+й-а** ← зима);

під-...-й-: *Ти, сивий лісе в сутіні прозорій, / І ви, гаї в зелених льолях літ, / Нічого так не треба, як в підзор'ї / Мені ваш голос чуть і стежить ваш політ* (М. Вінграновський) (пор.: **під+зор+й-а** ← зоря); *Поза полем небо та піднеб'я, / З-понад неба димаровий дим, / І літак, що сам летить від себе, / Дві тополі і вітряк один...* (М. Вінграновський) (**під+неб+й-а** ← небо);

поза-...-й-: *А я була – холодне джерело, / що чистоводь несе у позачасся... / Ти мною плив, та обламав крило / об щастя* (А. Цвид) (пор.: **поза+час+й-а** ← час);

поміж-...-й-: *Я є нікто і в поміжзір'ї / Бутафоричних ліхтарів / Крокують звуки дико-дивні / Луною неприсутніх снів* (О. Горкуша) (пор.: **між+зір+й-а** ← зоря);

при-...-й-: *Пробіга супутний: від пригроззя, / з хати блискавок, як птиця* (В. Барка) (пор.: **при+гроз+й-а** ← гроза); *Хоч*

ліски, збліднівши в **прирожеві**, / всі з туману згір'їв стихли (В. Барка) (пор.: **при+рожев+й-а** ← *рожевий*).

Поєднання елементів конфіксальних формантів модифікується залежно від словотвірного значення. Крім суфікса **-й**, у структурі аналізованих біморфем спостерігаються й інші суфіксальні, насамперед матеріально виражені, компоненти, як-от:

без-...-ець-: *До колісницьи виродків вельможних / Христову церкву припрягли, в безбожжі: / ось так самі безвірці, роблять* (В. Барка) (пор.: **без+вір+ець** ← *віра*);

без-...-ник-: *Хмара сива: як безлітник, / в синь – півнеба відділити* (В. Барка) (пор.: **без+літ+ник** ← *літо*);

за-...-ок- / **під-...-ок-**: *Хаці, очерети, гаї та підгайки, рукави та рукавчата з поваленим у воду дерев'ям, плеса та заплески, стежки та стежиночки – заблудитись би можна незнайомій людині у цих плавневих нетрях* (О. Гончар) (пор.: **під+гай+ок** ← *гай*; **за+плес+ок** ← *плесо*);

над-...-ець-: *Монастир сузір'їв: став – надсвітець: / ми в недолі заблудили* (В. Барка) (пор.: **над+світ+ець** ← *світ*);

при-...-ник-: *Ми – приземники, з дверей – безкрилі, / при безодні: серпня ждати* (В. Барка) (пор.: **при+зем+ник** ← *земля*).

Попри те, що утворення конфіксальних оказіональних прикметників не вирізняється активністю, можемо говорити про використання в мовотворчості таких формантів, що здебільшого приєднуються до іменникових основ, а саме:

без-...-н-: *Голубою, підгірною, плавною залізничною лінією обмежені, на снігах за / Платформою ходять коні безкрилі, безвершині* (М. Лиходід) (пор.: **без+верш+н-ий** ← *верх*); *І забутим ранком човном безвесельним замріявся світ* (В. Стус) (пор.: **без+весель+н-ий** ← *весло*); *Небо безплямне. Рожево-блідий захід. / І тут же на золоторіг зором наткнувсь* (М. Семенко) (пор.: **без+плям+н-ий** ← *пляма*);

без-...-ан-: *Синій знак гострийоставив я / У вас лише заголених колін, / Коли звала безмріяна Ставія / І мучав вагонний сплін* (М. Семенко) (пор.: **без+мрій+ан-ий** ← *мрія*);

над-...-ян- / **під-...-ян-**: *Надморяна, підгоряна, сестриця наша рідна, Слов'яницина* (П. Тичина) (пор.: **над+мор+ян-ий** ← *море*; **під+гор+ян-ий** ← *гора*);

на-...-н-: *Затули свої очі долонями сліз. / Занімії, наче знаки наскельні. / Ми нащадки героїв, співців і гульвіс, / ми тепер такі безшабельні!* (Л. Костенко) (пор.: **на+скель+н-ий** ← *скеля*).

Оказіональні дієслова, утворені префіксально-суфіксальним способом, мають передусім кваліфікацію відіменникових і дуже рідко відприкметникових утворень. Наприклад: *Вона мене оболесила, вона мене занадсонила – / Мені ж здавалось, що підійме мене до вершин! / Ах, невже вона навіки серце моє розореолила! / Ах, невже, невже тут мені кінець і загин!* (М. Семенко) (пор.: **об+олес+и-ти** ← *Олесь*; **за+надсон+и-ти** ← *Надсон*; **роз+ореол+и-ти** ← *ореол*); *Туман впливав з-за гір моторошних / Багровість заходу офонив в пекельну містерію / Никли дерева, мізерно позгиналися постаті – / Бурі, Великій, Таємній Бурі відчиняйте двері* (М. Семенко) (пор.: **о+фон+и-ти** ← *фон*); *І заквітнуть будови, / винайдені координованою долею, / І закриє філософ книжку і зарішучить: / це – спіраль!* (М. Семенко) (пор.: **за+рішуч+и-ти** ← *рішучий*); *Вітре, замкнуй мені дух ти! / Обкрижанив ограду. / Розсипав між нами зраду... / Вітер окайданив бухту* (М. Семенко) (пор.: **об+крижан+и-ти** ← *крижаний*; **о+кайдан+и-ти** ← *кайдани*). Іноді біморфема може приєднуватися до займенникової твірної основи: *Тобі іде ця клята сивина! / Зі мною ти навік не осамієси, / Та я зостанусь, тиха і сумна* (Г. Чубач) (пор.: **о+сам+и-ти** ← *сам*).

При продукуванні відіменникових неузувальних дієслів найчастіше задіяні такі форманти, як-от:

а) поєднання суфікса **-і** з префіксами **в-**, **від-**, **за-**:

в-...-і-: *Проміннями схід ранить ніч, мов мечами, / Хмарки по всім небі й собі взолотіли. / Безмовні тумани тремтять над полями. / Підхоплююсь з ними і я, посвіжілий* (П. Тичина) (пор.: **в+золот+и-ти** ← *золото*); *Взоріли бяху зорі. / Збудилась Єва – тихо. / Дзвенить залізо? – ніч* (П. Тичина) (пор.: **в+зор+и-ти** ← *зоря*);

від-...-і-: *Дими від сел. Пожарища степів / Вогню сухого од дзвінкого неба. / Відмайорів мій день. Відпрапорів / Червоногрових воль [нрзб] гребінь* (В. Стус) (пор.: **від+прапор+и-ти** ← *прапор*);

за-...-і-: *Мої путі – круті й без вороття – / Колись задніпрять в пам'яті буття* (С. Ткачук) (пор.: **за+дніпр+и-ти** ← *Дніпро*); *Аж ось / паде як мед настояно-загуслий / останній лист. Зажолобіє з гусінню – / і жди-пожди прийдешніх медоносів* (В. Стус) (пор.: **за+жолоб+и-ти** ← *жолоб*);

б) поєднання суфікса **-и** з префіксами **без-, в-, від-, з-, за-, на-, о-, об-(обі-), од-, пере-, по-**:

без...-и-: Ліліт: *Я прагну блиску, я втомилась від туги бездонної...* / Перший: *Я поведу тебе в царство, де безжурять боги* (М. Семенко) (пор.: **без+жур+и-ти** ← жура);

в...-и-: Літом я робила в полі, / а як **всніжило** тіль-тіль, / я товаришок питала, / поступала ув артість (П. Тичина) (пор.: **в+сніж+и-ти** ← сніг); ...дали ми воїнству наказу, щоб воно негайно / з гарматою і з тим, хто тайно / нас береже, із богом – **втьмило** / й на землю ворога вступило (П. Тичина) (пор.: **в+тьм+и-ти** ← тьма);

від...-и-: Лише **відночило** – ранкує село, березіє, Півніє воно, моторить, а бува коровить (П. Ребро) (пор.: **від+ноч+и-ти** ← ніч);

з...-и-: Рояль обсипле / торкнеться стін / спаде на тепле / **збутонить** стан / І теж у танці на тротуарі / Голодна жінка сухотить хліб (П. Тичина) (пор.: **з+бутон+и-ти** ← бутон); А Вальок щось на фортепіані **змендельсонить** для кайфу (А. Крижанівський) (пор.: **з+мендельсон+и-ти** ← Мендельсон); З уст... зі шкіри... / Зітру. Зідру. / Пам'ять папером, / Кирилицею голос, / Долотом холодним слово / **Здеревиню**. Здавлю. Розколю (Л. Гавур) (пор.: **з+деревин+и-ти** ← деревина);

за...-и-: Навівав вітер тишу... тишу. / І гаснуть блискавиці. **Заколоратурила** кольорами веселка (М. Хвильовий) (пор.: **за+колоратур+и-ти** ← колоратура); І я, відсахнувшись, рішуче **закрочив** / назад до людей, до буденного трибу, / і чув, як струмує чийсь погляд урочий / крізь мене весь день, наче промінь крізь шибу (П. Мовчан) (пор.: **за+кроч+и-ти** ← крок); Кінь Перший поніс на високий граніт, А Другий **заогнив** мене, / На Третьому їду в Радісний світ (О. Слісаренко) (пор.: **за+огн+и-ти** ← огонь);

на...-и-: Танцюють цвітно цілунять тонно / в туніках білих неначе бал / **Нагрудять** вправо / одгрончить чар / схитнуться вліво / лелійні лі (П. Тичина) (пор.: **на+груд+и-ти** ← груд);

о...-и-: Хтось спромінив холод серед м'якої юрми, / Хтось крик **осамотив**: / а х чужий. / І **окулив** несміливість влучністю в лоб, / І **опідложила** рубіни кров (М. Семенко) (пор.: **о+самот+и-ти** ← самота; **о+кул+и-ти** ← куля; **о+підлож+и-ти** ← підлога); Охрип мій альт, / І я загубив упевненість, / Я загубив ґрунт, / **Омагазинив** свою зверненість / І попрохав фініків фунт (М. Семенко) (пор.: **о+магазин+и-ти** ← магазин); Хутко /

Відчиняються сади / Дим / **Осутінить** постаті / Веранда / Гомін темний **острунить** / Зустріну / Свою божевільну там (М. Семенко) (пор.: **о+сутін+и-ти** ← сутінь; **о+струн+и-ти** ← струна);

об- (**обі-**)...-и-: Не прапор-раб, не прапор-порохня / Нам **обпожежив** душу, товариство. / Не встанемо, братове, із коня, / Допоки не стане в полі нашим чисто (М. Вінграновський) (пор.: **об+пожеж+и-ти** ← пожежа); Може, все, що мене **обімишло**, – Лесті зашморг, достатку шлея? / Тож мечем харалужним, не шилом, / Бий мене, щоб отямився я (І. Драч) (пор.: **обі+миш+и-ти** ← мох);

од-...-и-: **Одбодлерили**, **одсеверянили** / порозкапували душі в кав'ярнях, / і встає сонце з відблисками багряними, і / простягає лагідно – «всі заходи марні» (М. Семенко) (пор.: **од+бодлер+и-ти** ← Бодлер; **од+северян+и-ти** ← Северянин); Якщо моє скромне оповідання надасть снаги ще комусь з хлопців отаким манером **одмурлити** ще якогось мурла, – то це буде найкращою рецензією на моє оповідання (Ф. Маківчук) (пор.: **од+мурл+и-ти** ← мурло);

пере-...-и-: – Рострілять! – кричить. – Розтрілять, як такого вже націоналіста, що й Петлюру **перепетлюрив** і Бандеру **перебандерив** (Остап Вишня) (пор.: **пере+петлюр+и-ти** ← Петлюра; **пере+бандер+и-ти** ← Бандера); Всі про них читають, всі про них знають і всі чекають, хто ж кого перехазяйнує: чи Федір Іванович Дубковецький Макара Онисимовича Посмітного «**перелефодорить**», чи Макар Онисимович Федора Івановича «**перемакарить**» (Остап Вишня) (пор.: **пере+федор+и-ти** ← Федір; **пере+макар+и-ти** ← Макар);

по-...-и-: Позапліччю день, поза спиною крила пилюки, / вона **подзеркалила**, золотом вимила руки (П. Мовчан) (пор.: **по+дзеркал+и-ти** ← дзеркало); Берізку сонце **посережить**, а вітер – / свій в зелене вмочить квач (П. Тичина) (пор.: **по+сереж+и-ти** ← серезжа); Бігай по-марафонському! – Я й **помарафонию**. Цілий світловий день пробігав (М. Пальчик) (пор.: **по+марафон+и-ти** ← марафон);

в) поєднання суфікса **-ува** з префіксами **в-**, **ви-**, **за-**, **на-**, **о-**, **об-**, **по-**, **роз-**:

в-...-ува-: Одвалюйте свою частку – / Хай стукотить молот. / **Вдірюйте** динаміт –/ Хай одскакують глиби в огні (М. Семенко) (пор.: **в+дір+юва-ти** ← діра);

ви-...-ува-: *Ти сушиши ріки, спалюєш поля, / Ти вижалоблюєш пустелі й гори, / Ти красиш землю, квітники й сади* (Яр Славутич) (пор.: **ви+жалобл+юва-ти** ← жалоба); *Це видиво палке / З-за грат вилонює безсмертне Г. / І грає грація у книзі Остромира* (Яр Славутич) (пор.: **ви+лон+юва-ти** ← лоно); *Бідна людська інфузоріє, / Що ти значиш? Що можеш ти? / І лиш сонце щодня випрозорює / Тайну висоти* (Є. Маланюк) (пор.: **ви+прозор+юва-ти** ← прозорий);

за-...-ува-: *А тут вже весна празникує. / Небо в пролісках березневе / Ряст тобі сипле під ноги, / А крила закайданувала зима* (І. Драч) (пор.: **за+кайдан+ува-ти** ← кайдани);

на-...-ува-: *Ніколи не писав я мадригалів / (На них мастак – один Петро Ребро). / Та якщо він цим жанром просигналив – / Я теж намадригалюю перо* (В. Кочевський) (пор.: **на+мадригал+юва-ти** ← мадригал);

о-...-ува-: *Вітер обскрібує спину гір. / Вітер забиває віддих. / Вітер нас, зблідлих, / Оскелює – хижий звір* (М. Семенко) (пор.: **о+скел+юва-ти** ← скеля); *Та, на щастя, вже не руйнуємо собори, як раніше, а зігріваємо теплом рук і сердець, не ховаємо книжки в пліснявий морок підземель, а видобуваємо їх, осонцюємо* (М. Славинський) (пор.: **о+сонц+юва-ти** ← сонце);

об-...-ува-: *Набухле сонце облютує – / як не урветься мій терпець, / і вже мені многолітує, / мов при початок і кінець* (В. Стус) (пор.: **об+лют+ува-ти** ← лютий);

по-...-ува-: *Чи порабуй і д'горі / навіки вознеси, / чи забути в покорі, / чи в радості спаси* (В. Стус) (пор.: **по+раб+ува-ти** ← раб);

роз-...-ува-: *Легкоатлети! Із щасливим прибуттям до нашої скромної інституції... На жаль, змушені розмундирувати вас* (М. Пальчик) (пор.: **роз+мундир+ува-ти** ← мундир).

Зрідка для продукування оказіональних дієслів префіксально-суфіксальним способом використовують і формант із суфіксом **-ну**, зокрема **в-...-ну-**: *Якби не змалювали ми, / Не вмадригнули Менкуи Галі, – / «Ганьба!» – почули б між людьми: / «Хто ж гідний бути в мадригалі?»* (В. Юхинович) (пор.: **в+мадриг+ну-ти** ← мадригал); *А я її чую й тривожусь: / здоровим зостаться, здоровим! / Ось-ось молоде на піддачу, / от-от вдолотнем, переновим!* (П. Тичина) (пор.: **в+долот+ну-ти** ← долото). Оказіональні похідні з таким формантом, як і узуальні, зазвичай отримують значення раптовості, однократності дії.

1.3.2. Префіксально-постфіксальний спосіб передбачає приєднання до твірного слова форманта перерваної структури, що складається з префікса та постфікса, що так само виступає засобом вираження дериваційного значення похідного слова й визначає спосіб його словотворення. Таке продукування сприяє оновленню й збагаченню лексико-граматичного розряду слів зі значенням процесуальної ознаки. Особливістю префіксально-постфіксального способу є те, що відповідний формант, модифікуючи лексичне й видове граматичне значення, не змінює частини мовної належності твірного дієслова. Наприклад: *Видувилосьь, відросилосьь, / відпахлось, відшелестілось / І достигло під сонцем / і сяйвом далеких зірок.* (Є. Бучківська) (пор.: **від+росити+ся** ← *росити*; **від+пахнути+ся** ← *пахнути*; **від+шелестіти+ся** ← *шелестіти*); *Відболиться, милий, відболиться. / Серце жити по-новому вчиться. / Світ дорогу не одну намітить, / Але ми зумієм не зустрітись* (О. Садова) (пор.: **від+боліти+ся** ← *боліти*); *Як одвис – одчервонівся / Горобинець дзюбка, / Аж тоді прийшли до себе / Ми з тобою, любко. / Можевіль пожовк у лісі, – / Тиша-одцвітання, – / Деся співали дикі гуси / Й журавлі востаннє* (П. Тичина) (пор.: **од+червоніти+ся** ← *червоніти*); *День біжить, дзвенить-сміється, / Перегулюється! / Над житами – йде з медами – / Хилить келехами. / День біжить, дзвенить-сміється, / Перегулюється!* (П. Тичина) (пор.: **пере+гуляти+ся** ← *гуляти*).

Подібні okazіonalіzmi утворюються здебільшого від дієслів, що позначають явища природи: *Висмажило все, / Виснажило все / До нестями; / Виблискалося, / Вигримілося / Град-дощами; / Хмариться вже, / Хмуриться вже, / Холодніє... / Вже по Іллі, / Вже по теплі, / Осеніє...* (В. Бендюг) (пор.: **ви+блискати+ся** ← *блискати*; **ви+гриміти+ся** ← *гриміти*); *Чи діядемні сосонки, при скелях, відзеленяться в плесі бліднім?* (В. Барка) (пор.: **від+зеленити+ся** ← *зеленити*) або фізичний і психічний стан людини: *Відлюбилися. Віджилося. / Іще подих і день догора. / Бути разом нам не судилося. / Це життя – чи то драма, чи гра* (В. Вітт) (пор.: **від+любити+ся** ← *любити*; **від+жити+ся** ← *жити*); *Обійму й відпушу. Зацемить, відболить, відплачється. / І на сповіді літ все колись нам обом пробачиться* (А. Левченко) (пор.: **від+плакати+ся** ← *плакати*); *Ген за обрії завіялось. / Відлетіло й не шука назад дорогу. / Відпочилось.../*

Відкохалося... / Відмріялось... / Відспівалось... / І навіяло тривогу (О. Самаруха) (пор.: **від+мріяти+ся** ← *мріяти*).

Формант **від-...-ся** є найчастіше використовуваним, унаслідок його приєднання до твірного слова утворюються дієслова, якими передається повна вичерпність дії, пов'язаної переважно зі слуховими й зоровими сприйняттями: *Намалюю в уяві я швидко новосілля – / та не видно таких перспектив... / Відкричалося «гірко!» – проминуло весілля, / й мішурою он, хтось насмітив* (Л. Омельченко) (пор.: **від+кричати+ся** ← *кричати*); *Мліла ніч, як любов на порі, / І пора із порою кохалася / Скільки цвіту з зорі до зорі / Відспівалося, відцілувалося!* (О. Богачук) (пор.: **від+співати+ся** ← *співати*; **від+цілувати+ся** ← *цілувати*). Щоправда, особливістю проілюстрованих дієслів є й те, що деякі з них характеризуються так званою подвійною мотивацією (пор.: **відспівати+ся** ← *відспівати*; **від+цілуватися** ← *цілуватися*).

При продукуванні незувальних дієслів префіксально-постфіксальним способом задіяні також такі форманти, як-от:

в-...-ся: *Ану, киш мені звідси, гайдуряки, варакути! Як ви мені вбринькались* (О. Гончар) (пор.: **в+бринькати+ся** ← *бринькати*);

ви-...-ся: *Там брамо відімкнуто в досвіт двогір'я, / і видно – виголубівся об квіт / погаслих по дзвінок: з тьми відродився!* (В. Барка) (пор.: **ви+голубіти+ся** ← *голубіти*);

пере-...-ся: *Все вмісти в душі: і м'яту, / і Європу перем'яту: / ти узорами узорсь, / до глибин перепрозорсь* (П. Тичина) (пор.: **пере+прозорити+ся** ← *прозорити*);

роз-...-ся: *Десь клюють та й райські птиці / Вино-зелено. / Розпрозорились озера!.. / Тінь. Давно* (П. Тичина) (пор.: **роз+прозорити+ся** ← *прозорити*).

В обох останніх ситуаціях дериваційною базою для аналізованих незувальних похідних послужило одне й теж саме оказіональне дієслово *прозорити*, засвідчене в мовотворчості того ж письменника: *І прапор побідно / Трипоче над нами, гантований мідно. / Й повітря, почубчено сплутавши зелень, / прозорить від музико-зливних розстрелень* (П. Тичина), де *прозорити* ← *прозорий*.

1.3.3. Суфіксально-постфіксальний спосіб передбачає приєднання до твірної основи форманта перерваної структури, що складається із суфікса й постфікса, що так само виступає засобом

вираження дериваційного значення похідного слова й визначає спосіб його словотворення. Таке продукування також сприяє оновленню й збагаченню лексико-граматичного розряду слів зі значенням процесуальної ознаки. Особливістю суфіксально-постфіксального способу є те, що відповідний формант змінює частиномовну належність твірного слова, оскільки додається переважно до іменникових чи прикметникових безсуфіксних основ. Наприклад: *І стежив я, і я веснів: / Акордились планети, / Навік я взнав, що ти не Гнів – / Лиш Сонячні Кларнети* (П. Тичина (пор.: **акорд+и-ти+ся** ← **акорд**); *Буруняться і ластяться слова, / Зриваються і падають додолю, / І розбиваються на скалки їх хребти* (В. Барка) (пор.: **бурун+и-ти+ся** ← **бурун**); *Дівчинка у чорному, галченя, / кісками косилася межі подруг* (В. Стус) (пор.: **кос+и-ти+ся** ← **коса**); *І як вона чепуриться / Перед побаченням... з метеликом... / Як вона лагідніє, ніжніє, пелюститься / І летить на листку берези / На побачення...* (І. Драч) (пор.: **пелюст+и-ти+ся** ← **пелюстка**); *Блиснуло світло. Засло враз. / Шоколадиться дим з майстерень. / В мені – безмежність синіх фраз / Про ту, в якій очі – терен* (М. Семенко) (пор.: **шоколад+и-ти+ся** ← **шоколад**); *І все почати знов. / Первослідом. О, що б то нам прямились / поверненням у смерть. О, що б то йти / узгір'ям доли в верхогір'я крику* (В. Стус) (пор.: **прям+и-ти+ся** ← **прямий**); *Почуваєм себе твердо / в Тсоавіахімі. / Стий, стань, – / юнь юниться – / нічого журиється* (П. Тичина) (пор.: **юн+и-ти+ся** ← **юний**).

При продукуванні неузвальних дієслів суфіксально-постфіксальним способом задіяні здебільшого такі форманти, як-от:

-н-...-ся: *Із губ вовкулачих краплиться офорная кров, / І крапом багряним вгризається в жовч листопаду* (Є. Маланюк) (пор.: **крапл+и-ти+ся** ← **крапля**); *Ви не заперечите, – / ми на самоті, / отже / зі мною / п'єдесталитись годі, – / П'єдесталитись / шиком / з парнаських сфер* (О. Влизько) (пор.: **п'єдестал+и-ти+ся** ← **п'єдестал**); *Пляж видавався чимсь архаїчним / Священно сонцився уявний Ніл / І здавались птицям ефемерно-вічними / Купи блакитних жіночих тіл* (М. Семенко) (пор.: **сонц+и-ти+ся** ← **сонце**); *Тінь титаниться на схід, / я ж росту, встаю, / сильним руку подаю / через націю і рід* (П. Тичина) (пор.: **титан+и-ти+ся** ← **титан**);

-ува-...-ся: *Я ж волю вічно зозулити і солов'їть, Щоб завше вірилось, щоб завше мені збірковалося, Щоб мовилося людям: І*

знову *Василько гейть* (П. Ребро) (пор.: **збірк+ува-ти+ся** ← *збірка*); *Кущується трава багатодітна, / Душа трави легка і перелітна* (М. Людкевич) (пор.: **кущ+ува-ти+ся** ← *кущ*).

Дериваційною базою наразі слугують переважно слова з частининомовним значенням предметності, що мають різні лексикограматичні характеристики (власні / загальні назви, конкретні / абстрактні, назви істот / неістот): *Тут проскочили – виходу нема. / Там станеш – мов справді в столиці: / дах над дахом **аулитися**, котяться / вулиці* (П. Тичина) (пор.: **аул+и-ти+ся** ← *аул*); *Улиця бодлериться владно / розцвіли Квіти Зла – / що ж мені в душу безоглядну / ти принесла?* (М. Семенко) (пор.: **бодлер+и-ти+ся** ← *Бодлер*); *А перед вікнами селища, за вишняками, за Дніпром, ніч крізь ніч палахкотить ятрово домен, **вулканиться** червоно* (О. Гончар) (пор.: **вулкан+и-ти+ся** ← *вулкан*); *Напівзабуте, ряджене в прикраси, / Джерелиться життя із того часу, / Немов то світлі, то химерні сни* (Р. Болюх) (пор.: **джерел+и-ти+ся** ← *джерело*); *Гадюкою каблучиться / Старе... / Але ж он криця / Дзвенить! Ще й жито жититься* (П. Тичина) (пор.: **жит+и-ти+ся** ← *жито*); *Зозуленя – зозулиться мені. / Стає за приклад для людської долі – / Народиться в нерідному гнізді, / Але співає рідної на волі* (Г. Чубач) (пор.: **зозул+и-ти+ся** ← *зозуля*); *Простеляла земля скатерки із нейлону / Та із вічності теж. / Із нейлону і вічності. / Все пливло, **кольорилося**, цвіло на обіді, / Чаркувались дерева й пісні світловиді* (А. Малишко) (пор.: **кольор+и-ти+ся** ← *колір*); *Аж трояндиться стиглий день. / Все життя моє – то дорога / До найкращої із пісень* (Г. Свіглична) (пор.: **троянд+и-ти+ся** ← *троянда*).

Неузуальні утворення, що є результатом суфіксально-постфіксального способу, зазвичай вирізняються й специфічними семантичними особливостями, оскільки засвідчують здебільшого метафорично переосмислене значення, репрезентуючи загальну процесуальність через той чи той образ, чим, власне, збагачують образну систему передусім художнього мовлення. Суфіксально-постфіксальні оказіональні деривати маніфестують потужний експресивно-емоційний заряд, зумовлений і семантикою твірної основи, до якої додається відповідний формант, і словотвірними моделями, за якими спродуковані оказіоналізми, і мовленнєвими ситуаціями, що конкретизують словотвірні значення неолексем.

1.3.4. Префіксально-суфіксально-постфіксальний спосіб передбачає приєднання до твірної основи форманта перерваної структури, що складається з префікса, суфікса та постфікса, виступає засобом вираження дериваційного значення похідного слова й визначає спосіб його словотворення. Унаслідок такого продукування так само оновлюється й збагачується лексико-граматичний розряд слів, номінованих дієсловами. Відповідний формант, приєднуючись до іменникових і прикметникових основ, модифікує їхню частиномовну належність. Наприклад: *Прерадісно вкольоривсь* – / над по будівлі з гербами двірців (В. Барка) (пор.: **в+кольор+и-ти+ся** ← колір); *Заснув у лісі сірий вовк / І лапою укрився. / Твій сірий вовк в воді намок / І спати завовчився* (М. Вінграновський) (пор.: **за+вовч+и-ти+ся** ← вовк); *Перебігши вулицю / осамотилась на бульварній лавочці / Оковдрилась плямою під шипучим листом* (М. Семенко) (пор.: **о+самот+и-ти+ся** ← самота; **о+ковдр+и-ти+ся** ← ковдра); *Бриніли по обранених ярах / скляні струмки, відтеплювались кручі. / Глухоніма вода, і сонця спях, / і зойк лісів, нагальний, як падуча* (В. Стус) (пор.: **від+тепл+юва-ти+ся** ← теплий); *Тож діброва засміялась, / Зашовковилась трава. / На корогві на червоній / Опромінені слова* (П. Тичина) (пор.: **за+шовков+и-ти+ся** ← шовковий).

При продукуванні неузвучальних дієслів найчастіше задіяні такі форманти, у складі яких наявний постфікс **-ся**, що водночас із суфіксом **-и-** (рідше – **-ува-**) та префіксами **в-**, **від-**, **з-(с-)**, **за-**, **на-**, **о-**, **од-**, **пере-**, **по-**, **роз-**, **у-** додається до твірної основи, як-от:

в-...-и-...-ся: *В криваву греблю / Політик чорних, сліз і ран – / Вулканився в вулкану Землю / Кривавий Африки вулкан!* (М. Вінграновський) (пор.: **в+вулкан+и-ти+ся** ← вулкан); *Похмурий! – сивезні брови обкиплять; / і знеprozороно очі: згіркли сизі... / і рвуться вали, як з грімких переключать! – / аж скелі узбережжя бризно всльозились* (В. Барка) (пор.: **в+сльоз+и-ти+ся** ← сльоза); *Півнеба – взорилось у зорях, / а те півнеба, що у хмарі, / освітлювалось раз у раз / спалахуванням блискавок* (П. Тичина) (пор.: **в+зор+и-ти+ся** ← зоря);

від-...-и-...-ся: *Та ти знаєш, бешиха тобі в живіт, що ми, як тільки видавтокефалилися, всіх курських солов'їв видавили* (Остап Вишня) (пор.: **від+автокефал+и-ти+ся** ← автокефальний); *Відхурделили, відзимилися / Холод, стужа і мороз, / Виноградники збудилися – / Жде лоза Травневих гроз* (А. Німенко) (пор.:

від+зим+и-ти+ся ← зима); *Із ким тепер, в яку годину / молодий відмолодуюсь? Невже ж ні раз не помолюсь / за моє кохання, за людину?* (П. Тичина) (пор.: **від+молод+и-ти+ся** ← молодий);

з-(с)-...-и-...-ся: *Та згрозиться: найпінкіше пір'я / здерти з бурунів напрасних* (В. Барка) (пор.: **з+гроз+и-ти+ся** ← гроза); *Погасни. Змеркни. Зрабся. Збийся. / Збалакайся. Заметушишь. / Офіціантським жестом вмийся, / Але – сльозою не молись* (М. Вінграновський) (пор.: **з+раб+и-ти+ся** ← раб); *А потім зазнайомився з Семенком, сфутуристився – став Гео* (Остап Вишня) (пор.: **с+футурист+и-ти+ся** ← футурист); *Фашистська тільна на цвинтарному тлі / Пірнула вглиб, здійволилася в магму* (В. Корж) (пор.: **з+диявол+и-ти+ся** ← диявол); *Не приховалось від Ягничка, що сестра сьогодні і сама якось збуденилася, мовби злиняла* (О. Гончар) (пор.: **з+буден+и-ти+ся** ← будень);

за-...-и-...-ся: *Коли вже стільки не вернеться з війни і коли завдовилися наші оселі* (М. Стельмах) (пор.: **за+вдов+и-ти+ся** ← вдова); *В імперії розпушта і розгули... / Заблагодатилось. Ще й дуже щось* (П. Тичина) (пор.: **за+благодат+и-ти+ся** ← благодать); *На Сумській запахтеться гул. / На Московській регіт. / А край міста стогін* (М. Хвильовий) (**за+пахтеть+и-ти+ся** ← пахтеть); *Горить, пашисть на небі кокс, / і запланетився мій поклик* (М. Хвильовий) (пор.: **за+планет+и-ти+ся** ← планета); *Затротуарилось повітря... / На Благовіщенський базар / поспішно кошики прямують, / на розі газетярі / «Селправду» й «Вісті» продають* (М. Хвильовий) (**за+тротуар+и-ти+ся** ← тротуар);

на-...-и-...-ся: *Той, не зводячи очей з Сковороди, / накрючився руками злісно / і кинувсь весь – / немов до горла!* (П. Тичина) (пор.: **на+крюч+и-ти+ся** ← крюк); *І я до моря йду. І мов неволюсь – / затримуюсь. Бо щось в мені дзвенить / ще звечора! А що – чолом начолюсь – / не знаю й сам* (П. Тичина) (пор.: **на+чол+и-ти+ся** ← чоло); *Баба смалить за борцем / Хуртовиною й дощем. / Так борцем тим наборщиться, / Що літає наче птиця* (І. Драч) (пор.: **на+борщ+и-ти+ся** ← борщ);

о-...-и-...-ся: *За брамами опурпуриться / Сірениий ранок / І почне журиється / Од нічних співанок* (М. Семенко) (пор.: **о+пурпур+и-ти+ся** ← пурпур); *Прозайки, поети, патріоти! / Давно опазурились солов'ї, / одзьобились на нашій Україні. / А як не чути їх?* (В. Стус) (пор.: **о+пазур+и-ти+ся** ← пазур; **о+дзьоб+и-ти+ся**

← дзьоб); *Показав паспорт і довідку, що окандидатився* (М. Пальчик) (пор.: **о+кандидат+и-ти+ся** ← кандидат);

од-...-и-...-ся: *І тільки повно слуху, / І ряснозорна бризь / одглибинилась скрізь / без руху* (П. Тичина) (пор.: **од+глибин+и-ти+ся** ← глибина);

пере-...-и-...-ся: *Розтануть прикрості плямами здивованими, / і небо переметаморфозитесь в оранжевий бант* (М. Семенко) (пор.: **пере+метаморфоз+и-ти+ся** ← метаморфоза);

по-...-и-...-ся: *Тяжко блиснув – очі фіялкові, – / бровами поворонитесь: / океан* (В. Барка) (пор.: **по+ворон+и-ти+ся** ← вороний);

роз-...-и-...-ся: *Не мислить про найдорожчі вії. / Не розмінитись, щоб не зобачить загин* (М. Семенко) (пор.: **роз+міцн+и-ти+ся** ← міцний); *Замість відповіді / Маринчин брат з туману виступив / і розтуманився за вітром* (П. Тичина) (пор.: **роз+туман+и-ти+ся** ← туман);

у-...-и-...-ся: *...всім столицям / в серце уциритесь / чорна / бакинська / кров густа* (П. Тичина) (пор.: **у+цир+и-ти+ся** ← цирий); *А дні ідуть. Удавнилась облога* (Л. Костенко) (пор.: **у+давн+и-ти+ся** ← давній);

ви-...-ува-...-ся: *Держави димом куряться, як чорний сон, / і виповітряється язва духу, / і визаконюється лжі закон / алмазноскіптровий* (В. Барка) (пор.: **ви+повітр+юва-ти+ся** ← повітря; **ви+закон+юва-ти+ся** ← закон);

пере-...-ува-...-ся: *Колос зігнувся і дивиться в землю – / пізнай себе самого. / Небо в тисячі люстер перехмарюється – / пізнай себе самого* (П. Тичина) (пор.: **пере+хмар+юва-ти+ся** ← хмара);

о-...-ува-...-ся: *Ось перса, ось плече, ось губи – попіл здмухав, / обуглена, як ніч, але ж це ти, це ти / виходиш із очей, огроплюєшся слухом, / вкриваєш наготу вже листям золотим...* (П. Мовчан) (пор.: **о+громл+юва-ти+ся** ← грім).

Префіксально-суфіксальне-постфіксальне вираження плану вираження, своєрідне «вдосконалення форми» твірної основи, сприяє збагаченню плану змісту: репрезентоване значення процесуальності сприймається через асоціації з конкретним предметом об'єктивної дійсності чи то його ознакою, рідше – з абстрактним поняттям.

1.3.5. Складносуфіксальний спосіб передбачає наявність форманта перерваної структури, представленого інтерфіксом, який поєднує кілька твірних основ, та суфіксом, що виступає засобом вираження дериваційного значення похідного слова й визначає спосіб його словотворення. Згідно з іншою термінологією, складносуфіксальний спосіб кваліфікують як основоскладання, супроводжуване суфіксацією – матеріально вираженою або нульовою, характеризують як такий, що сприяє оновленню й збагаченню лексико-граматичних розрядів із частиномовним значенням предметності та непроцесуальної ознаки, передусім іменників і прикметників. Наприклад: *В кожній гілці, в мурашці-зеленці / обізвує твоїм душевним різним щедрохліб'ям, широкоплінним водокрів'ям* (В. Затуливітер) (пор.: **щедр+о+хліб+й-я** ← *щедрий хліб*; **вод+о+крів+й-я** ← *вода, кров*); *І сотворив він яблука пахкі, / і стільки вклав у яблука натхнення! / Під мудрим вітром хлячи гілки, / Він святкував своє золотодення* (Г. Світлична) (пор.: **золот+о+ден+й-я** ← *золотий день*); *Суха та шибка чи волога / У сніголет чи в дощосіч, / Але порожня йде дорога. / З гори під гору, з ночі в ніч* (М. Вінграновський) (пор.: **сніг+о+лет+о** ← *сніг, летіти*; **дощ+о+січ+о** ← *дощ, сікти*); *Зворохобилися айстри / Приосіннім сонцелетом, / Проминальною порою, / Падолистом деручким* (В. Стус) (пор.: **сонц+е+лет+о** ← *сонце, летіти*); *Так у тугий згортаються сувій / Усі твої кумедні герці з тінню, / Коли тебе серцевий серцевій / Кружля й кружля своєю заметілю* (О. Бондаренко) (пор.: **серц+е+вій+о** ← *серце, віяти*); *Каштани падають і рвуться, / Неначе бомбочки малі. / А діти весело сміються / В бабинолітньому теплі* (М. Вороний) (пор.: **бабин+о+літ+н-ій** ← *бабине літо*); *Листом відповідай. Листком багряноцвітим. / І пелюстковим шалом біловітим, / І кетягом вогненного литва, / Що клетотом незрадним ти жива* (І. Драч) (пор.: **багрян+о+цвіт+о-ий** ← *багряний цвіт*; **біл+о+віт+о-ий** ← *біла віта*); *А земля лежить медова, / А в глухих степах азійських, / Де схиляється без вітру / Дзвінкостеблій саксаул* (М. Рильський) (пор.: **дзвінк+о+стебл+о-ий** ← *дзвінке стебло*). Дериваційна база проілюстрованих неuzuальних складносуфіксальних похідних не є однотипною: складові компоненти сприймаються чи то як рівноправні, незалежні (*вода* і *кров*), чи то як підрядні (*щедрий хліб*, *золотий день*), чи то як такі, що засвідчують предикативний зв'язок (*сніг летить*, *дощ січе* і т. ін.).

Іноді відповідні okazіональні композити утворюються внаслідок поєднання твірних основ двох дієслів: *Коли летіла з Києва, де купувала міністерських **хаполюбців** цілими оберемками (і хоч би ж тобі один мужчина – самі штаноносці!), і побачила в літаку тебе* (П. Загребельний) (пор.: **хап+о+люб+ець** ← *хапати, любити*) або дієслова і прислівника: *Уралов знав, що то її природна добрість, безхитрісна **щедролюбна** вдача так невдало її шукала справжнє кохання, аж поки знайшла його тепер із ним, із Ураловим* (О. Гончар) (пор.: **щедр+о+люб+н-ий** ← *щедро любити*); *Поки не мовив він слова, дивлячись в будучні весни: / «Все забувається» губиться в зміні годин **бистролетних**, / В зміні годин лиш прощення нема за впадіяні вчинки і рухи* (М. Вінграновський) (пор.: **бистр+о+лет+н-ий** ← *бистро летіти*); *Мабуть, саме за цю тиху ходу фіндіпошивці охрестили його «**тихолазом**»* (О. Черногуз) (пор.: **тих+о+лаз+о** ← *тихо, лазити*).

При продукуванні іменникових okazіоналізмів найчастіше задіяні такі форманти, у складі яких наявний інтерфікс **-о(-е-)**, що поєднує переважно дві твірні основи, остання з яких супроводжується суфіксами **-о-, -й-, -ець-, -тель-,** рідше **-иц-, -ин-, -ств-,** як-от:

...**-о(-е-)**...**-о-**: *Змужнілість хай нам вкаже гідну путь. / Що в тих чуттях, котрі ведуть на плаху, / Де радість в голубому **винограді**, / Котрий міняє кольори й тони / В овалнім діонісійськім початку?* (В. Стус) (пор.: **вин+о+град+о** ← *вино, грає*); *Не ініший хтось – мене загнало слово / Сюди, де дротом заткана пора. / Благаю, всемогутній **душолове**, / Пусти мене на волю – / Вже пора!* (М. Руденко) (пор.: **душ+о+лов+о** ← *душа, ловити*); *Несамовито-синій вороновий / розкрилений **косопис** напівкільний – / душі твоєї витлілі окрушини – / з кального сонця приспадає тихо / і важко стрягне в молоду траву* (В. Стус) (пор.: **кос+о+пис+о** ← *коса, писати*); *І до вершини, повної снігів, / я повернувся, горю радий, / аж там згори проміння з двох боків / у два шуміло **світлоспади*** (Т. Осьмачка) (пор.: **світл+о+спад+о** ← *світло, спадати*); *Рве синій вітер білі посторонці. / А в серце літа – щедрий **сонцепад**.* / І зливками розтопленого сонця / лежать цитрини, груші й виноград (Л. Костенко) (пор.: **сонц+е+пад+о** ← *сонце, падати*);

...**-о(-е-)**...**-й-**: *Емаль Дніпра, сліпучо-синій сплав. / Газон алей і голе **жовтоглиння**, / І в поводі прозорого каміння / Зелені луки – як розлогий став* (М. Зеров) (пор.: **жовт+о+глин+й-а** ← *жовта глина*);

Просто з поля, сонце де палило, / ми з тобою увійшли у ліс. / Нас зеленотіння обступило, / а згори сонцепрозор навис (П. Тичина) (пор.: **зелен+о+тін+й-а** ← зелена тінь); *Тут ліс – як вічність. Бережи його / від свого непотребства, марновір'я, / від власної пустої глупоти...* (В. Стус) (пор.: **марн+о+вір+й-а** ← марна віра); *П'ятнадцять залів встало перед нами, / П'ятнадцять келихів людського повнозвуччя, / П'ятнадцять океанів чистоти...* (М. Вінграновський) (пор.: **повн+о+звуч+й-а** ← повний звук); *І щось немов забула – й не згадаю, / І вчора ще крізь сиводення тло / Все поспішала, а тепер не знаю, / Куди й навіщо поспішать було* (Г. Світлична) (пор.: **сив+о+ден+й-а** ← сивий день);

...-о(-е)-...-ець-: *То що ж ви, хлопці, що ж ви, що ж ви, хлопці?! / Це ж до такого стиду дожили / Б'єте своїх, прокляті дурнолобці. / найвні бевзі, теленні, хохли!* (Л. Костенко) (пор.: **дурн+о+лоб+ець** ← дурний лоб); *І водночас, де стільки повиприщувалось отих жорстокосердців, що так обмацують людину, наче тешуть її хрест чи труну* (М. Стельмах) (пор.: **жорсток+о+серд+ець** ← жорстоке серце); *І все ж ми старіємо, і потрібно якнайбільше обати про зміну, плекати молодих свідомих українців, а не безродних зажерливців і марнославців* (І. Жиленко) (пор.: **марн+о+слав+ець** ← марна слава); *Коли б на Україні водилися слони, він тоді написав би й про слонів: слоненята – піонери, туптуни – комсомольці, а вже великі хоботоносці – видатні партійні діячі* (П. Загребельний) (пор.: **хобот+о+нос+ець** ← хобот, носити); *Слова безликі, як люди. І це продажніші за людей. Прес-секретарі – словопродавці* (П. Загребельний) (пор.: **слов+о+продав+ець** ← слово, продавати).

...-о(-е)-...-гель-: *Бідний Сталін! Що йому робити... з шапкозакидателями, безбатченками і бюрократами* (О. Довженко) (пор.: **шапк+о+закида+тель** ← шапка, закидати); *Парткоми від Москви до самих до окраїн інквізиторствували над нещасними ширінькодержателями «за моральний розклад», а цей кремлівський кащей нахабно гречкував, бо він же «перший теоретик партії, видатний ленінець, видатний марксист»* (П. Загребельний) (пор.: **ширінк+о+держа+тель** ← ширінка, держати); *Понаїжджали осушителі – / І от ударно доконали... / По волі цих долевершителів / я дожилася до канави* (В. Кочевський) (пор.: **дол+е+верши+тель** ← доля, вершити);

...-о(-е)-...-иц-: *Адже Ти, моя дмитрородице, є найбільшим*

світом моїм, а я знидів без Твого проміння (В. Стус) (пор.: **дмитр+о+род+иц-я** ← Дмитро, родити); Вона, Богородиця і **дітородиця**, одна із інкарнацій великої Матері, зиркнула на мене із-за вікна палати № 5, у лікарняних обмотках, глянула на мене своїм урочистим, страшним і прекрасним ликом (С. Процюк) (пор.: **діт+о+род+иц-я** ← діти, родити);

...-о(-е)...-ин-: І русин-довговусин, / і коса-русалка, / поливали Рось, / аж поки не ви-рос-ла (І. Калинець) (пор.: **довг+о+вус+ин** ← довгі вуса);

...-о(-е)...-ств-: Настирливі дитячі травми у збоченнях, малюнках, лицях. / Є дві шалені рівно правди – **тетянознавство** й вечорниці (С. Процюк) (пор.: **тетян+о+знав+ств-о** ← Тетяна, знати).

Унаслідок того, що деякі так звані постпозиційні стосовно інтерфікса елементи вирізняються продуктивністю та регулярністю, дехто з науковців пропонує розглядати їх як суфіксоїди, кваліфікуючи останні як перехідне явище від повнозначних постпозиційних кореневих частин складних слів до службових суфіксальних морфем. Це стосується насамперед запозичених елементів, наприклад: Досить **незнайкографії** досить **літньографії** досить **наплюйкографії** досить **заплюючючіграфії** досить **зневагографії** досить **неукографії** досить **пасікографії** досить **повітографії** досить **кумографії** досить **тупографії** досить **рукомахографії** (М. Семенко); Обід був як для кремлівських **дідократів** часів незабутнього Леоніда Ілліча: блідий супчик з протертих овочів, бліда куряча котлетка, блідий компотик з яблук (П. Загребельний); А тут на просторах одної шостої земної кулі панували – хто б ти думає? Не кремлівські **геронтократи**, не слава КПРС, не всеперемагаюче вчення марксизму-ленінізму, а генеральні директори – це кошмарне породження брежнєвської епохи засання й ганьби (П. Загребельний); Продати все, що можна продати. І над усім цим – безкінечні потоки слів і торжество демократії, **дармократії**, **дурнократії** (П. Загребельний). У деяких із подібних новотворів інтерфікс відсутній: Дніпропетровськ – новий **«Бандерштадт»**. Місто переживає спалах патріотизму. За останні місяці воно змінилося докорінно (Інтернет-видання); Тобто Дніпропетровськ міг бути поійменований і **Йозефштадтом** чи там

якимось *Йозефсбергом, Йозефсфельдом* або *Йозефскірхеном* – і так щонайменше аж до 1914 року, до Першої війни (Ю. Андрухович).

При продукуванні прикметникових оказіоналізмів найчастіше задіяні такі форманти, у складі яких наявний інтерфікс **-о(-е-)**, що поєднує переважно дві твірні основи, остання з яких супроводжується суфіксами **-о-, -н-**, зрідка – **-ян-, -ськ-**, як-от:

...**-о(-е-)**...**-о-**: *Ще й ці лелеки **дивноперим** шумом / В летючій танці затопили пляж – / У небесах вони зависли ніжним сумом – / Прощальний і зачаєний віраж* (І. Драч) (пор.: **дивн+о+пер+о-ий** ← дивне перо); *П'яний гамір не давав спати сторожам, було весело п'яним **слиногубим** будкарям під таврійськими зорями* (О. Гончар) (пор.: **слин+о+зуб+о-ий** ← слина, губи); *Не ловиться? Та ми й свої привезем, аби тільки зварили, – казав той молодший кривоніс **веселоокий*** (О. Гончар) (пор.: **весел+о+ок+о-ий** ← веселе око); *Тут ніби зроду сонця не було. / Аж потім раптом бризнуло: збілів / бузок розквітлий, сосни **бронзотілі** / пірнули в крони, засьорбнувши день* (В. Стус) (пор.: **бронз+о+тіл+о-ий** ← бронза, тіло) *Зацікавлено проходили парадом мимо нього парочки **тугощоких**, чепуреньких дівчаток та хлопчиків, тріпотіли навчено рученятами, вітаючи сторонню людину* (О. Гончар) (пор.: **туг+о+щок+о-ий** ← тугі щоки);

...**-о(-е-)**...**-н-**: *Ой летіли лебеді та над Україною, / **Зорянопісенною, росянокалинною**, / Ой кричали лебеді над одною хатою, / Мудро-Василевою, чебрецем налятою* (Г. Світлична) (пор.: **зорян+о+пісен+н-ий** ← зоряна пісня; **росян+о+калин+н-ий** ← росяна калина); *Прозоротиша. Огневоблими. / Ажурноясні. **Блакитносніжні**. / Як руки дівчини невітінні, / Сонатомрії до вас несли ми* (М. Семенко) (пор.: **блакитн+о+сніж+н-ий** ← блакитний сніг); *Там буриться похмурий амарант / і айстри у покірній непокорі / останні долітовують прозорі / дні вересня – **ясноджерельний** кант* (В. Стус) (пор.: **ясн+о+джерель+н-ий** ← ясне джерело); *Пробігало тремтіння / В прозорому листі. / **Срібнострунний** оркестр / У чеканні мовчав* (І. Царинний) (пор.: **срібн+о+струн+н-ий** ← срібна струна);

...**-о(-е-)**...**-ян-**: *Отак обережність мене наставляла на розум. То враз голоси Опівночі **біломорозяній*** (Г. Світлична) (пор.: **біл+о+мороз+ян-ий** ← білий мороз); *Радій, душе! Допоки хуга зла / і поки свище снігова пороша, / схиляючи на сон, ми пересидимо, / переважаємо годину-дві – / і запливе маленька наша хижка / в*

високорозяну голчасту ніч (В. Стус) (пор.: *висок+о+зор+ян-ий* ← *високі зорі*);

...-о-(е)...-ськ-: *Іван сказав: – Панове, це жорстоко. / І Божі сльози не падуть з ікон? / То де ж воно, всевидящее око?! / Це ж глухоаспидський закон!* (Л. Костенко) (пор.: *глух+о+аспид+ськ-ий* ← *глухий аспид*).

Упадає в око те, що для мовотворчості складносуфіксальних прикметникових okazіоналізмів досить регулярно використовуються лексеми-соматизми, основа яких супроводжується переважно матеріально невираженим суфіксом: *Та ще ж біда з цими кураївськими пацієнтами: зовсім недбало ставляться до її приписів, надто ж оті крутоплечі, гартовані механізатори* (О. Гончар) (пор.: *крут+о+плеч+о-ий* ← *круті плечі*); *Треба виринути зі скрути, / як із рури – срібногорлий хорал* (В. Стус) (пор.: *срібн+о+горл+о-ий* ← *срібне горло*).

Подекуди складносуфіксальний спосіб спостерігається при словотворенні дієслівних okazіоналізмів: *Многолітую вістителів / паш високих, як епох, / і вінішую ненаситтю / в грудні грабілих тополь* (В. Стус) (пор.: *мног+о+літ+ува-ти* ← «*Многая літа*»).

Okazіоналізми, що є результатом складносуфіксального словотворення, сприяють мовній економії, конденсують зміст складного характеру, що, як і при власне основоскладанні, зазвичай виражається словосполученням, компоненти якого не завжди є взаємозумовленими. До того ж відповідна семантика конкретизується, увиразнюється ще й за рахунок того чи того афікса.

Узагальнюючи зауважимо: узувальні різновиди утворення okazіоналізмів є давно апробованим шляхом ліквідації «лексичного дефіциту», вони маніфестують, здавалося б, «прості» механізми оновлення лексики. Однак продукування okazіональної одиниці є не таким уже й простим, бо являє собою не миттєве якісне перетворення, а результат різних аналітично-синтетичних операцій, що відбуваються у свідомості суб'єкта комунікації, воля і розум якого дають поштовх відповідному дериваційному механізмові.

Про те, які саме механізми лежать в основі дериваційних процесів, можна судити за конкретними результатами, що характеризуються специфічними структурними й семантичними особливостями, вирізняються своєю індивідуально-авторською маркованістю.

РОЗДІЛ 2

НЕУЗУАЛЬНІ СПОСОБИ ПРОДУКУВАННЯ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ

Неузуальні способи словотворення, що протиставляються узуальним, виокремлюються на основі належності / неналежності до системи. Питання співвідношення узуальних / неузуальних різновидів словотворення та їх потрактування викликало зацікавлення цілої когорти науковців (О. Александрова, Н. Бабенко, М. Бакіна, Г. Вокальчук, О. Габінська, М. Голєв, Д. Гугунава, А. Журавльов, О. Земська, В. Ізотов, В. Лопатін, О. Ликов, Р. Намітокова, Н. Ніколіна, Т. Попова, Л. Рацибурська, О. Спиридонов, І. Улуханов, Н. Янко-Триницька та ін.). Щоправда, дослідники неодноразово наголошували на відсутності системи неузуальних способів словотворення [Ізотов 1997а, с. 61] й на важливості її опису. І це цілком закономірно. Адже okazіональні слова – це не відхилення від норми, а інша норма, реалізація можливостей мови, але в інших комбінаціях [Гугунава 2003], така собі «гра без правил», яка відбувається за своїми правилами [Карпіловська 2005].

Водночас попри всі намагання систематизація okazіоналізмів, передусім відповідно до способів продукування, не стала загальноприйнятною, залишилося ще чимало дискусійних моментів, особливо в україністиці. Згідно з позицією Є. Карпіловської, «неузуальне (ненормативне, нерегулярне, okazіональне) словотворення заслуговує на глибше і детальніше вивчення не лише як потужний ресурс поповнення українського лексикону, а й як важливе знаряддя розвитку його експресивно-оцінного, образного потенціалу, як тигель, з якого творяться нові засоби мовомислення, нові моделі мовної категоризації дійсності» [Карпіловська 2005, с. 115].

Ніколи й ні в кого не викликало заперечення твердження про те, що неузуальне словотворення пов'язується зі сферою мовлення, яке «являє собою індивідуальний акт волі й розуму, де слід розрізняти: 1) комбінації, у яких мовець застосовує мовний код, аби висловити власну думку; 2) психофізичний механізм, що дає змогу йому уявляти ці комбінації» [Соссюр 1998, с. 26]. Виявлення специфічних «комбінацій» і «механізмів» уможливило й появу нових

підходів до систематизації способів словотворення взагалі, що передбачало диференціацію центральних (узуальних) та периферійних (оказіональних, подекуди й потенційних) різновидів [Намитокова 1986; Земская 1992; Улуханов 1996], «виявлення всіх словотвірних можливостей», «які теоретично передбачувані, але не реалізовані в узуальній лексиці» [Улуханов 1992б, с. 4], забезпечило підґрунтя для типології оказіонального продукування на основі «власних» словотвірних закономірностей.

На необхідності характеристики способів за оказіональністю / потенційністю наголошував В. Ізотов, зауважуючи: «Оказіональними є способи, які займають периферію словотвірної системи, ненормативні, слабко актуалізовані в мові. Передусім це контамінація, субституція, редеривація, емансипація афікса або фонем і т. ін. Потенційними є способи, що являють собою комбінацію будь-яких інших способів (префіксально-суфіксальний, префіксально-складносудіксальний, контамінаційно-суфіксальний і т. ін.), а також оказіональні різновиди нормативних (узуальних) способів (гендіадіс – різновид складання, який полягає в тому, що компоненти складного слова римуються; голофразис – різновид злиття, коли нове слово створюється на основі цілих речень)» [Ізотов 1997а, с. 61–62] (пор.: у ряді випадків типовий (нормативний, узуальний) спосіб може набувати нетипового «вигляду», розвивається спочатку оказіональний різновид, який, відокремлюючись, стає самостійним способом [Ізотов 1998б, с. 175]).

Дехто з науковців, поділяючи думку про оказіональне словотворення, апелює, власне, не до незузальних способів словотворення, а до прийомів і механізмів [Земская 1992, с. 191], як-от: міжслівне накладання, контамінація, злиття, утворення за конкретним зразком, побудова слів із вигаданими коренями, вивільнення афіксів і інших частин слова, використання афіксів як базових основ, каламбурні та паронімічні «ігри зі словом». О. Земська вдається до більш простої систематизації оказіонального матеріалу: «З позиції того, як саме порушуються при оказіональному словотворенні закони дії словотвірного типу, розрізняють два різновиди оказіоналізмів: 1) утворені з порушенням законів системної продуктивності словотвірних типів; 2) утворені за зразком типів непродуктивних і малопродуктивних у ту чи ту епоху, тобто з порушенням законів емпіричної продуктивності. В оказіоналізмі

першого виду порушуються умови утворення похідних слів певного типу незалежно від того, чи має відповідний тип емпіричну продуктивність. Найчастіше в такому разі зразком виступають продуктивні типи. В okazіоналізмах другого різновиду порушується загальна пасивність, бездіяльність типу в ту чи ту епоху, але безвідносно до умов утворення похідних слів цього типу. Зразком для продукування okazіоналізмів може бути не тільки непродуктивний словотвірний тип, але й окреме непохідне, але членоване слово. У такому разі говорять про словотворення за конкретним зразком (третій різновид okazіоналізмів)» [Земская 2011, с. 240].

З усього розмаїття запропонованих класифікацій незузальних способів утворення okazіоналізмів, гадаємо, вирізняються три.

Перша пов'язується з ім'ям І. Улуханова, потрактування okazіональних способів словотворення якого здійснюється крізь призму аналогії з уззальними. Усього науковець виокремлює 79 способів словотворення, реалізованих чи то уззально, чи то okazіонально, репрезентованих словами, реально зафіксованими в текстах [Улуханов 1996, с. 29]. Загальна диференціація зводиться до протиставлення чистих / змішаних (уззальних / okazіональних) різновидів, де з-поміж чистих okazіональних учений виокремлює зворотні та прямі (міжслівне накладання; зміна фонемного складу мотивуючого слова: додавання фонем, зміна порядку фонем, анаграма; використання афіксів як самостійних слів); змішані okazіональні способи проілюстровані передусім прямими й зворотними зразками різнокількісних (дво-, три-, чотири-, п'яти-) комбінацій, що маніфестують своєрідну «екзотику».

Друга ґрунтовна оригінальна класифікація незузальних способів словотворення представлена у працях В. Ізотова. Дослідник пропонує власну схему опису незузальних способів словотворення, яка, крім характеристики за okazіональністю / потенційністю, передбачає й місце в рівневій організації словотворення, синтагматичність, комбінування.

Залежно від того, одиниці якого рівня задіяні в конкретному способі, на думку науковця, варто говорити про такі різновиди, як-от: фонетичні (елімінування, аугментація); графічні (транслітерація, зумисне виокремлення сегмента слова); морфологічні (субституція і тезис у тих своїх різновидах, які реалізуються через морфеми); лексичні (словотвірний повтор,

гендіадіс); синтаксичні (голофразис); семантичні (асемія, пансемія, синсемія); змішані способи, зокрема фонетико-синтаксичні (контамінація і суміжні явища) [Изотов 1997а, с. 62; Изотов 1996б].

Беззаперечним є твердження про те, що переважна частка способів зорієнтована на збільшення твірної основи. Звідси, відповідно, і констатація того, що такі різновиди слід кваліфікувати як синтагматичні (гендіадіс, голофразис, контамінація і т. ін.), яким, закономірно, протиставляються так звані антисинтагматичні, зорієнтовані на зменшення твірної основи (редеривація, елімінування). На окрему увагу вченого заслуговують нульсинтагматичні, або асигматичні, неузואльні способи, при яких не відбувається ні збільшення, ні зменшення твірної основи (різновиди субституції і переходів) [Изотов 1997а, с. 62].

Згідно з іншим критерієм систематизації В. Изотов диференціює чисті та комбіновані різновиди неузואльних способів, констатує: «Кількість реальних комбінацій способів досить велика (за нашими підрахунками, близько 100). Є зовсім незначна кількість заборон на комбінування способів, тому поява нових змішаних способів цілком можлива» [Изотов 1997а, с. 62].

Не можемо залишити без розгляду й ще одну позицію науковця, яка стосується гіпотетичного словотворення, тобто таких способів, що реалізовані лише у сфері «квазіоказіоналізмів», за якими не спродуковано жодного слова: «Неузואльні способи являють собою пограничну зону між нормативними способами і способами, ще не реалізованими словотвірною системою. Звідси виникає така площина опису, як гіпотетичність, імовірність способу словотворення» [Изотов 1997а, с. 62; Изотов 1996а]. Автор розглядає «імовірнісне словотворення» як таке, яке покликане продемонструвати шляхи розвитку словотвірної системи, а також те, що є неможливим, оскільки знання заборон необхідне при будь-якому пошуку. Найбільшу «імовірність появи», уважає В. Изотов, мають змішані способи, оскільки їхнє комбінування фактично нічим не обмежене [Изотов 1998б, с. 275].

Систематизація неузואльних способів словотворення, ґрунтована на п'яти параметрах, представлена і в інших наукових доробках мовознавця, подекуди в конкретизованому вигляді. Скажімо, відштовхуючись від реєстрів способів словотворення,

дослідник, услід за І. Улухановим, диференціює незмішані, дво-, три-, чотири-, п'ятиелементні комбіновані зразки.

Досить детальна класифікація способів утворення okazіональних слів, організована за блоковим принципом (морфемні блоки і морфемні способи відповідно, слівні, сегментні, комбіновані блоки й позаблокові способи), представлена в докторській дисертації В. Ізотова, у якій йдеться, зокрема, про 161 спосіб словотворення [Ізотов 1998б, с. 29–78].

Власний підхід до інвентаризації способів okazіонального словотворення запропонував Д. Гугунава, диференціюючи: 1) типові способи лінійної деривації, за допомогою яких спродукована більшість неологізмів; 2) перехідні способи; 3) нелінійні способи (ідеографічні та віртуальні) [Гугунава 2003]. Причому всі чисті способи деривації науковець репрезентує як своєрідні парадигми, що мають інваріант / варіант, або прямий / зворотний різновид, де останній характеризується інверсійним напрямом дії дериваційної операції.

На відміну від своїх попередників учений послуговується термінологічним словосполученням «власне okazіональні способи деривації», розмірковує над найприйнятнішим методом їх систематизації – над «співвідношенням цієї безмежної потенції системи з фіксованим її втіленням, із точкою відліку, за яку можна прийняти літературну норму, що об'єктивно існує в певному мовному колективі. Тоді будь-який ідіолект може бути описаний як стосовно узусу, так і щодо системи (так потенційні, гіпотетичні слова, актуалізовані самим дослідником у межах експериментального втілення нереалізованих в узусі системних можливостей, стають okazіоналізмами)» [Гугунава, с. 8].

Д. Гугунава акцентує на тому, що із 14 окреслених парадигм у науковій літературі досить послідовно описані сім прямих способів (креація, префіксація, суфіксація, постфіксація, флексація, сегментація, композиція) та їхні зворотні варіанти (за винятком креації). Крім того, надає нового визначення парадигмі креація і «ще семи парадигмам, варіанти яких раніше не були описані»: три парадигми ідеографічної деривації, при якій базою, формантом або дериватом є різні ідеограми, та чотири парадигми перехідного типу (суміжні з контамінацією) із відповідними

формантами – префіксоїдом, суфіксоїдом, постфіксоїдом, сегментоїдом [Гугунава, с. 9–10].

З ідеографічною деривацією, з позицій лінгвіста, тісно пов'язана «раніше практично не досліджувана» дериваційна віртуальність, де віртуальність витлумачується як «залежність адекватної реалізації імовірної структури і семантики деривата від волі кожного конкретного реципієнта» [Гугунава, с. 12]. Сама ж віртуальна деривація розглядається як така, при якій «одна оболонка служить для актуалізації двох (і більше) слів, що виражається чи то імпліцитно (оказіональне розширення синтагматики як показник запозиченої зовнішньої форми), чи то експліцитно (формант графічно відокремлюється від твірної бази, при цьому база і формант не деформуються). У такому разі ідеограма (дужки, лапки, дефіс, слеш) є не формантом, а допоміжним засобом поєднання бази і форманта, подібно до морфологічного усічення / нарощення основи або інтерфікса» [Гугунава, с. 13] (пор.: графікація – «такий спосіб утворення слів, при якому словотвірним оператором виступають графічні й орфографічні засоби (графічні виділення, розділові знаки і т. ін.), причому тільки однієї мови» [Изотов 1998а, с. 76]).

Узагальнюючи здобутки в царині «графікації», «віртуальної деривації», Т. Попова звертає увагу на те, що «аналіз сучасних дериватів дає змогу розширити розуміння графікації, оскільки як словотворчі засоби можуть використовуватися елементи латинської графіки й інших кодових систем: цифри, знаки Інтернету, знаки фізичних і хімічних формул і т. ін.» [Попова 2007, с. 2]. Наприклад: *З'ясувалося, що електронну пошту Лисової було зламано, як і пошту її шефа Григорія Немирі (насправді Лисова – саме його, а не партійний, прес-секретар). Схоже, за провокацією в УНІАН стоять ті ж люди, що і за так званими «НемурияLeaks» – анонімною кампанією з дискредитації цього політика («Дзеркало тижня»).*

Дослідниця пропонує диференціювати 11 різновидів, як-от: дефікація; парентезис; квотація; слешинг; поліпунктуація; апострофізація; курсивізація; ексламація; графоморфоактуалізація, або біслешинг; злиття, або голофразис, або інтеграція; неузואльне слабо мотивоване або немотивоване чергування великих і малих літер; грама-редуплікація. Наприклад: *Атлант-ель-стан / Ніл-ель-стан – / змінєє наш / Дніпр-ель-стан* (М. Семенко); *Нудьгував над*

«Аполлон»-ськими / репродукціями (М. Семенко); Чи дасть мені це / радянська наша влада кохана / долл-лярів / хоч невеличку жменьку (М. Семенко); Та шуму шу-/муштровано, та штрики-брики, ширше (П. Тичина); Коаліція «ПРІБЮТ» ухвалює закон про імпичмент Президента, долає вето Ющенка й починає кампанію зі змін до Конституції (Інтернет-видання) тощо.

Систематизація неузואльних способів словотворення в пізніших наукових доробках ґрунтується переважно на проаналізованих вище підходах, модифікується залежно від мети, завдань, предмета й об'єкта дослідження. Так, скажімо, О. Костіна все розмаїття авторських новотворів, засвідчених у дитячій літературі, диференціює за узואльними (суфіксація, складання, складання з суфіксацією, аббревіація, зрощення, зрощення з суфіксацією, семантизація, префіксація, префіксація з суфіксацією) та окаянальними способами (субституція, контамінація, гендіадіс, графіксація, голофразис, ретроскрипція, елімінавання, креація, метатеза, тмезис, аугментація, комбіновані способи) [Костіна 2007]. А. Шумилова з-поміж неузואльних способів вирізняє: заміну деривацію, черезступеневий та гібридний (контамінацію і графіксацію) способи словотворення [Шумилова 2011]. О. Спиридонов зараховує до неузואльних способів утворення окаянальної лексики такі, як-от: гендіадіс, контамінація, віртуальна деривація, інтеграція, неморфемне усічення, заміна деривація, субституція, креація, лексикалізація аббревіатур шляхом поєднання з афіксами, редеривація, серединна неморфемна вставка, ретроскрипція, аугментація [Спиридонов 2014, с. 80].

Зауважимо: витлумачення того чи того способу, його співвідношення з іншими, визначення місця в системі неузואльного словотворення і т. ін. викликає чимало дискусійних моментів, які навряд чи будуть розв'язані найближчим часом. Наприклад: *Микола Азаров чи Хазаров знову молиться і хреститься у шапці! Владика Сабодан благословив би Азарову право носіння священичої скупії, тоді молитва в головному уборі для Хазарова не була б гріхом (Інтернет-форум); Отож і не дивно, що багатий і шикарний Холерій Ворошковський, попри усі нажиті непосильним трудом мільйони все ж пішов працювати на посаду голови СБУ із зарплатнею в нещасних кілька тисяч гривень (Інтернет-форум); І ми боремося не проти особи – бо завтра на*

місце Кучми прийде **Чучма** або **Бучма** – ми боремося проти узурпації влади в одних руках («Інтернет-видання»); **Добкін і Бобкін! От де собака зарита! Це його робота по саботажу з гречкою!** (Інтернет-форум); «**Чивокуня**» – це «Янукович» навпаки (Інтернет-форум); *Не мономах, а монохам / До того йде, щоб хамська мова / У нас державною була* (А. Бортняк) тощо.

Ґрунтовного дослідження потребує й такий спосіб, який в узуальному словотворенні кваліфікується як абревіація: *Та й пригадайте сумнозвісний Северодонецький ПІСУАР. Пісуарили тоді там ті ж самі «герої», що сьогодні при владі. І апетит нашого північного сусіда на чужі пісуари не змінилися...* (Є. Дудар); *Міністерство доходів та зборів України слід розформувати. Про це з трибуни парламенту сказав лідер фракції «Батьківщина», кандидат у прем'єр-міністри Арсеній Яценюк. «Мінздох має здохнути», – заявив він* (Телебачення).

Українське мовознавство потребує серйозного комплексного дослідження кожного окремо взятого незузального способу словотворення й незузального словотворення загалом.

У запропонованій праці ми зробимо спробу репрезентувати лише окремі (активно використовувані) незузальні різновиди продукування okazionalizmiv, як-от:

- 1) емансипація афікса або сегмента;
- 2) субституція;
- 3) контамінація;
- 4) черезступеневе продукування;
- 5) гендіадіс;
- 6) голофразис.

2.1. Емансипація афікса або сегмента

Емансипація афікса (лат. emancipatio < emancipō – «звільнитися від залежності») – це незузальний спосіб словотворення [Изотов 1998а, с. 80], суть якого полягає в тому, що словотвірний формант вивільняється [Земская 1973, с.196–197] зі структури похідного слова й починає функціонувати як самостійна лексична одиниця, що набуває не лише нового плану вираження, але й нового плану змісту. Наприклад: *Кирило вже давно засвоїв істину,*

що студентів-вечірнику важко перелізти через збудований навколо нього частокіл із міцних і гострих «недо»: недослухав, недовчив, недоробив, недоїв... Хоч куди глянь, хоч за що візьмись – всюди це проклятуще «недо» (Л. Копань); Окрім того, він був антиамериканський, антинатовський, **анти**, **анти**, **анти**... і, зважаючи на всі ці «анти», був проголошений поза всіма законами на рівнях найвищих, аж до ООН (П. Загребельний); Але у вік науково-технічної революції, модернізації, естетизації та інших «ацій», про які так багато говорили на підприємстві, старий зразок уже не просто не відповідав кращим зарубіжним, а здавався безнадійним анахронізмом (О. Шелепало); Здається, в політичному лексиконі на пострадянського простору, на якому так пишно були посіяні свого часу й досі квітують різні «ізви», зовсім не вживається термін гебізм (А. Зінченко); Тільки псуєш собі кров... / «Енко» – не те, що Зеров (Д. Загул).

Інакше кажучи, потрапивши в певні контекстуальні умови, афікс стає «емансипованим дериваційним елементом» [Янко-Триницкая 1975, с. 416], змінює свій статус, починає функціонувати самостійно як повнозначне слово [Янко-Триницкая 2001, с. 476], «ословлюється» [Габинская 1985, с. 2; Изотов1998а, с. 81], згідно з позицією деяких учених, лексикалізується [Журавлев 1982, с. 79; Хрустик 2013, с. 149] чи деграматикалізується [Николина 2001, с. 54]. Яскравим зразком результату емансипації з подальшим «ословленням» є такий контекст: **Екс** / Я не люблю коротке слово «**екс**». / Воно, як постріл з полум'ям і димом. / Заряди не бувають холостими / При цьому. Й не трапляється чудес. / Не влучити у ціль недопустимо. / Інакше не доречне слово «**екс**». / Я не люблю безжальне слово «**екс**». / Воно завжди символізує жертву. / Щоб виринуть йому, щось мусить вмерти, / Чи до землі спуститися з небес / І сподівання чоботом розтерти. / Сюди цілком годиться слово «**екс**». / Я не люблю лукаве слово «**екс**». / Воно мені нагадає удавку. / І десь внизу під нею є підставка, / Щоб потім, коли буде інтерес, / З-під ніг прибрати – і гряде відставка. / В такому разі теж говорять – «**екс**». / Я не люблю вчораїнє слово «**екс**». / Воно, як щєбінь в золотій оправі, / Як згаслий шик у рябинні слави, / Чи нібито на пенсії прогрес / І на якісь права не має права. / Й тоді безпомилково кажуть – «**екс**». / І ненавистю пахне слово «**екс**», / Якщо воно торкається любові. / На ньому виступають краплі крові, / Й коли об дружбу точить кігті стрес, /

Бо чавить серце ведмедище-прес, / І ми на божевільний крок готові!.. / Хоча б подовше не почути – «екс» (Н. Багата).

Залежно від різновиду емансипованого афікса виокремлюють і відповідні способи: емансипація префікса, емансипація суфікса, емансипація постфікса, емансипація флексії [Изотов 1998б, с. 32–38]. Щоправда, не всі афікси однаковою мірою здатні «емансипуватися», до того ж серед науковців побутує й дискусійна думка, що окремі високочастотні афікси, як-от **-ізм**, не ілюструють okazіональних явищ [Николина 2001, с. 55]. Те, що емансипація названого суфікса вирізняється регулярністю і продуктивністю, не викликає суттєвих заперечень: *На жаль, правив історичний бал ще один «ізм» – естетичний релятивізм* (М.Славинський); *З першої половини ХІХ в. громадська думка Заходу стала розвиватися під визначальним впливом ідеологічних «ізмів»* (Інтернет-видання); *Текст «Про велік» така собі данина символізму з зовсім незначною кількістю домішків інших ізмів* (К. Ляшенська); *Її поетична тканина природно мережитья з абстрактності, гротеску, трагестії, бурлеску, у ній неповторні орнаменти футуризму, конструктивізму, дадаїзму, ірраціоналізму, сюрреалізму, фовізму та інших ІЗМІВ* (Інтернет-видання); *Ще одне запитання, яке мені не давало спокою під час читання: навіщо було писати три книги про такі абсолютно неосяжні теми? Осмислити хоча б один з «ізмів» на гідному рівні – нелегка справа* (О. Пронкевич) (пор.: *Трилогія про «ізми»* – назва твору).

Однак погодитися із зарахуванням відповідної одиниці до узуальних явищ, звичайно, важко. Крім того, така регулярність характеризує й інші одиниці, «спродуковані» в подібний спосіб. Хоч, безумовно, низка емансипованих афіксів, утворених okazіональним способом, усе ж таки пройшла апробацію узусу й стабілізувалася в мовній системі. Наприклад: *А ви думали, що Україна так просто. Україна – це сунер. Україна – це ексклюзив. По ній пройшли всі катки історії. На ній відпрацьовані всі види випробувань. Вона загартована найвищим гарттом. В умовах сучасного світу їй немає ціни* (Л. Костенко); *І кожен божеволіє по-своєму. / І від нестачі кисню чіпляється за фобії. / Сухими пальцями влізає в меланхолію. / Тримає фобію* (С. Кривовська); *Ідеш у міні, ноги – максі, / постава зваблює твоя. / Як не тебе, то хоч би тіні / отої – максі – прагну я. / А біля*

храму люд у джинсах, **максі, міні** – / потік людей і душі, і просто суєта... / А поблизу стоїть і дивиться з каміння / старий і лисий вождь... Роки. Часи. Свята (С. Кривовська). Деякі з лексикалізованих компонентів вибудовують свою парадигму, починають відмінюватися за зразком слів із частиномовним значенням предметності: *Подібні способи обрахування характерні скоріше для середніх і маленьких магазинів. Проте пильність втрачати не варто – нам відомі випадки, коли касири великих «суперів» працювали в «команді» зі старшими касирами й адміністраторами залу (А. Гулютін); У матеріалістичному світі, де визначальною є не свідомість, а напханий живіт, то це прямо пропорційна залежність: дешеве масло – росте кількість «**філів**», дороге масло – «**фобів**» (Інтернет-видання); До Росії ставлюсь скоріше стримано і відносно об'єктивно. Але те, що типово можна побачити-почути-прочитати з боку **-філів** і **-фобів**, не дає ані адекватної картини світу, ані допомагає обрати правильний спосіб дій (Інтернет-форум).*

«Звільнення» дериваційних елементів від основи, яка свого часу послужила для них твірною, відбувається по-різному й стосується більшою мірою префіксів (префіксоїдів) чи суфіксів (суфіксоїдів), тобто препозиційних чи постпозиційних щодо поняттєвої морфемі компонентів.

У першому разі з'являється нова одиниця, що за своєю формально-граматичною будовою співвідноситься з дериваційним прототипом та отримує здебільшого кваліфікацію невідмінюваної: *Модернізм, із його численними **нео-**, відтворював у собі риси романтизму, бароко – вивичуючи Я творця і Я тексту, плекаючи їх і шануючи (І. Забіяка); Знаєш, це наче взяти великий аркуш паперу, / Ручку і гумку. Для початку – намалювати сферу. / Поділити її – ну там, на **атмо-**, на **гео-** (такими собі шарами), / Наче торт, розумієш? – «Наполеон» – як випікала мама. / Та олівці кольорові. Та щоб отих кольорів – багато... (Г. Осадко). І це стосується не лише запозичених, але й питомих українських префіксів і префіксоїдів: **Не... нео... ново...** / *нові герої із не-ново-світу... / новодоганить не-героїв світ... / недовго й переплутати – кульбितить / **не – нео – ново...** випадковий міт / стару сувору нитку нео-Парку / тримає у відновленій руці – / летить крізь час ховається у шпарку / уявна доля і бредуть старці (В. Осташ); Росія ж, успішно поширюючи свій**

вплив на навколишні «республіки», відчула себе у ранзі наддержави, а тому легко піддатливу її діям «країну хохлів» сприймала як щось несправжнє – як **«недо»** (С. Зінченко) (пор.: **«Над»** проти **«Недо»** – назва статті). Особливої виразності емансипованій афікс набуває тоді, коли в межах конкретної ситуації «співіснує» з okazіоналізмами, сподукованими узувальним, зокрема афіксальним, способом із використанням форманта, що «вивільняється». Наприклад: *Глянь – напівсонце і напіввесна, / Де напівтепло й напівштучні квіти. / У напівщирості напівзізнань / Напівридати і напіврадіти. / Невже світанок? Певно, теж **напів...** / Напівзагоїть напівправда... / Напівслова напівімі... / **Напів...** мені не дати ради... / Напівлишився і напівішов, / Де напівтемрява і напівсвітло. / І напівти, й твоя напівлюбов / Напівіснують в напівнашій світі (Т. Загній).*

Деякі з іншомовних препозиційних афіксів, що закінчуються на приголосний, у різних мовленнєвих ситуаціях маніфестують різні граматичні форми, як-от: З **«ексів»** – у **«екси»**? *Піскун заграз з опозицією, щоб залишитись Генпрокурором при Ющенку? (В. Семків); Хто з **«ексів»** зможе «осідлати» заліщицьку фортуна (Інтернет-видання).*

«Вивільнення» поспозиційного афікса супроводжується наданням йому граматичних характеристик слова-мотиватора, виникає одиниця, що узгоджується в роді, числі й відмінку із залежним компонентом, яким виступає передусім прикметниковий (означальний) займенник (*інший, усякий, кожний*). Наприклад: *З третього боку вже всілякі гомо-лесбі й інші **істи** кричать, що перед тим, як інших звинувачувати, треба на себе подивитися, бо начебто ж за їх спостереженнями, всередині тієї ж самої церкви й спостерігаються всілякі там гомо-лесбі й інші **істи** з груповими твалтуваннями й замовчуваннями (Інтернет-видання); Політики й економісти, капіталісти й комуністи і безліч ще всяких **«істів»**, думають над цією загадкою, аж лисини їм приють, благополучні черева маліють, сало на карках топиться (Інтернет-видання); Усупереч поширеній думці, корейська, як, утім, і вся азіатська кухня менше всього підходить для вегетаріанців, вікторіанців і інших **анців**, оскільки в ній дуже велику роль грають саме м'ясні продукти (Інтернет-видання); Розпочне свій черговий сезон театр імені Кропивницького. Тепер настав час філармонії порадувати своїх*

меломанів, балетоманів і всяких інших **манів** (Інтернет-видання); Найголовніші статті кодексу карного суть: конокрадство, копокрадство, рибокрадство, вівцекрадство, курокрадство, бакалієкрадство, бакшиокрадство, садокрадство і взагалі **крадство** (Остап Вишня); Добре, – думаю, – що хоч одна нормальна людина за день навідалась. А то чамрієш з різними трудоголіками, алкоголіками, іншими **голіками**, а врівноважених та шляхетних людей майже не бачиш (Т. Костецька). Зазвичай у таких контекстах наявний мотиватор, що є кількокомпонентним (пор.: економіст, капіталіст, комуніст → **іст**; вегетаріанець, вікторіанець → **анець**; меломан, балетоман → **ман**; конокрадство, копокрадство, рибокрадство, вівцекрадство, курокрадство, бакалієкрадство, бакшиокрадство, садокрадство → **крадство**; трудоголік, алкоголік → **голік**). У проілюстрованих зразках засвідчується повна редуція кореня, емансипований афікс перебирає на себе функцію поняттєвої морфеми. У такий спосіб відбувається актуалізація значення дериваційних елементів.

Процес «вивільнення» афікса відбувається переважно по морфемному шву, однак не завжди: *Це, зрозуміло ж, данина радянському мисленню. Бо в якій країні насамперед ввираховують кількість там ...**анців** чи ...**сіян** (Український форум) (пор.: **анець** ← азербайджанець, мексиканець, але **сіянин** ← росіянин); ...і здійснюється вгору / комунізму червоний стяг, / буде робітник / робкор, будують селянські / **кори**, / що з того / що в Берліні / Рейстаг (М. Семенко) (пор.: **кор** ← кореспондент). А відсутність мотиватора спонукає до найрізноманітніших асоціативних зв'язків, як-от: 305 ...**анців**. Для остаточної перемоги в боротьбі за дату парламентських виборів Андрій Ключев має ще раз знайти ресурси для об'єднання конституційної більшості («Тиждень.іа») (пор.: **анець** ← обранець і подальший контекст «Найсмішніше буде, коли в лютому регіонали відмовляться від виборів 2012 року й пустять цих зас...**анців** на вибори в березні», – знущався нашоукраїнець Тарас Стецьків зі своїх колег по фракції після голосування 19 листопада); Люди тут здебільшого м'якого характеру, морально зібрані і підтягнуті – без пихи и натури нашого рідного «**овська**». Жартуємо, чи не в Європу ми потрапили? (І. Сокульський) (пор.: «**овськ**» ← Дніпропетровськ).*

Подекуди емансипація того чи того афікса супроводжується ще й редуплікацією (лат. *reduplico* – подвоюю): *Презентація на тему: «Що в Україні най-най?»* (Інтернет-видання); *А над прадубом / родовідним / досягають нові сузір'я... / А пра-пра по обидва боки все говорять в тобі, говорять...* (О. Ярмуш); *Провини пра-пра / наступають нащадкам на п'яти* (Ю. Бондючна) або потроєнням і т. ін. «вивільнених» елементів: *«Най-най-най»* книгу XIX Форуму не обрали («Високий замок»); *Одні люди кажуть, що одні мої вірші сильні, інші кажуть – що інші. Для мене вони всі най-най-най* (О. Юрін); *Стояла баба, руки склала. / Старій давно пра-пра-пра-про... / Тополя вітром ледь хитала, / І воловодився Дніпро* (М. Вінграновський); *Позахолодало на ріллю, / На ріллю, де енко-енко-венко-, / Подивилось небо крізь зорю, / Як морозить хвилю морозенко* (М. Вінграновський).

Крім емансипації афіксів, зрідка спостерігається й «вивільнення» інших структурних елементів похідних слів, насамперед складноскорочених: *Північно-західний вітер, міркую, до мого вікна прямо з вулиці дме. Рух на ній, як у мурашнику. Рухаються КраЗи, МАЗи, БелаЗи та інші «АЗи», і в кожного своя індивідуальна труба* (О. Шелепало) (пор.: АЗ ← КраЗ, МАЗ, БелаЗ); *А поза нею йшла власною дорогою політика народних мас, уперта, з інстинктовим, але завше вірним розумінням своїх цілей і метод до їх досягнення, недовірлива, чужа всяких змін, оперта на почуттю великого расового антагонізму і своїх правдивих, невидуманих всякими «есами», класових інтересів* (Д. Донцов) (пор.: ес ← КППС («капеерес»)); *І потяглися до Кременчука всі оті губревкоми, парткоми, БеБе, губчека, військкоми та всілякі інші «коми», яких наплодила комуна* (В. Шкляр) (пор.: ком ← губревком, партком, військком).

Такий спосіб емансипації афіксів чи інших структурних елементів варто вважати прогресивним, оскільки «вивільнені» префікси і суфікси, так би мовити, «переходять на вищий ступінь розвитку», починають функціонувати як самостійні одиниці.

Крім прогресивної емансипації афіксів, при неузуральному словотворенні спостерігається й регресивна, кваліфікована в науковій літературі [Улуханов 1992а] здебільшого як редеривація (лат. префікс *re-*, що означає зворотну дію, і лат. *derivation* – утворення).

На відміну від прогресивної емансипації афікса, який «ословлюється», при регресивній – спостерігається «вивільнення» дериваційного елемента чи співзвучного сегмента зі структури узуального як похідного, так і непохідного слова, його редукція. Наприклад: *Де гайдамаки, а де забродні – то ще треба вміти розпізнати, – втрутився Скурта. – А Калниш – **дбалець**. Його вибиратимемо* (Р. Іваничук) (пор.: **дбалець** ← *недбалець*); *Між нами завжди той повинен бути, / Хто **навидить** тебе чи навпаки* (Д. Павличко) (пор.: **навидіти** ← *ненавидіти*); *Нас уже учили всі. / Є азі, і веди, й буки... / Споконвіку на Русі / є і неуки, і **уки*** (І. Шоха) (пор.: **ук** ← *неук*); ***Доторкана** недоторканність, або примхи українського парламентаризму («Українська правда»)* (пор.: **доторканий** ← *недоторканий*). У проїлюстрованих зразках засвідчена редукція структурного елемента **не-**, від якого, по суті, найчастіше «вивільняються» узуальні лексеми: *І чого це вони такими нездарами на світ народилися... А хто ви: **здара** чи нездара? До кого ви належите? З вашої логіки ні до тих ні до других* (Інтернет-форум) (пор.: **здара** ← *нездара*); *Готуй мазь! Недобиток прокурений, бо зараз перейдеш з розряду недобитків у розряд **добитків**. Я не подивлюся на свинину на твоїй підступній голові!* (Інтернет-видання) (пор.: **добиток** ← *недобиток*); *А щоби змінити все на краще, вихід один: «Оберіть мене президентом». І оберуть-таки! Бо проблеми в нас саме з електоратом. Тому й влада така недолуга. Точніше, «**долуга**», але тільки для себе* (Інтернет-видання) (пор.: **долуга** ← *недолуга*); *Шкода чоловіків, якщо таких нечепур взагалі заміж візьмуть! Хлопці, дивіться яка ваша дівуля... якщо нечепура, то ідеальною парою буде **чепура!*** (Інтернет-видання) (пор.: **чепура** ← *нечепура*). Але не тільки.

Зазвичай у тексті, крім оказіонального утворення, наявне й слово-мотиватор, що в такий своєрідний спосіб обігрується: *Мамці того синочка треба дати належне, бо віддала гроші за бездарного неука! А **дарних уків** приходить дуже мало! Чого це **уки** не пишуть скарг, що їх валять. Бо **ука** не так просто завалить!* (Інтернет-форум) (пор.: **дарний ук** ← *бездарний неук*); *І скрізь, скрізь, поміж очеретами річок наших, – невеличких і **величких**, – є обов'язково «біле» озеро і обов'язково «комишувате»* (Остап Вишня) (пор.: **величкий** ← *невеличкий*); *І кажуть у Донбасі також, що видавати вугілля із шахти слід не на гору, а на-гора, наголос на «а».*

*Це, так би мовити, преамбула. А далі вже буде «амбула» (Остап Вишня) (пор.: **амбула** ← *преамбула*); Можливо, нас не так просто всіх об'єднати. Тому що всі ми досить різні. З різних сфер. Серед нас є студенти, викладачі, перекладачі й усілякі інші «кладачі» («Дзеркало тижня») (пор.: **кладач** ← *перекладач*); – Батьку! – гукав обурено. – Ну, чи бачено ж таке! Вчора приїждять одразу аж два **мурзи**. Один у вивернутім кожусі, другий в мусульбасі, баранами підшитім. Таки ж **мурзи**, бо замурзані, мовби й не вмивалися ніколи (П. Загребельний) (пор.: **мурза** ← *замурза*).*

Як і при емансипації афікса, так і при «емансипації від афікса» відбувається генералізація смислу, актуалізується конотація.

Емансипація афікса супроводжується зміною дериваційного значення на лексичне, спричиняє появу нового граматичного оформлення, нової валентності і нових дериваційних зв'язків

2.2. Субституція

Субституція (лат. *substitutio* < *substitutuo* – «підставляю, замінюю») – спосіб неузального словотворення, суть якого полягає в тому, що похідна одиниця створюється шляхом заміни у твірному слові морфеми або неморфемного сегмента, за аналогією до структури конкретного слова, при цьому залишаються відчутними асоціації з «витісненою» частиною, вони беруть участь у створенні нового мисленнєвого змісту [Изотов 1997б, с. 18], тобто певний структурний елемент узального слова замінюється іншим, подібним за дериваційними характеристиками. Звідси, відповідно, й назва «замінне словотворення» [Журавлев 1982, с. 72–76]. Наприклад: *Тотальна газифікація всієї Житомирицини впродовж наступного року виглядає настільки ж реальною, як і політ наступного року українського **марсонавта** на Марс на космічному кораблі від КБ «КУЧМА–ЯНУКОВИЧ» (Є. Жовтяк) (пор.: **марсонавт** ← *космонавт*); Ведучий «Євробачення» в Україні ді-джей Паша запропонував перейменувати конкурс у «**Монстробачення**» після перемоги у ньому колоритних чудовиськ із Фінляндії («Високий вал») (пор.: **Монстробачення** ← *Євробачення*); Депутатський тягнитоштовхай. Верховна Рада знову в облозі. **Цінозамилування**. Прем'єр прогулявся супермаркетом і потішився доступністю продуктів*

(Телебачення) (пор.: **цінозамилування** ← *окозамилування*); *А найбільшим досягненням луцького чемпіонату, вартим всесвітньої версії «Книги рекордів Гіннеса», став найбільший у світі салбургер загальною площею 21 квадратний метр у вигляді підкови, який складався з двох з половиною тисяч бутербродів («Вісник+К»)* (пор.: **салбургер** ← *чисбургер*).

Особливістю такого продукування є те, що сам процес імпліцитний, зовнішньо невиявлений, а оказіональне слово завжди можна пояснити через той чи той експліцитний різновид узуального морфологічного способу. Наприклад: *Ну як людина з такою яскравою зовнішністю і таким артистичним талантом загубиться десь поміж «однотрупників» (від слова «трупа»)? («Дзеркало тижня»)* (пор.: *однотрупник* → **однотрупник** і **одн+о+труп+ник** ← *трупа*); *Щільник оглядає, а той бурищинами сія: свого **однокрильника** треба провідати в лікарні (В. Кочевський)* (пор.: *однокласник* → **однокрильник** і **одн+о+криль+ник** ← *крило*); *Доводи про нешкідливість дідуся для суспільства, його інвалідність (у старого немає одної нирки) та, очевидно, струс мозку (він втрачав свідомість після побиття його **кривоохоронцем**), не зустріли розуміння («Майдан»)* (пор.: *правоохоронець* → **кривоохоронець** і **крив+о+охорон+ець** ← *криво охороняти*); *Вони можуть бути корисними для виявлення потенційних «короткожителів» і пошуку засобів цілеспрямованої модуляції АО системи (Інтернет-видання)* (пор.: *довгожитель* → **короткожитель** і **коротк+о+жи+тель** ← *коротко жити*).

Попри те, що субституція не отримала загальноприйнятого витлумачення, спостерігається різнобій у підходах до її кваліфікації аж до повного заперечення як способу словотворення, вона ілюстрована досить яскравими зразками оказіональних одиниць. На незузальний різновид словотворення вказує, очевидно, й те, що аналізовані похідні досить часто знаходяться в межах відповідної ситуації зі словами, за «аналогією» до яких вони спродуковані [Янко-Триницькая 2001, с. 463] і які послужили для них зразком, своєрідною дериваційною базою (пор.: словотворення за конкретним зразком [Земская 1992, с. 248]). Наприклад: *Ти чого на пару запізнився? Щоденник на стіл, і **щоночник** теж!* (Інтернет-видання) (пор.: *щоденник* → **щоночник** і **щоноч+ник** ← *щоночі*); *«Судді» Майдану: конвєср **кривосуддя** часів Януковича взялися перевіряти.*

Правосуддя взялося за самих суддів («Факти») (пор.: правосуддя → **кривосуддя** і **крив+о+суд+й-я** ← кривий суд); Адвокат Олександр Сарафанюк: Правосуддя чи **лівосуддя**? (Інтернет-видання) (пор.: правосуддя → **лівосуддя** і **лів+о+суд+й-я** ← лівий суд); – Це... жсах... На жаль, мені не вперше ... бути на лісоповалі. Перепрошую, на **людоповалі**... – Він замовк, але не сівав (Л. Сенік) (пор.: лісоповал → **людоповал** і **люд+о+повал+о** ← люд повалити).

Мотиваторами субституційних похідних можуть виступати й узуальні лексеми, спродуковані неморфологічним способом, як-от: У День залізничника України, 4 листопада, у пасажирському вагонному депо «Львів» Львівської залізниці встановили рекорд України. Львів'янин Олег **«Тягнузуб»** Скавиш зубами зрушив з місця та протягнув на 17 метрів 86 сантиметрів вагон пасажирського потяга вагою 56 тонн (Інтернет-видання) (пор.: Тягнибок → **Тягнузуб** і **Тягни+зуб** ← тягни зуб); Наш кореспондент переконувався, чи готують загони **перекотивиборців** (Телебачення) (пор.: перекотиполе → **перекотивиборець** і **перекоти+виборець** ← перекоти виборець).

До того ж, зауважимо, субституція є не однотипною як за кількісними, так і якісними характеристиками. Спостерігаються такі різновиди заміни:

а) афіксально-афіксальна: На споконвічну темінь хац / Керуй сокири лезо, / Прадавню пуцу **розхарац** – / Нехай синіє плесо! (Яр Славутич) (пор.: **захарацити** → **розхарацити**); Стати з «прибульця» **«відбульцем»**. Тим, кого в останню чергу запитали про те, що він думає стосовно ліквідації районних рад, був... Леонід Черновецький («Українська правда») (пор.: **прибулець** → **відбулець**);

б) коренево-коренева: Далі дізнаюся, що Василько є греко-католиком, але правовірним. А я який? **Лівовірний**? А Стефка? Ото ми неотесані чурбани, не знаємо, хто є насправді («Густань») (пор.: **правовірний** → **лівовірний**); Потайні агенти ФСБ та Моссаду, виплекані ПР, готуються до реституції та виплат компенсації за території Австро-Угорської імперії та її право- й **лівонаступників** (Інтернет-видання) (пор.: **правонаступник** → **лівонаступник**); А як тільки уряд спробував захистити право україномовних дітей навчатися і виховуватися в школі рідною мовою (не порушуючи при цьому право дітей нацменшин навчатися іншою рідною мовою!) як

тут одразу вилазять **кривозахисники-тройсмани** з їхніми заявами («Майдан») (пор.: **правозахисник** → **кривозахисник**); **Високопосаждені** товариші не могли ні уявити, ні терпіти такого становища, коли хоч одна людина в СРСР могла б жити і годуватись без їх самодержавного відому, задекорованого марксизмом (В. Ліпінський) (пор.: **високопоставлений** → **високопосаджений**); Очевидно, що роль ЗМІ у цьому **вельмишельмованому** «старшими братами» процесі полягає не в пропаганді дебілізуючих і зомбуючи совково-демагогічних словоблудів («Літературна Україна») (пор.: **вельмишанований** → **вельмишельмований**);

в) коренево-сегментна: Сучасна людина невпинно котиться то тих самих меж **коротколіття**. Вона зазнає впливу від тих самих небезпек, та ще й від сотен нових, створених самою людиною! (Ю. Козаріс) (пор.: **довголіття** → **коротколіття**);

г) сегментно-коренева: В аптеках продається антибіотик левоміцетин, а не його антипод – **правоміцетин** (Інтернет-видання) (пор.: **левоміцетин** → **правоміцетин**); А хотілося б мати щось сучасне, і то не «злободенне», а «**доброденне**» («Літературна Україна») (пор.: **злободенний** → **доброденний**);

г) сегментно-сегментна: На Львівщині за кермом маршруток трапляються **низькокваліфіковані** водії (Інтернет-видання) (пор.: **висококваліфікований** → **низькокваліфікований**); З якого «бодуна» ми прислуховуємося до верещань мікроцефалів-провокаторів по обидві-**обитри-обичотири** сторони політичних і громадських барикад? («Дзеркало тижня») (пор.: **обидві** → **обитри**; **обидві** → **обичотири**); «Як би ти переклала українською слово «парашут»? – запитував я. «**Параблазень**», – відповідала вона не змигнувши оком (Ю. Андрухович) (пор.: **парашут** → **параблазень**).

Іноді субституційні елементи можуть бути настільки співзвучні, що, по суті, новоутворення відрізняється від свого прототипу однією-кількома фонемами, як-от: Незаконне **банкформування** виявили в Києві. У банку «Київ» (Інтернет-видання) (пор.: **бандформування** → **банкформування**); За кандидатські **«бігморди»** в Ужгороді можна було б все місто засадити квітами або ж спорядити сотню бійців АТО (Інтернет-видання) (пор.: **біг-борди** → **бігморди**); А якщо проаналізувати хамувату епістолярію сучасного кремлівського дворового на адресу нашого Президента, то підсுவатимуть уже й готових вилупків. «Дефективний лідер», який з телеекрана та «**бик-**

мордів» запевняє, що «почує кожного» (перед виборами слух повертається), уже й почав відвідувати «його благородію» благодатні поклони (Є. Дудар) (пор.: *біг-борди* → *бик-морди*). Зрідка трапляються ситуації, у яких продукується okazіоналізм, який відрізняється від своєї дериваційної бази однією фонемою, що нібито «вклинюється» у структуру узуального слова, унаслідок чого з'являється нова поняттєва морфема: *Культура починається з себе, або демонкратія по-нововолинськи* («Новини Нововолинська») (пор.: *демократія* → *демонкратія*); *Потім верховнозрадівська комедія почалася розіграватися на політичних виставах Шустера-Кисельова, на яких надривали свої горлянки представники Кремля* (О. Черногуз) (пор.: *верховнозрадівський* → *верховнозрадівський*).

Результатом субституційних перетворень стають патронімічні okazіоналізми, які доволі часто є «збудниками сміху», оскільки адресат реагує на них завжди (хоч, імовірно, і не відразу). Це пояснюється тим, що okazіональні пароніми спродуковані за аналогією до узуальних одиниць. Близькість у звучанні okazіональних та узуальних знаків створює додаткові семантичні зв'язки між ними, породжує несподівані повороти думки, її змістове переключення. Наприклад: *Голодранці й горлодранці* – люди різного порядку. І ставлення до них різне (Інтернет-форум) (пор.: *голодранець* → *горлодранець*); *І серед найпродуктивніших задимлювачів і чадотворців персонаж нашої розмови – він, сумнозвісний Дмитро Табачник* (І. Дзюба) (пор.: *чудотворець* → *чадотворець*); *Це має бути професійне видання для письменників, а не для обивателя, який шукає порнокопитні матеріали* («ЛітАкцент») (пор.: *парнокопитні* → *порнокопитні*); *Наша загадковість у тому, що карнавал, прекрасний своєю потворністю і славоблудством Вакху – відбувається мало не щодня* (А. Коваленко) (пор.: *словоблудство* → *славоблудство*); *Блатфлот* (В. Шестаков) (пор.: *Балтфлот* → *Блатфлот*). Іноді такі одиниці отримують кваліфікацію «okazіональних парономазів» [Вороничев 2014]. Okazіональна одиниця відрізняється від співзвучного узуального «оригіналу», демонструє чи то заміну фонем, чи то уведення додаткової, чи то метатезу, що призвело до «розхитування і компрометації смислів».

2.3. Контамінація

Контамінація (< лат. contamination – «змішування, зіткнення») загалом в українському мовознавстві витлумачується як «схрещення двох мовних одиниць, що, перебуваючи в парадигматичних (у відношенні синонімії і взагалі семантичної співвіднесеності) і рідше синтагматичних відношеннях між собою, одночасно спливають у свідомості мовця при потребі позначення певного поняття чи ситуації і внаслідок цього переплітаються або тісно поєднуються в межах однієї новоутвореної одиниці» [УМ 2000, с. 250]. У неології – як неузואльний спосіб словотворення [Земская 1992, с. 19; Панюшкин 1993, с. 112; Спиридонов 2014, с. 81; Цыганова 2014, с. 200], у результаті якого відбувається «проникнення першої частини одного слова в інше та витіснення з цього іншого слова його початку» [Намитокова 1986, с. 135], продукується похідна одиниця шляхом «злиття», «схрещування» слів або частин слів в одне нерозкладне ціле – формальне і семантичне, що передбачає обов'язкове взаємопроникнення поєднуваних компонентів на основі їхньої звукової подібності [Изотов 1997б, с. 21–22], тобто неузואльна одиниця з'являється внаслідок суміщення формально тотожних елементів твірних слів (переважно двох), що мають звукову схожість, взаємопроникнення частин основ із накладанням їх одна на одну. Наприклад: *У кращому разі студент-журналіст змінює Вконтакте на Facebook, заводить блог в ЖЖ чи на WordPress і намагається зрозуміти премудрості нового інформаційного простору, пробираючись крізь «інтернетрі»* (Т. Назарук) (пор.: *інтернетрі* ← *інтернет* + *нетрі*); *Перелік діянь головного комунанта, який із комуніста вмить перетворився на націонал-демократа, за влучним визначенням автора відомого анекдоту, здатного між дощовими крапельками прослизнути й залишитися сухим, виявиться дуже довгим* (В. Сіряченко) (пор.: *комунант* ← *комуніст* + *мутант*); *Я вигляділа двох онуків сама, бо дочка, їхня мати, в Італії, і вже десятий рік, то за те ніякої дяки не маю. Ото переступають поріг хати – і одразу кожен за своє: внучка влазить у дзеркало – *мавніяж* робить, а хлопчисько в дебільнику колупається («Волинь»)* (пор.: *мавніяж* ← *мавна* + *макіяж*); *З чого розпочати? Звичайно, що не зі створення ще однієї, чергової 200-ої з «гаком» партії. Бо від цих партій, блоків та їх пришепелкуватих керманичів, мета яких за будь-*

що потрапити у «верховний **литвинарник**», – вже нудить навіть тих, хто любить гречку «на дурняк» (М. Хавлюк) (пор.: **литвинарник** ← Литвин + свинарник); Місцеве ж «**начхальство**» цікавить зовсім іншіе – можливість заробити на передачі найкращих земельних ділянок «**крутеликам**» («Селянська правда») (пор.: **начхальство** ← начхати + начальство); Бо коли пишеш не про душі, а тільки про той простір, у якому вони «тусуються», то виходить не література, а той мемуаризм (може, навіть, **мемуаразм**), який завжди був останньою ознакою життя будь-якого письменника (М. Наєнко) (пор.: **мемуаразм** ← мемуари + маразм); Ефект відсутності – це коли тебе десь немає, а ти раптом дуже хочеш там опинитись. У Москві цей ефект є одним з найгостріших на світі. Я не думаю, що хотів чи зміг би в ній жити. Але раптово в ній опинитись – о, це буває зі мною ще й досі! Особливо чомусь посеред зими. Зимове загострення **москальгії**? (Ю. Андрухович) (пор.: **москальгія** ← москаль + ностальгія); Під час Євромайдану партія регіонів потратила на вуличних **проститушок** більше грошей, ніж свого часу на скуповування **проститушок** у парламенті (Інтернет-видання) (пор.: **проститушка** ← проститутка + тітушка; **проститушка** ← проститутка + тушка).

Відповідне явище досить суперечливе, маніфестує цілу низку дискусійних моментів, зокрема й щодо термінології, витлумачення, співвідношення з іншими поняттями тощо. Так, скажімо, на думку О. Земської, з одного боку, контамінація являє собою поєднання двох узуальних слів, які утворюють okazіоналізм, і, попри те, що частина слова усувається, вона залишається в тому тлі, яке служить подвійному осмисленню okazіоналізму [Земская 1992, с. 19] (пор.: «Останнім часом контаміновані слова розглядаються в теорії концептуальної інтеграції, що є прийнятною далеко не до всіх okazіональних слів (крім контамінантів, у рамках запропонованої теорії можуть розглядатися складні слова). При утворенні контамінанта відбувається злиття двох (рідше – більше) концептуальних просторів, у результаті чого утворюється третій, який запозичує деякі характеристики у просторів-джерел» [Лаврова 2010, с. 224]). З іншого, – дослідниця вважає, що контамінацію зазвичай розглядають як різновид аббревіації [Земская 1992, с. 51]. Таке твердження знайшло своїх прихильників й спричинило появу

виглумачень на зразок: «кінцевий сегмент контамінованого слова можна співвіднести з усіченим компонентом аббревіатури», спонукало до зіставлення аббревіації та контамінації і визнання останньої як специфічного різновиду деривації, за якої відбувається усунення певного сегмента одного з твірних слів, що спричиняє суміщення «суфіксальної класифікаційної функції з функцією скороченого компонента складного слова» [Коновальцева 2003, с. 51–52] (пор.: «У новотворі після виокремлення кореня частина слова, що залишилася, може збігатися зі словотвірним суфіксом або бути уніфіксом [Намитоква 1986, с. 136]). Наприклад: *Олександр Коровай нерідко просиджує допізна у власній майстерні, закладеній картинами, невикінченими етюдами, портретами, книгами та родинними давніми фотокартками, що творять у добротній дерев'яній шафі своєрідний **фотостас*** (В. Качкан) (пор.: **фотостас** ← фотокартка + іконостас); *Патріотизм – це справа індивідуальна, а колективний **партіотизм** більше схожий на комунізм* (Інтернет-форум) (пор.: **партіотизм** ← партія + патріотизм); *Фактично усіх громадян України «за українськість» намагаються або убити, або терором схилити на свій бік. При цьому цей «бік» дуже різний у різних бандформувань – від самостійності «**Луганди та Донбабве**» до входження у склад РФ (Р. Чайка) (пор.: **Луганда** ← Луганськ + Уганда; **Донбабве** ← Донецьк + Зімбабве); **Лугандон і Донбурас** – це саме те, в що може перетворитися регіон сепаратизму (Інтернет-видання) (пор.: **Лугандон** ← Луганськ + Донецьк; **Донбурас** ← Донецьк + Гондурас); *Організатори XI Всеукраїнського благодійного фестивалю «Чорноморські Ігри», а також діти-учасники фестивалю подарували прем'єр-міністрові України Юлії Тимошенко бенгальську тигрицю-альбіноса на ім'я «**Тигрюля**» (Інтернет-видання) (пор.: **Тигрюля** ← тигриця + Юля).**

До того ж деякі лексеми, наприклад, **секретутка**, можна кваліфікувати, з одного боку, як такі, що утворилися внаслідок контамінації: *Таке враження, що Т117 – це **секретутка**, якій підносять матеріали, а вона їх розміщає на форумі* (Інтернет-форум) (пор.: **секретутка** ← секретар + проститутка), оскільки в комунікативному просторі функціонують okazіоналізми **проститарка** ← проститутка + секретарка, **проститарша** ← проститутка + секретарша; з іншого, – як такі, що утворилися чи то за аналогію, чи то взагалі афіксацією: *В незалежній Україні знов*

урочисті збори, знов демонстрації і паради, знов «дні»: день механізатора, день каналізатора, день організатора, вже не вистачає днів у календарі, незабаром станемо відзначати «ночі»: ніч інститутки, ніч *секретутки*, ніч проститутки (П. Загребельний). Див. також: Шмуель Агнон – земляк-*нобеліат* («Новини Тернополя») (пор.: *нобеліат* ← *нобелівський лауреат*). У такому разі, як бачимо, не завжди простежується «взаємопроникнення поєднаних компонентів на основі їхньої звукової подібності», а сам автор у межах відповідної комунікативної ситуації здебільшого маніфестує слово-мотиватор (слова-мотиватори), наприклад: *Америка підтримала, європейці ні. Тон задали москвофіли Меркозі (Меркель + Саркозі), Берлусконі. Тож у нульових єврозверхники числили Україну за Росією* (Б. Беспалий); *Луганда і Донбабве* (скорочено – *Лугандон*) – загадкова країна, розташована десь на території Лугані і Донбасу, але більше схожа на Уганду і Зімбабве, звідки й назва (Інтернет-видання).

Згідно з позицією І. Пекарської, контамінацію варто розглядати як принцип побудови мовних / мовленнєвих одиниць (зокрема й експресивного характеру), ґрунтований на суміщенні в них ознак двох (або більше) мовних і/або мовленнєвих одиниць, близьких структурно, функціонально чи асоціативно. Залежно від способу суміщення дослідниця пропонує диференціювати синкретизм (послідовне поєднання), аплікацію (накладання або вставка), амальгамацію (зміщення, «сковзання») [Пекарская 2000, с. 50–59].

Спостерігається різнобій [Нелюба 2007, с. 207–220; Цыганова 2014] і в означенні того, що науковці називають чи то «поєднанням двох узуальних слів», чи то «злиттям двох концептуальних просторів», чи то появою похідних, «ґрунтованих на суміщенні в них ознак двох (або більше) мовних і/або мовленнєвих одиниць»: таке лінгвістичне явище отримує різну кваліфікацію, як-от: міжслівне накладання [Янко-Триницкая 1975, с. 143], накладання слів [Львов 1976, с. 77], міжслівне суміщення [Улуханов 1992б, с. 13], «скоренення» (рос. термін «скорнение» пов'язують із ім'ям В. Хлебникова) [Григорьев 1986, с. 91–92; Николина 1996, с. 311; Масленников 2009, с. 47], гібридизація [Костюков 1983, с. 63; Костюков 1986, с. 93; Шишкарєва 2009, с. 7], телескопія [Прокутина 2009, с. 126; Косолапов 2011, с. 120] тощо.

Один із провідних дослідників російського okazіонального слова О. Ликов, осмислюючи відповідне лінгвістичне явище, свого часу розмірковував: «Крім того, існує своєрідне накладання – накладання слів, що знаходяться і не на синтагматичній осі (тобто не у відношеннях граматично та семантично зв'язаної послідовності слів), і не на парадигматичній осі (не у «вертикальному» стовпчику семантично пов'язаних або близьких слів однієї частини мови). Таке накладання слів є специфічним для okazіонального словотворення і не властиве словотворенню канонічному. Н. Янко-Триницька таке явище назвала міжслівним накладанням. Вона пише: «Міжслівне накладання полягає в тому, що на кінець основи одного слова накладається омонімічний початок іншого слова. І в результаті виникає складне слово особливого типу, яке передбачає у своєму значенні семантику обох поєднаних слів, причому друге слово виступає як означуване, а як означальне – перше» (науковець покликається на працю, опубліковану в 1972 році, аналогічне визначення наявне й у монографії, датованій 2001 роком [Янко-Триницькая 2001, с. 471] – Ж.К.). <...> Характерною особливістю okazіональних слів, утворених унаслідок міжслівного накладання, є складність їх семантики, незрозумілість морфемного членування, дуже потужний і яскраво виражений заряд експресії [Лыков 1976, с. 77]. Водночас, зауважимо, учена, з ім'ям якої пов'язують термін «міжслівне накладання», не оминає увагою й контамінацію, визначаючи її як проникнення компонента однієї одиниці мови в іншу (іноді у вигляді взаємного проникнення) із обов'язковим витісненням якого-небудь компонента відповідної одиниці [Янко-Триницькая 2001, с. 473–474].

Термін «міжслівне накладання», як і «контамінація», є активно використовуваним, їх подекуди або ототожнюють (пор.: «словотвірна контамінація (гаплоглозія) – міжслівне накладання, у результаті якого утворюються складноскорочені слова особливого типу [Карамова 2013, с. 32]); або співвідносять як загальне з частковим [Бирюкова 2009, с. 40; Комлева 2013, с. 10] (наприклад, міжслівне накладання разом із аглютинацією диференціюють як різновиди контамінації [Журавлев 1982, с. 86–88]); або протиставляють як два різні способи [Цыганова 2013, с. 54]; або розглядають як «окремі випадки гібридизації» [Радибуурская 2003, с. 115] чи «складання» (пор.: «контамінація – нелінійне складання,

при якому відбувається скорочення номінативних одиниць і злиття їхніх усічених компонентів із можливим їх накладанням» [Николина 2013, с. 171–172]). В окремих наукових доробках засвідчене термінологічне словосполучення міжслівна контамінація, витлумачуване як «утворення нового слова за конкретним зразком або асоціацією» [Алексієва 2011, с. 19].

Крім того, позиція деяких дослідників претендує на окремішність. У цьому плані вирізняються теоретичні положення, висловлені Д. Гугунавою, зокрема: «Очевидно «міжслівне накладання» не просто подібне до складання і зрощення (як справедливо зауважив І. Улуханов, керуючись частковим збігом словотворчих засобів, що лише непрямо дотичні до деривації). Стилїстичні прийоми (контамінація, накладання, каламбур, паронімічна атракція і т. ін.) не є способами деривації, оскільки в кожному конкретному слові представляють різні набори засобів та операцій і завжди можуть бути визначені через інші способи» [Гугунава 2002]. На наш погляд, таке твердження не є достатньо аргументованим й викликає заперечення і передусім тому, що деякі слова, спродуковані внаслідок контамінації, узуалізувалися, принаймні в українській мові (*бельбухи* ← *бебехи* + *тельбухи*; *дудлити* ← *дудіти* + *лити*).

Приєднуємося до думки тих науковців, які, кваліфікуючи контамінацію як різновид деривації, акцентують на її неоднорідності. Н. Ніколіна виокремлює: 1) власне контамінацію («скоренення», рос. «скорнение»), що не передбачає участі будь-якого словотвірного форманта і накладання звукових сегментів; 2) міжслівне накладання – контамінація, супроводжувана накладанням звукових елементів початку другої частини на кінець першої; перехресним накладанням – взаємозаміною частин у двох суміжних словах [Николина 1996, с. 311]. Контаміновані утворення слідом за В. Ізотовим та В. Панюшкіним [Ізотов 1997б, с. 22] систематизують переважно залежно від особливостей поєднання основ й виокремлюють відповідні різновиди, кількість яких постійно модифікується, увиразнюється й конкретизується наповнення, а саме:

1) накладання основи першого компонента й омонімічного початку другого компонента дериваційної бази, коли «слова накладаються, «найжджають» одне на одне: кінець одного є

початком другого» [Земская 1992, с. 191] (**КАНАЛізація** ← *канал* + [канал]ізація; **ПРУсак** ← *ПР* + [пр]усак; **ПРУсія** ← *ПРУ* + [Пру]сія; **правокатор** ← *право* + [прово]катор); **КАНАЛізація** імені Кучми... 29 червня буде вперше відзначений Міжнародний день Дунаю. Усі матюки всієї Європи дістануться цього дня Україні. Подякуємо за це Кучмі, Януковичу та Кирпі – головним нашим КАНАЛізаторам (С. Чалий); За останні кілька років **ПРУсаки** сильно потіснили на сході совків («Майдан»); Мільйони людей мешкають не в столиці, а в регіонах, але не є прибічниками донецького клану і навіть не живуть у зонах переважного впливу ПРУ (у так званій **ПРУсії**) («Літературна Україна»); Різдво на Євромайдані: набожна опозиція і **правокатори** на відпочинку (Інтернет-видання);

2) накладання кінця основи першого компонента й омонімічного початку (чи цілого) другого компонента дериваційної бази (**ліліпутін** ← *ліліпут* + [Пут]ін; **комп'ютерра** ← *комп'ютер* + [тер]ра; **майданс** ← *майдан* + [дан]с; **кабмінімум** ← *Кабмін* + [мін]імум; **геолох** ← *геолог* + [лох]; **геолух** ← *геолог* + [олух]): Тернополяни випустили патріотичну абетку про пригоди вояка Алярмика та його ворога **Ліліпутіна** (Телебачення); Видавничий дім «**Комп'ютерра**» відомий в Україні такими виданнями, як Gate.Exe, «Домашній комп'ютер», СЮ та ін. (Інтернет-видання); Тут вдруге відбувся конкурс «Шкільний **майданс**». Під час осіннього етапу змагаються учні 9-х, 10-х та 11-х класів (Інтернет-видання); Узагалі-то Азіров геолог, чи, як правильніше буде, **геолох** або **геолух** (Інтернет-форум);

3) накладання основи першого компонента дериваційної бази на усічену початкову частину (співзвучну / неспівзвучну) другого компонента (**клоунцерт** ← *клоун* + [кон]церт; **МЕРсіанський** ← *мер* + [мар]сіанський; **фарсифікація** ← *фарс* + [фальс]ифікація; **глобалізація** ← *глоб* + [глоб]алізація; **беркутушки** ← *беркут* + [тіг]ушки; **бандюкович** ← *бандюк* + [Янук]ович; **Путінкович** ← *Путін* + [Яну]кович; **євнухович** ← *євнух* + [Янук]ович; **гетьманоміка** ← *гетьман* + [екон]оміка): Глобалізація у її нинішньому, «американському» варіанті має свої недоліки, але колоніальна «**глобалізація**» – це добровільний крах (В. Войтенко); Ще б пак – жодного тверезого у вишиванці та з національним прапором, лише одні **бандюковичі**, а значить все спокійно (О. Мазур); У Росії відбудеться найбільше в історії весілля. Янукович жениться на Путіні. Дитину назвуть **Путінкович** (Інтернет-форум); Дружба була

такою великою, що президент Супченко створити для шахрая навіть науково-дослідний Інститут мозку, пробував, але через трикляті позачергові вибори не встиг, а ось президент Євнухович, що пийшов йому на зміну, нагородив Андрія Слюсарчука та його шофера державними преміями в галузі науки (Ю. Балега); **Гетьманоміка**. За сім із половиною місяців уряду Павла Скоропадського вдалося створити національну економіку та фінанси фактично з нуля, всупереч німецькій окупації та важкому спадку, який залишили по собі соціалістичні лідери («Тиждень.ua»);

4) накладання на усічену частину першого (співзвучного) компонента дериваційної бази структурно цілісного (або частково модифікованого) другого компонента (**Медведчуркіс** ← Медвед[чук] + Чуркіс; **мародернізація** ← мар[одер + м]одернізація; **Оленіум** ← О[лень + мі]леніум): С. **Медведчуркіс** прагне розорити найкращий банк і його вкладників («Українська правда»); Це комедія абсурду під назвою «**Оленіум**», нова іпостась відомої української письменниці Ірен Роздобудько. Іпостась, у якій розкривається почуття гумору авторки та її оригінальне бачення того непотребу, який прийнято називати «політичною ситуацією в державі» (Інтернет-видання); З боку керівництва закриття документа виглядає як свосерідна «модернізація» (чомусь так і просяться на язык неологізми «мадернізація» чи «мародернізація») («Літературна Україна»);

5) усіченої кінцевої частини першого та початкової другого компонентів дериваційної бази (**кучмек** ← Куч[ма + чуч]мек; **Януческу** ← Яну[кович + Чау]ческу; **Меркозі** ← Мерк[ель + Сарк]озі; **толераст** ← толер[антний + педер]аст; **лібераст** ← лібер[альний + педер]аст), поєднання усіченої частини з цілим словом (**Мерколанд** ← Мерк[ель] + Оланд): «Ми казали «**Меркозі**». Але це можна легко перетворити і на «**Мерколланд**». У цьому випадку навіть відбудеться перерозподіл впливу між Францією та Німеччиною», – сказав Ернст Штеттер з Фонду європейських прогресивних досліджень (Інтернет-видання); Тут справді проглядає незлоблива іронічна усмішка й насмішуватий побутовий гумор, а часом і добротна політична сатира на злобу дня, де фігурують генсеки й еСДеки, сучасні Гобсеки й просто **Кучмеки** та навіть зеки як альтернативні рими до слів лелека й далеко (Г. Гайовий); Підтримую вимогу Майдану про те, що

Янушеску має піти до 10 ранку завтра. Якщо – ні, то Майдан піде на штурм. І я теж там буду (Інтернет-форум) (пор.: **Янушеску** ← Янукович + Чауческу); *Проблеми екології, масове безробіття, алкоголізм і наркоманія, відсутність соціальних гарантій, нав'язлива пропаганда ліберальної маскультури глобалістів, толерастів, ліберастів та їхніх збочених стандартів;*

б) вклинювання основи другого компонента в середину основи першого з витісненням певного сегмента (**інтЮлігенція** ← інт[ел]ігенція + Юл(я); **семироженко** ← Семи[нож]енко + рож(а): *От і мусить рекрутувати БЮТ агітаторів зі сторони – від попових «пающих трусів» до придворної інтЮлігенції та незалежних експертів («Свобода»); То, очевидно, «всенародно обраному» та його ідейним семироженкам варто було б подумати, що «маленькі українці» на своїй землі також мають право на «комфортні умови»* (С. Дудар).

Подекуди засвідчені контамінанти, спродуковані із залученням не лише узуального матеріалу, наприклад: *Не знаю, чи можна це стверджувати про Куркова, але багато українських критиків та й читачів ознайомилися з романом через російський переклад Валерія Нугатова (до слова, харків'янина) (Ексмо, 2006). Отут і заритий собака інтерпріпації* («Gazeta.ua») (пор.: **інтерпріпація** ← інтерпретація + тріпація); *Це мобілізує дисциплінованість водія і зменшує шанс перекладання зі свого гаманця у гаманець ДАїльника* (М. Хавлюк) (пор.: **ДАїльник** ← ДАї + доїльник); *Хтось дуже не хоче перевиборів парламенту. Ось і засилають туди всяких. Забули усі «тітушикостан» чи що?* (Інтернет-форум) (пор.: **тітушикостан** ← тітушка + Казахстан).

Оказіональні контамінанти характеризуються так званим двоступеневим членуванням.

У результаті контамінації на основі іменниково-іменникової дериваційної бази продукуються передусім okazіоналізми з частиномовним статусом іменника. Щоправда, зрідка в результаті контамінації можуть з'являтися й okazіоналізми іншої частиномовної належності [Малеєва 1983, с. 50]. Структура твірних словосполучень, використовуваних для утворення контамінованих одиниць, є доволі строкатою лише для іменникових похідних і протиставляється структурній однотипності твірних словосполучень, які функціонують при утворенні okazіональних дієслів і прикметників

2.4. Черезступеневе словотворення

Черезступеневе словотворення [Тихонов 1974, с. 17–18; Грищенко 2009, с. 67–68] – це неузואльний спосіб, у результаті якого продукується похідна одиниця від потенційної твірної основи потенційного слова, яке могло б бути, але якого насправді немає ні в узואльній системі, ні в індивідуально-авторській мовотворчості, тобто безпосередній мотиватор, що «регулює» дериваційні відношення твірної і похідної слів, відсутній. Інакше кажучи, словотвірний ланцюжок демонструє не прямі дериваційні (і семантичні) відношення між двома компонентами, а опосередковані, відношення, які «корегуються» пропущеним елементом [Арутюнова 1961, с. 142]; у словотвірному ланцюжку виникає пропущена ланка, «похідне слово нібито з'являється поза чергою, раніше, ніж безпосередньо твірне» [Валгіна 2001, с. 44]. Утворення черезступеневого характеру вирізняються тим, що «твірною основою стає частина мови, яка словотвірно передує (через ступінь) тій, від якої зазвичай відбувається утворення» [Нами́токова 1986, с. 58]. Наприклад: *Подібно до того, як на щиті різні казкові герої утворюють своєрідний «список» масової (міської) культури, сам цей «напис на щиті» проявляє принцип національної репрезентації, «окартинення» Вергілієвої візії римської історії («Сучасність») (пор.: **окартинення** ← [окартинити] ← картина); Білоцерківський та ніжинський полки – документальне підтвердження того, що **обмосковлення** в Україні почалося саме 1654 року («Слово і час») (пор.: **обмосковлення** ← [обмосковити] ← Москва); Особливої вигоди для населення краю від **банкоматизації** Рівненщини поки, що не спостерігається, про що свідчать черги, які часто виникають біля грошових «точок» у дні виплати зарплати, соціальних допомог та стипендій («Україна молода») (пор.: **банкоматизація** ← [банкоматизувати] ← банкомат); Нарешті, Милорад Павич у романі «Хазарський словник», пропонує принципово новий тип художньої прози, <...> вдається до **леґендаризації**, пародіювання, «руйнує» дійсність, розбиваючи її на самодостатні фрагменти, які не передбачають цілісності, застосовує інші прийоми з арсеналу літератури постмодернізму («Всесвіт») (пор.: **леґендаризація** ← [леґендаризувати] ← леґендарний); Це щось наче більші*

«**офілософлений**» варіант трагічного оптимізму попереднього покоління... («Сучасність») (пор.: **офілософлений** ← [офілософити] ← філософія); *Не на Голготу, не для страти, / А для всесвітньої хули / Царями скоплені кастрати / В гарем московський повели / **Пояничарену** Вкраїну* (В. Чабаненко) (пор.: **пояничарений** ← [пояничарити] ← яничар); *Всі сто століть у скуті і жалі / під небозвіддям **згрозеної** днини / ти водиш серцем наші мужні кораблі / З вітрилами на щоглі України* (М. Вінграновський) (пор.: **згрозений** ← [згрозіти] ← гроза); *...як той закон, що він... / у вічності, мовляв, одвічний – / вічно / **вічніючи** вічноюю (ціпком / та пугою!) над нами, голиками* (П. Тичина) (пор.: **вічніючи** ← [вічніти] ← вічний).

На відміну від мовної системи, де спостерігається стандартне заповнення «порожніх клітинок» (у словотвірному ланцюжку слова знаходяться у відношеннях послідовного підпорядкування, коли кожна наступна ланка семантично і структурно залежить від попередньої), при черезступеному словотворенні похідні деривати можуть продукуватися з порушенням наявних норм словотворення. У такому разі одна з ланок словотвірного ланцюжка «пропускається». Якщо ж відповідна лакуна заповнюється, то змінюється і кваліфікація способу словотворення, як-от: *Треба сказати, що в межах цієї презентації 12 вересня і в рамках 16 форуму видавців відбулось якесь глобальне **розвіртуальнення** взагалі* (Т. Риженко) (пор.: **розвіртуал+енн-я** ← **розвіртуалити**), бо в іншому контексті виникає слово-мотиватор, що забезпечує відношення послідовного підпорядкування: *І от, нарешті, на 16 форумі видавців у Львові герої розповіді зустрілися разом в «реалі» і «**розвіртуалили**» свій переклад «таких собі казок» Ред'ярда Кіплінга* (Т. Риженко) (пор.: **роз+віртуал+и-ти** ← **віртуальний**). Імовірно, саме через таку особливість дехто з науковців не вважає черезступеневе продукування неuzuальним різновидом словотворення [Изотов 1998а; Гугунав 2003; Спиридонов 2014], пов'язує його з дією закону аналогії [Кубрякова 1981, с. 25–26] або з деривацією за конкретним зразком [Михайлов 1989, с.55–61].

І справді, над продукуванням проілюстрованих зразків «тяжкі система мови» (Г. Гнатюк), що дає поштовх до оминання звичайних шляхів творення так званих віддієслівних іменників або дієприкметників і дієприслівників, а саме до створення слів із відповідними лексико-граматичними характеристиками без

співвідносного дієслова.

Неузуальні утворення, які називають опредметнену дію чи ознаку за дією, здебільшого не безпосередньо стосуються тих чи тих репрезентантів процесуальних ознак (бо їх немає в системі мови), а опосередковуються потенційними знаками, такими, що, так би мовити, знаходяться на «задньому плані», «поза кадром», але усвідомлюються мовцями як цілком можливі [Колоїз 2007, с. 152]. Наприклад: *Завтра день прокинеться / і приголубить усе розхристане – / усе хлоп'яче і молоде – / **омайнрідене, омонтекрістене** – / ранком весняним по вулиці йде* (М. Семенко) (пор.: **омайнрідений** ← [омайнрідити] ← *Майн Рід*; **омонтекрістений** ← [омонтекрістити] ← *Монте Крісто*); *О, ті поклони, **отичинені**, / Такі низькі й такі нестерпні. / За всі гріхи, чудні й невчинені, / Ти щиро каюся у «Серпні»* (Яр Славутич) (пор.: **отичинений** ← [отичинити] ← *Тичина*); *Нога трави в багряне відійшла, / **Зозулена** зоря останню росу гонить* (М. Вінграновський) (пор.: **зозулений** ← [зозулити] ← *зозуля*); *О руки матерні – сухі кореневища! / О очі матерні – **олітнені** ставки! / О сльози матерні і знані, і незвичні* (В. Стус) (пор.: **олітнений** ← [олітнити] ← *літній*); *На тім тлі і в тій атмосфері покалічена цензурою і впень **закобзарена** суспільством поезія Шевченка обернулася в вельмишановну, але майже мертву реліквію* (Є. Маланюк) (пор.: **закобзарений** ← [закобзарити] ← *кобзар*); *Та вишнячок, старий ще змалку, – / Забувся він, коли і ріс! – / **Напташивиши** за літо гнізд, / Відслухав їхню щебетанку / Й тепер стояв сумний до сліз* (М. Вінграновський) (пор.: **напташивиши** ← [напташити] ← *птаха*). Проілюстровані зразки, маючи кваліфікацію дієслівних форм, демонструють дериваційний «стрибок» від іменника (прикметника) до дієприкметника (дієприслівника) через дієслівний ступінь. Звідси, очевидно, і витлумачення відповідних форм як псевдодієприкметникових (Є. Левашов) [Валгіна 2001, с. 44] чи то псевдодієприслівникових.

Дериваційною базою для результатів черезступеневого словотворення виступають іменники: *Провінціальний поет заворожений Баль- / монтом / Відшукав свій кут самотньо **обакацієний**. / І снився йому окреслений синім горизонт, / і обгортав трояндо ароман **еманацієний*** (М. Семенко); *Ніг нема. Ні рук. Одні*

долоні. / Лиш долоні голі – замість рук. І нічні, **ззорені**, холодні / Хвилі – так, як по дощі на брук (В. Стус); В кожному разі щодо школярика Віталіка така ось рання «**вундеркіндизація**» наклала доволі небажаний відбиток на його шкільну науку («Вітчизна») (пор.: **вундеркіндизація** ← [вундеркіндизувати] ← **вундеркінд**); Таке трактування статті, поштовхом до написання якої справді могла бути ситуація з **кандидатуванням** Франка, стало основним і єдиним у радянському літературознавстві («Дивослово») (пор.: **кандидатування** ← [кандидатувати] ← **кандидат**) або прикметники: Цьому сприяла прогресуюча **аридизація** клімату, що вела до кризи землеробської економіки Балкан, створюючи водночас сприятливі умови для розвитку різних форм тваринництва («Дивослово») (пор.: **аридизація** ← [аридизувати] ← **аридний**); Однією з небезпек, що нависли над сучасним світом є створення єдиної культурної моделі, що може призвести до **баналізації** процесу у творчості («Слово і час») (пор.: **баналізація** ← [баналізувати] ← **банальний**); В остаточному підсумку найінтелігентніші з мислителів змушені були обмежуватися **збаналізованими** од часів висновками («Слово і час») (пор.: **збаналізований** ← [збаналізувати] ← **банальний**); Принаймні, схильний до **втеперішнення** минувшини («Світовид») (пор.: **втеперішнення** ← [втеперішнити] ← **теперішний**).

Дериваційна база не є однотипною не лише за частиномовною належністю, але й щодо походження та словотвірних особливостей. При черезступеновому продукуванні активно використовуваними є іншомовні твірні основи різної структури. Подекуди слово-мотиватор має кваліфікацію складноскороченого, або абрєвіатури, як-от: Відтак дядька Максима звільнили «за недостатністю факті», якби цього не трапилося, йому, як і його братові Гнату, не оминати б розстрілу чи, в кращому випадку, довіготнє **гулагування** в Сибірі, на Півночі або Соловках («Берегиня») (пор.: **гулагування** ← [гулагувати] ← Гулаг); Таким чином, «ЄДАПС» прибрав на своєму шляху всі перешкоди, і від «**єдапсизації**» всієї країни нас відділяла якась дрібниця – платіжка від міграційної служби, яку Грицак, звісно, вже напевне готував для свого рідного підприємства («Дзеркало тижня») (пор.: **єдапсизація** ← [єдапсизувати] ← ЄДАПС); Гнуті на власному терені, **есесені** та **есесерені**, **автоматені** та **машиингверені**, – дунайці ми, а не данайці (В. Каліна) (пор.: **есесений** ← [есесити] ← **есес** (SS); **есесерений** ← [есесерити] ← **есесер** (СРСР);

автоматений ← [автоматити] ← *автомат*; **машингверений** ← [машингверити] ← *машингвер*).

До того ж шлях від узувального твірного до okazіонального похідного, репрезентованого в певному комунікативному просторі, може «простягатися» через кілька «незаповнених» ступенів. Наприклад: *Головними чинниками «третьої хвилі» вважають демасифікацію і децентралізацію суспільства, а отже, її позбавлення від негнучких державно-бюрократичних установ («Сучасність»)* (пор.: **демасифікація** ← [масифікація ← масифікувати] ← *маса*); *А ось ті люди, які, на думку Миколи, потребують його захисту і «дружньої опіки», продовжують, перебуваючи при владі, зміцнювати демократію України, проводити декадєбізацію спецслужб і реформувати військову систему в напрямі євроатлантичної спільноти («Дзеркало тижня»)* (пор.: **декадєбізація** ← [кадєбізація ← кадєбізувати] ← *КДБ*); *Життя після Кучми: декучмізація чи кадрове всепрощення? («Україна молода»)* (пор.: **декучмізація** ← [кучмізація ← кучмізувати] ← *Кучма*); *Українська мова потверджує, на якій природній основі паралізує неприродно поіншоязичене місто («Слово і час»)* (пор.: **поіншоязичений** ← [поіншоязичити ← іншоязичий] ← *інший язык*).

І як засвідчує остання ілюстрація, дериваційною базою подекуди слугують не тільки слова, але й словосполучення, фразеологічні і синтаксичні, компоненти яких є чи то різнотипними, чи то однотипними, як-от: *Коли стане зимно забайдуженій легенді / І буде лягати молодість в олавровінчену труну* (М.Семенко) (пор.: **олавровінчений** ← [олавровінчити ← лавровінець] ← *лавровий вінець*); *І томивсь Озіріс за загубленою Ізідією / Морцив просторінь опасмодимлений пароход* (М. Семенко) (пор.: **опасмодимлений** ← [опасмодимити ← пасмодим] ← *пасмо, дим*); *Додому дітлашні вечірньосірогусо, / Вечірньосірогусто ластівкам – / Додому всі, хто є: стручок квасолі луснув / І лусканням своїм всіх на ніч налякав* (М. Вінграновський) (пор.: **вечірньосірогусо** ← [вечірньосірогусий] ← *вечірні сірі гуси*; **вечірньосірогусто** ← [вечірньосірогустий] ← *вечірній, сірий, густий*).

Результатами черезступеневого продукування виступають різні лексико-граматичні розряди слів із різними формальними показниками, а саме:

а) неузואльні іменники на **-ізація (-изація)** (в узусі іменники з відповідними суфіксами мають статус віддієслівних дериватів, які маніфестують передовсім значення опредметненої дії, утворюються від дієслів, що мають у своїй структурі суфікс **-ува**): *У своїх розмаїтих виявах воно проектується на нескінченну множинність «площин» людської суті, духу, чину: є <...> важливим посередником у сакральних дійствах, у ритуалізації та карнавалізації життя («Слово і час»)* (пор.: **ритуалізація** ← [ритуалізувати] ← *ритуал*; **карнавалізація** ← [карнавалізувати] ← *карнавал*); *О. Осипов орієнтується, очевидно, не тільки на радянську теорію лінгвоетичної міксації, а й на американську модель етнічного розвитку («Дивослово»)* (пор.: **міксація** ← [міксувати] ← *мікс*); *Цей короткий екскурс в історію прямої демократії може стати в пригоді всім українським демократам, які хочуть відвернути сценарій, за яким новий закон про референдум буде знаряддям бонапартизації та плебісцитизації («Український тиждень»)* (пор.: **бонапартизація** ← [бонапартизувати] ← *Бонапарт*; **плебісцитизація** ← [плебісцитизувати] ← *плебісцит*); *«Янукович плюс донезація всієї країни» – така суть «нового порядку», який вибудовують регіонали («Дзеркало тижня»)* (пор.: **донезація** ← [донезувати] ← *Донецьк*); *Тому відтворення спецкомісії ВР щодо Криму, з погляду впливу на процес «кримізації» Податкового та інших кодексів і законів, переоцінювати не варто, хоч би якими яскравими епітетами сьогодні наділяв цю подію та її значимість для проходження законопроектів* *Анатолій Могильов («Дзеркало тижня»)* (пор.: **кримізація** ← [кримізувати] ← *Крим*);

б) неузואльні іменники на **-ання (-ення, -іння)** (в узусі іменники з відповідними суфіксами мають також статус віддієслівних дериватів, які маніфестують значення опредметненої діє, утворюються від дієслів недоконаного чи доконаного виду (як префіксованих, так і непрефіксованих), що мають у своїй структурі суфікси **-и, -і, -ува**): *Із прагматичних причин, безперечно, напрошується відокремлення судової влади від законодавчої, якщо тільки догматичне відображення права й «онаучування» юриспруденції тягне за собою значну спеціалізацію судової практики («Сучасність»)* (пор.: **онаучування** ← [онаучувати] ← *наука*); *Розрізняють такі фази діяльності модернізаторської еліти: усвідомлення мети; консолідацію модернізаційно налаштованої*

еліти та соціальних верств; вибір засобів і методів стабілізації; «омасовлення» модернізації («Сучасність») (пор.: **омасовлення** ← [омасовити] ← *масовий*); *А втім, видається, що не лише прагнення науково-технічного прогресу спричинило тотальне примусове «обкарткування» клієнтів («Україна молода»)* (пор.: **обкарткування** ← [обкарткувати] ← *картка*); *Багатостраждальні молоді здобувачі вчених ступенів змушені сьогодні нести істотні матеріальні витрати на дисертаційні послуги. Причому на всіх етапах марафону «оступеніння» – попередніх, подальших і завершальних («Дзеркало тижня»)* (пор.: **оступеніння** ← [оступеніти] ← *ступінь*);

в) неузвальні іменника на означення осіб жіночої статі, що оминають ступінь продукування назв осіб чоловічої статі: *Слідкуйте стаду цих вертільниць тіл рухому: / гав не ловить, ідть, розхристуйтеся навмір* (В. Бобинський) (пор.: **вертільниця** ← [вертільник] ← *вертіти*); *Хто у мене каменем не кине / Комсомолці душу розтрясу / З союзняк виберу членкиню* (А. Криловець) (пор.: **союзняк** ← [союзнянин] ← *союз*); *Поза очі лиховістять: ота чужоложка, / ота полеговиця, та ласолежниця, / оте лежидацо, наша кара Божя, / сторицею їй за те, що належиться!..* (І. Калинець) (пор.: **полеговиця** ← [полеговик] ← *полежати*; **ласолежниця** ← [ласолежник] ← *ласо лежати*); *Лежить моя залюбниця одна, / Порізана об дзеркало лиману* (І. Павлюк) (пор.: **залюбниця** ← [залюбник] ← *залюбитися*); *Гріховницю святив і зваблював святу / Чайними шабельними бровами* (І. Павлюк) (пор.: **гріховниця** ← [гріховник] ← *гріх*);

г) неузвальні дієприкметники пасивного стану минулого часу, які мають формальний показник у вигляді суфікса **-ен** (рідше – **-н**, **-т**), що вказує «на ознаку, надану одному предметові якоюсь іншою»: *Що вартє ще одне страждання / До всіх вминулених страждань / І вічне, вічне поспішання / На свято серця і жадань* (М. Вінграновський) (пор.: **вминулений** ← [вминулити] ← *минулий*); *Над степовою могилою-ешафотом / Стоїть вечір осінній – кат осутанений – / І чекає-чатує спокійно, укопано, / Поки сонце само для покари іскотиться... (В. Чабаненко)* (пор.: **осутанений** ← [осутанити] ← *сутана*); *У вашого етносу – фітнес. У нашого етносу – хронос. / У вашого – вілли розквітли, / у нашого – нищені схрони. / У вас – заофшорені схови. / У нас – нашорошена пам'ять. / І скроні*

*посріблює совість... / Буває, вона до нестями / (С. Бондаренко) (пор.: **заофшорений** ← [заофшорити] ← **офшор**); *І пацу роззявля псяюха – / Той спів на гавканину схож. / Та Відень вже тепер не слуха / Тих **опсявірених** вельмож (Д. Павличко) (пор.: **опсявірений** ← [опсявірити] ← **псявіра**); *Одиниці задовольняються уже **викиталтуваними** у попередній парадигмі текстами, у тому числі й поетичними, – до них належу і я («Сучасність»)* (пор.: **викиталтуваний** ← [викшталтувати] ← **киталт**); *За всі роки української незалежності внаслідок міжнаціональних непорозумінь не постраждав ні один діяч російської культури, навіть по писку ніхто не дістав, навіть у вкрай «збандитизованому» Львові («Дзвін»)* (пор.: **збандитизований** ← [збандитизувати] ← **бандит**); *А **джипнутий** за кермом джипа – все одно **джипнутий**. Звісно, це стосується лише **джипнутих*** (Є. Дудар) (пор.: **джипнутий** ← [джипнути] ← **джип**); *Земелька ж, як і інше майно, піде тому депутатові, який вчасно, перелізе у потрібну фракцію. А **юлькнуті** фельдмани вже навіть порахували скільки на ці землі потрібно заселити китайців і скільки негрів* (М. Хавлюк) (пор.: **юлькнутий** ← [юлькнути] ← **Юлька**). Префікси **в-** (вминулений, вчумачений), **ви-** (викиталтуваний), **з-** (згрозений, змаячений, змаргіналізований), **за-** (заофшорений, закобзарений), **о-** (омоскалений, опітьменений, отризублений), **обез-** (обезп'єдсталений, обездворений, обезголошений), **роз-** (розмурашений, розукраїнений, розчублений), які досить чітко простежуються в морфемній структурі аналізованих оказіоналізмів, ілюструють ту особливість, що в конкретних мовленнєвих ситуаціях наявні номінації ознак за результативними діями, хоч і уявними;**

г) неузвальні дієприслівники доконаного й недоконаного виду, які мають формальний показник у вигляді суфіксів **-учи**, **-вши** (можливо, й **-ачи**, **-ши**), що забезпечують значення, відповідно, «додаткової дії, що відбувається одночасно з основною» чи «додаткової дії, яка за часом свого перебігу переує основній»: *Часотривання поета не обмежується лише земним його виміром – воно неминуче розпросторюється за межі фізичного існування, «**десантуючись**» і в «чорний сон віків»* (Л. Тарношинська) (пор.: **десантуючись** ← [десантуватися] ← **десант**); *Повне літо да перелито, / медоцвітами похля. / Доцик бором та перебором, / **переструнюючи** гілля* (П. Тичина) (пор.: **пеструнюючи** ←

[переструнювати] ← струна); *І тепер його, як і живого, / Споюють онімбвиши чоло, – / Так уже споїли не одного, / Щоб самим просторіше було* (І. Гнатюк) (пор.: **онімбвиши** ← [онімбити] ← німб);

д) неузואльні прислівники, що мають формальний показник у вигляді суфікса **-о** (при узואльному продукуванні відповідний суфікс додається до узואльної прикметникової твірної основи): *Ось так, як є, мороковито / врізьбились тіні в битий шлях, / що каламутився копитом / і розпинався на стопах* (П. Мовчан) (пор.: **мороковито** ← [мороковитий] ← морок); *І засвітились смолоскипно червоні тротуари* (М. Семенко) (пор.: **смолоскипно** ← [смолоскипний] ← смолоскип); *Правильним рухом котилися візники, / І виблискували розтягально трамвайні низки* (М. Семенко) (пор.: **розтягально** ← [розтягальний] ← розтягатися) й характеризуються здебільшого композитною структурою: *Крик його лісом пішов, передався од воза до воза, / приснувши вниз дощоросно* (П. Тичина) (пор.: **дощоросно** ← [дощоросний] ← дощ, роса); *Тиховечірньо ми на веранді / Ловили арфи срібляні струни* (М. Семенко) (пор.: **тиховечірньо** ← [тиховечірній] ← тихий вечір); *За ним я мчу безшумногнівно / І чуда жду з брудних небес* (М. Семенко) (пор.: **безшумногнівно** ← [безшумногнівний] ← безшумний гнів); *Навісніє опричина, / Маячня, вороння... / Стосмертельно скалічена / Ще триває борня* (Яр Славутич) (пор.: **стосмертельно** ← [стосмертельний] ← сто, смерть); *Коли ж порине ярий борвоспад, / Який клекоче під грудьми стовирно?* / *Тобі не треба янгольських порад, / Що повівають крилами сумирно* (Яр Славутич) (пор.: **стовирно** ← [стовирний] ← сто, вир); *Іде кіт через лід / Чорнолапо на обід* (М. Вінграновський) (пор.: **чорнолапо** ← [чорнолапий] ← чорні лапи); *Верлен сидів очезпідбровено / за мармуровим столиком, / Спостерігаючи силуетні рухотіні / за вікном отемреним* (М. Семенко) (пор.: **очезпідбровено** ← [очезпідбровений] ← очі з-під брів).

Подекуди окаяніалізи з частиномовним значенням непроцесуальної ознаки, кваліфіковані як прислівники, є похідними від неузואльних дієприкметникових форм: *Студіє обездужено / Мій антиквар, / Чому скрізь бездушно. / І все марно?* (М. Семенко) (пор.: **обездужено** ← [обездужений] ← обездужити] ← дужий); *Електрика освітлює дзеркальну залу обезпаморочено*

(М. Семенко) (пор.: *обезпаморочено* ← [обезпаморочений ← обезпаморочити] ← *памороки*); *І так мені розвеснено було, / І так мені розкрилено летілось, / І так мені стовічно жити хотілось, / Що я веселим громом зариваю!* (В. Чабаненко) (пор.: *розвеснено* ← [розвеснений ← розвеснити] ← *весна*). Вони сприймаються як такі, що позначають насамперед спосіб дії, ступінь та інтенсивність вияву непроцесуальних ознак.

У поодиноких ситуаціях через «дієслівно-дієприкметникові ступені» можуть продукуватися й іменники, що засвідчують у своїй структури суфікс *-ість*: *Але це головним чином не через мене як такого з мою ідіотичною замапленістю* (Ю. Андрухович) (пор.: *замапленість* ← [замаплений ← замапити] ← *мапа*). У такому разі похідне та мотивуюче його слово, як і в усіх проілюстрованих зразках, не перебувають у відношеннях послідовного підпорядкування.

2.5. Гендіадіс

Гендіадіс (< гр. *hen dia dyoin* – буквально «один через два») – це неузואльний спосіб словотворення [Журавлев 1982, с. 85–86; Изотов 1997б, с. 12; Изотов 1998б, с. 38], кваліфікований подекуди як різновид складання [Улуханов 1996, с. 79], як римоване складання [Спиридонов 2014, с. 81], що передбачає поєднання здебільшого двох компонентів, останній із яких сприймається як відзвуччя, або відгомін [Нелюба 2007, с. 227], першого. Наприклад: *Іще згадав штуковину одну: / показував бармен нам фокус-покус. / А кум надибав кралечку чудну / та й домовлялись мандрувати в космос* (О. Печора); *Шалені танці-шманці там були. / Ми з кумом також гарно гарцювали. / З дівками перемовини вели, / та називали нас вони дядьками* (О. Печора); *До олів'є, до фіглів-міглів, / У новорічну каламуть, / Звели Різдва спасенну суть Сучасники зарозумілі...* (Інтернет-видання); *Пічкурик чікі-нікі / це діло для каліки / дівчурі чорний Віллі / підточить тонкі віки* (С. Негода); *Чув же шури-мури / вальпургієві бурі / широкі наші мури / тортури на півшикури* (С. Негода); *Там, де річка голуба в'ється біля гаю, / Хлопець дівчині сказав: – Я тебе кохаю. / – Значить, – мовила вона, – візьмем паспортшики / І на пару швириємось завтра до загсшики. / З нами там хухри-мухри, трохи поговорять, / Строк дадуть, халам-балам,*

штемпель пришипандьорять (П. Глазовий); *Ой, була собі Оксана, / та як був собі Іван... / Та схопилась шура-бура, / ще й любовний той роман* (П. Тичина). На думку Н. Янко-Триницької, це «особливий чисто okazіональний тип уніморфів, що являє собою повтори-відзвуччя, своєрідні «причепи» до слова, які повторюють відповідне слово зі зміною початкового звука або групи початкових звуків» [Янко-Триницька 2001, с. 470].

Такі утворення маніфестують «ритмічну двотактовість» (Р. Смаль-Стоцький) [Нелюба 2007, с. 227], є каламбурними, вирізняються чи то іронічним, чи то гумористично-сатиричним ефектом. Попри те, що проілюстровані одиниці спродуковані неузualmente способом, характеризуються непрозорістю семантичного плану, більшість із них стабілізувалася в узусі. Загалом виокремлюють різні моделі (до дев'яти) римованого складання [Зайцева 2011, с. 30].

Зазвичай гендіадісні похідні виникають у розмовному мовленні, значно рідше – у художньому та публіцистичному. Тому цілком закономірно, що доволі цікавий ілюстративний матеріал наявний у народній, переважно пісенній, творчості: **Конопельки-пельки**, *трава зелененька, / За хорощим чоловіком жінка молоденька. / Конопельки-пельки*, *трава посихає, За поганим чоловіком жінка помирає; Ой піду я на базар, та й куплю я кобилу./ Що кобила не іржуха, / а корова не ревуха, / а в кабана довгі вуха, / а в барана круті роги, / а в павича чорні брови/ а в качечки **ряжки-бряжки**; Я мав **люльку-черепульку**, що добре курила, / Я поставив на полицю, а вона сі збила; За чересом **тютюн-скрутюн** й часом шумівка. / Та й навколо пістолета та ще дубельтівка; **Чарочка-гончарочка**, / Чудо-чудо-чударочка. / Де стояли кавалери, Там посіяли мачок!; А те кача дрібно скаче, / А та **курка-чубатурка** / По садочку ходить та й ходить, / Курчаточок водить та й водить; Ой да за городом кози пасла, / **Гей! Юха-ха!** / За городом кози пасла, / **Руки-чуки** ром-бом-бом, / Назбирала сиру-масла, / **Гоп тірі** ром-бом-бом!; **Гей! Дівчино-рибчино**, / Чорнобривко моя,/ **Вийди-вийди**, подивися, / Чим скоріше, до вікна тощо. Подекуди в казках: **Змій зажмури**в, а **Іван-Побиван** як огріє змія тією залізкою межи очі, то той аж здригнувсь; загадках: Прибігли **штрики-брики**, ухватили далду-*

балду; почули м'якиники, казали гречаникам: «Сідайте на вівсяники, доганяйте **штрики-брики**, відбирайте **далду-балду**»; у поетичних текстах для дітей: **Зайчик-побігайчик**, гарні довгі вуха / Лісом, полем, гаєм він стриба щодуху! / Зайчик хоч маленький і боїться грому, / Та здогнати важко сірого невтому (Інтернет-видання); **Котик-муркотик** / Заліз у чоботик, / Киці-сестриці / Смачненьке щось сниться (О. Галич). У такому разі «відзвуччя», другий компонент, що є «фонетичною трансформацією першого», набуває плану вираження з умотивованим планом змісту. А відтак, перефразовуючи В. Ізотова і В. Панюшкіна, зауважимо: компоненти гендіадіси можуть бути не тільки десемантизованими, являти собою асемантичні звукосполучення, але й зберігати своє словникове значення [Ізотов 1997б, с. 11].

В окремих ситуаціях гендіадісні зразки, з огляду на час і місце їх виникнення, узагалі претендують на індивідуально-авторську «оригінальність»: *Рахівники за свої «ордери-моргери» за свої «цок-цок» – та з приміщення контори* (Остап Вишня); *Стійте на місці, гей, усі містери-твістери, і ви теж, любя місис Заболотна* (О. Гончар); *Почапали каченята / та по чаполоті, / каченята-чапенята: / сухо нам у роті* (М. Вінграновський); *В білих льолях сплять лілеї, / чаплена на чатах. / Ці лілеї-дрімолеї, / а ми – каченята!* (М. Вінграновський); *Сахно Черняк / (ногою б'є об ногу, щоб зігрітись) / Гей, тупцю-роступцю! / Павлюк / В таких взувачках тільки й танцювати. / Уже, мабуть, і зашпори зайшли?* (Л. Костенко); *Грець-дудець хибує все одно: / Многократно піднімає дудку* (Б. Нечерда); *Хай моя воскресне сила, / Щоб я милого зустріла / На порозі молода, / Щоб малятко-немовлятко / Прошептало перше «Татко»* (М. Рильський); *хай дивується / мов дитина / куди діваються / витягнені скалки зашпорів / із пальчиків-потиральчиків* (І. Калинець); *це той / що забув тверезу мову людей / і пішов орати метеликами / серед зілля-журілля / де навіть волам не під силу* (І. Калинець); *Ой моренько, ой горенько! / В серце трута летиться. / Над водами-розводами / Чаєчка он в'ється. / Ой чаєнько-нечасенько, / Журбо білокрила! / Та вже ж твоє пристанище / Хвилечка покрила... / Ой, кароньки з-за хмароньки / Катунь-лиходію! / За мученьку-розпученьку, / Втоплену надію. / Крайонько-Вкрайонько, / Чайко наша, злото! / Над славою козацькою / Тішитись болото* (В. Чабаненко).

Зрідка отой «своєрідний «причеп» до слова» «чіпляється» за нього дуже міцно, що засвідчується й відповідним написанням: *візники – люди / трамваї – люди / автомобілібілі / білорух / рухобіги / рухливобіги* (М. Семенко) або, навпаки, «відзвуччя» редуплікується й «відривається» від основного компонента: *Ведмедиду, дику, дику, / сиди в лісі тихо-тихо: / маєш хатку – / смокчи лапку. / Назарчику, чику, чику, / тобі добре мене вчити, / як я буду лапку ссати, / то ти будеш ласувати: / медок на зубок, / тістечка-їстечка, / маківник-смаківник, / горішки-пустобрішки* (І. Калинець). Останній контекст засвідчує ще й зразок нанизування гендіадісних утворень (*тістечка-їстечка, маківник-смаківник, горішки-пустобрішки*).

2.6. Голофразис

Голофразис [Миловская 1984, с. 2; Намитокова 1986, с. 130; Изотов 1998а, с. 32; Ковынева 2007, с. 1] (< гр. *holos* – «увесь» і *phrasis* – «зворот») – це неузואльний спосіб словотворення, кваліфікований подекуди як зрощення [Улуханов 1992а, с. 32; Улуханов 1996, с. 29], злиття, або інтеграція [Гугунава 2003, с. 18–19], у результаті якого словосполучення або предикативна одиниця набуває статусу ціліснооформленої, графічно, інтонаційно та синтаксично уподібнюється слову. Інакше кажучи, «утворюється нове слово на базі словосполучення або речення внаслідок ліквідації пробілів між словами» [Попова 2005, с. 109].

Голофразис являє собою «ословлення» певної синтагми, а продукування голофразисних похідних відбувається в лінійному розгортанні. Наприклад: *Тремтять козацькі черепи в зовиці, / Звуть-кличуть ноги свої, руки і шаблі, / І коней кличуть, порох і сулиці, / Себе-живих-звуть-кличуть із землі* (М. Вінграновський); *Той-я-що-син мовчить і вже уиух. / Я йду, а він – як пес – позаду мене. / Я – незалежний, серце бо студене / згубило давній жар на стобагатті мук. / Я – той, що син, виповідаю: мрець собі, / ти мертвий є, ти тлін, сама-своя-руїна. / <...> Тойящосин не чує вже мене. / Тойящобатько вже не чую сина* (В. Стус); *О, давній наш біль, що не пройшов не поміченим повз пильне серце митця: не діти свого народу, а людці «якоїзволитенаціональності». Розбудовуй з такими*

Україну («Літературна Україна»); *Дівчина в містечку могла б зійти за «міс королеву», але тут, виявляється, конкурсів не оголошували і тому її називали значно простіше – «Корчитьсебекрасуню»* (О. Черногуз); ... *то їхнє шістдесятництво залузане перетікало через дітей від родини до родини, тонесенькою цівочкою із **на-той-час-уже-добряче-прикрученого** крана, <...> пестоці вибухали не самі собою, тобто не з чисто тілесного інтересу, як то потім було з хлопцями, а, щоразу й незмінно, розв'язкою якої-небудь чергової емоційної накрутки, такої собі невеличкої драми, в мистецтві імпровізування яких обидві сягали чудес винахідливості: в нападі замирення після нової **сварки-на-межі-розриву*** (О. Забужко). Дехто з науковців пропонує називати такі новоутворення візуальними неологізмами, або неологізмами-написаннями [Марінова 2005, с. 127–128]. Звідси, відповідно, ще один підхід у витлумаченні голофразису як одного з різновидів графодеривації [Попова 2007, с. 231; Спиридонов 2014, с. 82].

У будь-якому разі, незалежно від термінології, похідні одиниці сприймаються як такі, що маніфестують порушення норм сполучуваності слів, семантичну і поняттєву компресію. При продукуванні голофразисних оказіональних одиниць відбувається конденсація змісту: аналітичні описові конструкції синтезуються в єдину нестандартну, незвичну смислову сутність, яка не завжди успішно проходить, так би мовити, «слухову апробацію», бо сприймається, як і вимовляється, із певними труднощами. Наприклад: *Мені дуже страшно дожити до того моменту (чи часу), коли **дзвінкосерйозний** Малишко, або **лютодотепний** Воскрекасенко, чи несміливо-сміливий **Смілянський**, чи колючий **Маківчук**, чи **їйбогузялюблюприроду** Новиченко, чи **авиколінебудьтягли** Гончаренко, чи **недайбогхтонебудьдізнаєтьсясяцяоспінінгіст** Вільховий, чи **їйбогуятоваришіобов'язковопоїдуаякжеж** Копиленко, чи **татамдвіщучкийодинокунчик** Дорошко, чи **поїхалибачилинестрілялякстрілялиневлучили** Рильський, чи **можеайбожеїябпоїхавтаквонаякстріляєтакбахкаєаптичкаж-вонахочезити** Тичина, чи **івменебуласучечкаоісучечка-чорнахорошаїяїйбогумисливець** Корнійчук, чи **ойщовимені-говоритєябільшефутболіст** Смолич, чи **ойохотавонамене-продменамочить** Яновський, чи **словочестіубившістсот-найшоводну** Чалий, чи **івменепес-гавкаєаяжодинавменехазяїн***

Скляренко, чи **нащомені** мисливськарушницяколяятої-щогреблірвав Воронько, чи **австалинградемынеохотились** Палійчук, чи **актоегознаетстреляетнестреляет** Ушаков, чи **ярославмудрийтежходивналови** Кочерга, – от коли ці всі коли-небудь скажуть: «Остап Вишня – старий!» – І, збираючись на полювання, додадуть: «Не турбуйте його!» – Я того ж часу – візьму й помру! (Остап Вишня).

«Протяжні» за структурою, але «компактні» за змістом, голофразисні конструкції засвідчують «непогашеність» синтаксичних зв'язків між компонентами «свого синтаксичного аналога» [Намитокова 1986, с. 130] і водночас дискретність стилю мислення, клішованість сприйняття дійсності, реалізацію явища мовної економії. До того ж, ґрунтуючись на синтаксичній основі, голофразисні похідні зазвичай не обмежені у своїй «протяжності»: вони передбачають поєднання двох, трьох, чотирьох і більше слів однакової чи різної граматичної природи, між якими «нівельовані» традиційні межі. Наприклад: *Збирай рушники й парасолі – не руш моїх кіл. / Вони самоправні – як в камінь вціловані морем, / Але і зникомі – піском-понад-вітром крихкі... / Як завтра наш світ упаде, мов Содом і Гоморра, / То власне тому, що над міру винищував кіл!* (О. Забужко); *Звичайно, не Армстронг – та все ж, видуваючи з рота / сріблясту змію саксофона й тоски-ні-за-чим, – / good job, паруб'ята, їй-Богу, – хороша робота! – / і банда сміється – п'яненко, без жодних причин... (О. Забужко); шоколадку за колядку, / андрути-хрускіт-чути, / мандаринки-течуть-слинки, / медівник – у-роті-зник, / родзинки – для Дзвінки, / конфітуру-замазуру, / крем-мазайло – з-торта-вилізайло* (І. Калинець); *П'ю за ваш чужинецький приділ, / породом мучнів-без-святості* (О. Забужко); *Попросту досить не відвертатися, а з добре відпрацьованою безпосередністю, може, навіть безтурботністю/заклопотаністю скерувати погляд <...> і втупитися в прищаві щоки якої-небудь-дівулі чи в рекламний плакат за-кращого-мера чи у напис проїзд-без-талона-карається-штрафом* (Ю. Іздрік). Спродуковані в такий спосіб okazіonalіzmi синтезують, увиразнюючи, судження про ті чи ті предмети об'єктивної дійсності, ґрунтовані на виокремленні певних їхніх ознак і властивостей [Миловская 1984, с. 15–16].

Дериваційною базою для голофразисних неузואльних похідних слугують сполучення слів (повнозначних / службових) у різних граматичних формах: ... і все-таки якимось дивом це була вона, повернена наново в своїй **навіть-не-двадцятилітній**, вічно-підлітковій довершеності: врода кожної жінки має (як кожна статура – ідеальний розмір, щодо якого кілограмом більше чи менше – все на гірше) свій від роду запрограмований ідеальний вік (О. Забужко); ... всі ті вискубування брівок, перемирення на себе різних стрижок («гаврош», «сесун» – пташина мова, уже неврозумлива для хлопців), **лак-із-цяточками**, **лак-із-квіточками**, аж нарешті в десятому, **слава-тобі-Господи**, нормальний колір, – все воно якось від роду було при ній, невід'ємне від її раз і назавше прецизно-акуратно вималюваної **вже-готовою**, ламкої золотонової постаті – Брак? Модільяні? ні, Пікассо: **дівчинка-на-кулі** (О. Забужко); *І от він, **сам-собі-той**, **сам-собі-автор**, **сам-собі-персонаж** надумав сконструювати такий текст (чи тільки розповісти про нього), який би був настільки герметичним і замкнутим, наскільки ж симетричним і самовбивчим* (Ю. Іздрік).

Прототипні моделі голофразисних утворень, організовані за зразком:

а) сурядних чи підрядних синтаксичних словосполучень: *Про це – всі **дерева-і-птахи** (лопочучим листям!), / І риби у морі, і звірі у полі – про це ж: / НЕ РУШ МОЇХ КІЛ! – бо нема в них / для тебе користі* (О. Забужко); *Це слово – з задихань, з **притислих-к-грудям рук**, / Це слово вище слів: за ним – вже тільки стогін!.. / «Коханий» – видихай, чи: тонко цвѣохнув лук* (О. Забужко); *козаче Голото / безсеребрянику не злотий / пане безжурний / хочеш мене мати / замаювати / а я кінь-скакінь / **зі-сідла-не-скинь** / **у-біді-не-кинь** / зі мною чи з ким* (І. Калинець);

б) усталених зворотів, зокрема і власне паремій та афоризмів: *Мілені вчулося, як та бринить, а чи, може, то загула увімкнена апаратура, спішно нафільмовуючи вже зачеплену комірцем блузки на гачок мікрофона русявку, – як та зближується до подіума і як справді – справді! – здійсмає до зажерущої відьми в багрянному – враз ожилому, воружкому, мов кров'ю налятому, – свої молитовні, **не-їмучі-віри** руці, аве, цезаріна!..* (О. Забужко); ...немов погрубишала кістками, і форми, підкреслені за-домашньою позою – рука на спинці крісла, **ногою-за-ногу** назверх вивернутий клуб,

щільно обтягнений спідницею ... (О. Забужко); ...тут Мілена, діло ясне, прокололася з вибором, але – Богу дякувати, пронесло-перемеженилось, прокашлялось тамте убоїсько, **'кий-би-чорт-її-не-кинув**, і якого б ото милого, відпирхувався димом режисер, пертися на екран, коли, видно, до дзеркала без наркозу підійти не можеш... (О. Забужко); *Ось вона, моя люба сестра, що сьогодні буде в студії зі мною і з вами, ось вона вже йде, гряди, голубице (заграв церковний гімн), гряди, солодка моя, тіло моє вже чекає на тебе, вже кохає тебе, як ніхто-не-кохав-через-тисячі-літ, о гряди!* (О. Забужко); *Горять ліси, як книги, – і нікому / Не розкажуть, як праяжить рот оскома / **На-всіх-язиках** безпорадних слів! / А ти десь там – ти ждеш мене додому, / І суне галич хмарою з-за Дону, / Й поверх пожару гучно кличе див* (О. Забужко);

в) предикативних одиниць: *Уявіть: 50 тисяч дорослих, дієдатних осіб, навчених Ощадбанком СРСР, пенсійними і страховими фондами, «МММ»-ізованих і ваучеризованих, добровільно віддають останні копійки черговому «**Не-вір-мені-інвесту**» («Українське слово»); *Все було гаразд, поки Мілена працювала в службі новин – двічі на день з'являлася перед камерою з увімкненим ув очах вологим сльозом «**о-яка-ра-дість-знову-вас-бачити**» (бо глядачів треба любити, як знай повторював режисер, і Мілена це вміла – вона й із знайомими це часом уміла, якщо тільки не дуже бувала втомлена)... (О. Забужко); *Ми готувалися. Що ти будеш робити, якщо Федя побіжить за тобою і дожене? Скажу, що хтіла серйозно побалакати, «**ти-знаєши-стосовно-чого**» (Л. Дереш); *Приходить Матіяш Кудусай, котрого ти (я) любиш так давно, що не годен розпізнати тієї любові. Кудусай дивується твоїй байдужості, котру ти ховаєш за втомою, дивується твоїй втомі, котру **ти-робиш-вигляд-що-ховаєш-за-байдужістю-аби-видатись-люблячим**, дивується твоїй любові, яка зовсім не схожа на його, Матіяша Кудусая, любов до Америки (Ю. Іздрик).****

У процесі продукування найчастіше з'являються оказіоналізми, які за своїми лексико-граматичними характеристиками співвідносні зі словами, що мають частиномовне значення:

а) предметності (іменники): *Точно не пай-хлопчик. І, на щастя, ми вже почали відходити від «геройні-дуже-гарної-дівчини» («Дзеркало тижня»); **Ленця-не-Ленця** з сонячної сторони*

тролейбуса врешті відчуває, що на неї дивляться, й повертає голову (О. Забужко); Дарка, пливла, зсувалася кудись у невідомість, у щось чадне й гаряче, щось недозволене й владно-притягальне, порівняно з чим уся її дотеперішня **воля-до-влади**, її першість у класі, олімпіади, капітанство в шкільній команді – все було смішним і мізерним, наче скинутий пух (О. Забужко); Після подій на цвинтарі та інциденту з Дюком Гладкому Хіппі було дуже доречно поїхати десь до тітки в Теробовлю, Варняківку, **Іній-На-Яйцях**, штат Аляску, чи там **Пісок-На-Зубах**, штат Техас, Антананаріву, чи Гонолулу, чи Тірувананта-пурам, штат Махараштра, Індія (Л. Дереш); Той хваецет був не ким іншим, як поляком, і звався він Маврици **Якось-там** (Л. Дереш);

б) непроцесуальної ознаки (прикметники або прислівники): *І якби хоч ота зліва була якась фігуровіша, **молодиша-вищастрункіша**, можливо було б не так образливо («Сім'я і дім»); Цей тихий світанковий рок, цей крик пошепки, в якому зникають, Андрусю, і зникають **твої-мої-наші** дефективні сні, перемінюючись у шал кишенькових стадіонів на тасьмі, поруч із серцем, про яку (про яке) можна навіть забути (К. Москалець); ...якраз би й загетьманувати над цілою в'язницею, взявши відповідальність за дальший перебіг у ній **сякого-не-якого** життя, роздаючи навсбіч накази... (О. Забужко); Якщо йти помаленьку, тимчасом і спека спаде, / **І в-очу-затікаюче-потом** бескеття руде / Дозолятиме мені, ніж обдерте об камінь коліно (О. Забужко); Хтось на пероні стоїть в порожнечі завішених рук, / Скутий страхом – позирнуть тепер збоку на себе. / Губи язиком обвів – мов заклів'єв листа / **Ще-ненаписаним** (О. Забужко); «Лена», – каже він, і таким незвичайно тихим, скрадливим бринить це зовсім доросле «Лена», і така дивна усмішка торкає йому вуста, і Ленця подається, таким балетним рухом, **з-п'ятки-на-носок**, йому назустріч, і зависає ногою в повітрі, і поки вони обмінюються кількома приглушеними словами... (О. Забужко).*

Залежно від плану вираження, матеріальної «оболонки», графічної репрезентації, голофразисні одиниці можна диференціювати на власне зрощення, коли просто ліквідуються пробіли між словами: *Був собі хлопчик – / **наколінігончик** / на коліні – на коні / ма-ми-нім. / Був у нього братик – / **нарроверігнатик**. / Сам жене, сам жене – / а мене? / Був у нього тато – /*

*хочуавтомобільмати. / Кидаймо монетки / вскарбонку-касетку. / Була в нього бабуся – / похатікручуся. / Треба нашій бабці / роликів до капців. / Був у нього дідусь – / пішкиобійдусь. / Ходить собі сам – / такий з нього пан (І. Калинець); Загалом, широ хочеться побажати найбільш вдячній частині телевізійного електорату, домогосподаркам, повернення «світлих» вечорів... Коли слідом за Роксоланою до них на кухні знову повернуться рідні й улюблені маріанни, **простомарії, дикірози**. Адже воля народу – непередбачувана («Дзеркало тижня») та дефіксоване зрощення, коли між складовими компонентами похідної одиниці використовується дефіс: *Всюди вирви од бомб, / Брухт по пущених-в-діл поїздах... / Якщо це не любов, / То – в міжбрів'я-упала-звізда, / Що прошила поздовж, / Не зоставивши більше нічого (О. Забужко); Висисаючий душу, хиткий, монотонний маршрут, / Вічне поруч-спання з тими самими сірими снами, / Вічна станція Нуд, скільки їдь, – вічна **станція-Тут** – До кінцевої, котра постійно присутня між нами (О. Забужко); ...ти якраз не забувала, поливала свій «зимовий сад», ти плекала його, як учив Вольтер, еге ж, ти хотіла чогось живого в цій черговій, казна-якій з **ряду-йому-же-несть-кінця**, тимчасовій хаті, де бруди всіх попередніх винаймачів невідмивно повсякали в кожну шпарину... (О. Забужко); Обриси її тонких уст свідчили, – якщо вірити Кортасару – про дріб'язкову жорстокість, і можливо тому вона завжди, опиняючись перед дзеркалом, підсвідомо ледь-ледь підносила верхню губу й відразу робилася такою беззахисною – дурень Кортасар! – що ти просто млів від ніжності і болю і кидався обціловувати кохані **тонкі-претонкі-найтонші-у-світі** уста, прегарні очі, тендітні руки (Ю. Іздрик); Пречудовий дослідник кордонів **людського-занадто-людського** Ролан Барт так описує створення Послання: «Я стягаю на себе роль: я той, хто буде плакати, і цю роль я граю перед собою – і від неї я плачу: я сам собі власний театр» (В. Єшкілев).**

У ряді ситуацій продукування голофразисних одиниць супроводжується ще й афіксацією, як-от: *А у походи ходив такі, що сину Володимирі й онуку Ярославу і не снилися, не те, що нашим «ніколиненадійникам» («Час/Time»); ...це не що інше, як «попіл і сажка і кістки», що залишають свої сліди доти, «доки горить лампа / доки пише перо / доки падає сніг» і доки «серця переобтяжені*

добою» не перетворюються на справжніх мисливців на справжньому снігу **нікомуненалежної** дійсності (М. Барабаш); *Бути посередині – це особлива інтрига **нікудиненалежності**, стриманий натяк на самодостатність і – як це називається в політиці? – рівновіддаленість* (Ю. Андрухович). Компоненти синтаксичних одиниць, що послужили дериваційною базою для аналізованих okazіоналізмів, утрачають синтаксичну самостійність, а компресоване значення конкретизується за допомогою того чи того афікса (пор.: **ніколиненадій+ник** ← *ніколи ненадійний*; **нікомуненалеж+н-ий** ← *нікому не належати*; **нікудиненалежн+ість** ← *нікуди не належний*).

Голофразисні okazіоналізми засвідчують потужний словотвірний потенціал, вони піддаються моделюванню, можуть варіювати графічне оформлення. Одиниці, спродуковані в такий спосіб, демонструють не лише семантичну компресію, але й «дискретність стилю мислення», «клішованість сприйняття дійсності».

Неузуальні різновиди словотворення яскравіше, ніж узуальні, демонструють «розкутість і розкріпачення» (О. Земська), засвідчують «перемогу експресії над стандартом». Результати такого словотворення маніфестують нові знання про об'єктивну дійсність, збагачують світосприйняття, формують нову систему ціннісних орієнтирів.

Дослідження способів і засобів, що «сприяють актуалізації некодифікованого словника» (Д. Гугунава), є перспективним напрямком і неології, і неузуального словотворення. А такі його різновиди, як-от: емансипація афікса чи сегмента, субституція, контамінація, черезступеневе продукування, гендіадіс, голофразис тощо потребують окремих наукових студій, зорієнтованих на вивчення формально-граматичних, семантичних, функціонально-стилістичних, прагматичних і т. ін. особливостей.

Напрацювання в цій царині сприятимуть передусім розв'язанню проблеми типології способів деривації загалом і неузуальних зокрема, визначенню їхнього місця у словотвірній системі, а подекуди й обґрунтуванню статусу того чи того дериваційного механізму, що стане суттєвим доповненням теоретичних положень української неології.

ВИСНОВКИ

Зміна мовних смаків, «мовленневої моди», свобода вибору спонукають до пошуків нових форм вираження задля задоволення запитів спілкування, стимулюють та активізують словотворчість, ґрунтовану на реалізації мовних потенцій, актуалізація яких забезпечує появу одиниць, кваліфікованих як неuzuальні утворення, або оказіоналізми.

Дослідження оказіоналізмів відбуваються зазвичай крізь призму оказіонального, або неuzuального, словотворення й демонструють структурно різні шляхи та прийоми творення нових слів у результаті використання всіх наявних у мові словотворчих ресурсів. Звідси, відповідно, витлумачення оказіональної деривації як творчого когнітивного акту, що демонструє імпліцитні можливості мовної системи.

Зазвичай вирізняють два структурно-семантичні механізми неuzuального словотворення із використанням відповідної словотвірної бази й відповідних словотворчих ресурсів: 1) узуальні – продукування оказіоналізмів, ґрунтоване на використанні узуальних словотворчих ресурсів, які характеризують нормативне словотворення; 2) неuzuальні – продукування оказіоналізмів, ґрунтоване на використанні неuzuальних словотворчих ресурсів, що характеризують ненормативне словотворення.

Систематизація узуальних способів утворення оказіоналізмів передбачає виокремлення елементарних (некомбінованих) / неелементарних (комбінованих) різновидів із подальшою диференціацією, що відбувається на основі формальних показників похідності. Цілком закономірно, що комбінації не є чимось сталим, «створеним раз і назавжди», а тому їхні модифікації уможливають появу нових різновидів.

Елементарне словотворення пов'язується з найпростішими словотворчими засобами й представлене такими різновидами, як-от: префіксальний (*беззвук, додосвіт, заліс, пересон, пралють, розбазар, суніч; занебесний, сутемний; перенедопити, замогти; надросяно* тощо); суфіксальний (*кордонець, сходянин, кремезняк, рудун, чорнявич, черствак, тихар; лірний, аеропланний, розпади́стий, українний; персніти, алеґрити, вихрувати, гробнути; березнево, безпрограмно, дев'ятивально* тощо); постфіксальний

(*глибитися, даленітися, могутнітися* тощо); власне основоскладання (*снігозлива, експресовітер, бензинодим, сонцептах* тощо).

Результати такого словотворення демонструють похідні, для яких характерні як новий план вираження, так і новий план змісту, зумовлений не лише контекстуально, але й тим чи тим словотвірним афіксом. За зразком узуальних лексем оказіональні похідні так само на основі відповідного словотвірного значення об'єднуються у словотвірні типи.

Комбіноване продукування демонструє додавання до твірної основи (слова) неелементарного за будовою словотворчого засобу, що складається з двох і більше дистантних (перерваних) елементів, комбінації яких і визначають той чи той спосіб словотворення: префіксально-суфіксальний (*безнадійя, зацвіття, надсвіття, пригроззя, підгайок; безплямний, безмріяний, надморяний; взоріти, всніжити, збутонити, нагрудити, острунити, перефедорити; вдолотнути* тощо); префіксально-постфіксальний (*вбринькатися, виголубітися, перепрозоритися* тощо); суфіксально-постфіксальний (*краплитися, куцуватися, вулканитися, трояндитися* тощо); префіксально-суфіксально-постфіксальний (*завовчитися, згрозитися, затротуаритися, окандидатитися* тощо); складносуфіксальний, або основоскладання, супроводжуване суфіксацією, матеріально вираженою чи нульовою (*хаполюбець, хоботоносець, винограй, сонцепад; зоряеопісенний, росянокалинний*). Попри те, що така систематизація вибудована з урахуванням загальних традиційних підходів, чимало моментів залишається дискусійними і передусім, тому що, по-перше, наразі ніхто не відмовляється від поняття «подвійна мотивація», по-друге, визначення способу словотворення залежить від того, яким чином здійснюються «словотвірні кроки» – прямо, поетапно або «в обхід», інакше кажучи, звертається увага на те, чи всіма можливостями, наданими мовною системою, скористався автор. Ґрунтовного осмислення й визначення місця в системі неuzuального словотворення потребує морфологічний різновид, кваліфікований як аббревіація, що доволі часто ілюструється результатами цілеспрямованої словотворчості, засвідчує розмаїтий матеріал у словотвірному плані.

Віокремлення неuzuальних способів словотворення відбувається здебільшого з покликанням на неналежність до системи. Їхня класифікаційна схема доволі строката й передбачає

аналіз і таких різновидів, які проілюстровані лише поодинокими прикладами (тмезис, метатеза, креація і т. ін.). Крім того, зарахування деяких, так би мовити, способів творення до власне способів словотворення є суперечливим.

В українському комунікативному просторі засвідчені результати різних механізмів неuzuального словотворення. Їхня класифікація подекуди ґрунтується не на єдиному принципі, здебільшого враховує формально-структурну специфіку готового результату. Знадобиться ще чимало зусиль, аби в майбутньому вибудувати найприйнятнішу схему опису неuzuальних способів українського словотворення. Наразі можемо говорити лише про вже досліджувані механізми, які пройшли апробацію в наукових працях, хоч почасти кваліфікація деяких із них і викликає низку запитань.

З-поміж неuzuальних різновидів словотворення вирізняємо найбільш активно використовувані. Сюди належать: емансипація афікса або сегмента (*«недо», «екс», «енко», «овськ», «балець, ук тощо»*); субституція (*щочочник, лівосуддя, перекотивиборець, відбулець тощо*); контамінація (*інтернетрі, простітушка, фотостас, Луганда, Донбабве, Лугандон тощо*); черезступеневе продукування (*омонтекрістений, ззозулений, вундеркізація, кандидатування, гулагування тощо*); гендіадіс (*шура-бура, ордери-мордери, каченята-чапенята тощо*); голофразис (*тойящосин, корчитьсьебекрасуню, сварка-на-межі-розриву тощо*).

Оказіоналізми, що виникли як результати окреслених словотворчих механізмів, як і оказіоналізми, спродуковані зузальними способами, мають неоднозначне потрактування. Деякі зі зразків, насамперед черезступеневе продукування, узагалі не зараховують до неuzuальних різновидів. Попри наявний різнобій у підходах до систематизації неuzuальних результатів деривації, неuzuальних способів словотворення сьогодні з упевненістю можна говорити про певні здобутки в цій царині. А наявність проблемних питань лише спонукатиме до більш активного їхнього розв'язання, що уможливить появу в україністиці комплексного дослідження неuzuальних механізмів словотворення.

БІБЛІОГРАФІЯ

Алексиева 2011 – Алексиева Т.И. Игра с графикой в Рунете / Т.И. Алексеева // Болгарская русистика. – 2011. – №3–4. – С. 14–22. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.actalinguistica.com/arhiv/index.php/bulrus/article>

Алиева 2006 – Алиева Г.Н. Окказиональные неологизмы последнего десятилетия / Г.Н. Алиева // Русская речь. – 2006. – № 3. – С. 79–80.

Анисимова 2006 – Анисимова А.Г. Проблема семантической деривации и образования политических терминов / А.Г. Анисимова, И.Н. Фомина // Филологические науки. – 2006. – № 6. – С. 113–121.

Арутюнова 1961 – Арутюнова Н.Д. Очерки по словообразованию в современном испанском языке / Н.Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1961. – 198 с.

Бадаев 1997 – Бадаев А.Ф. Поэтическая графика как категория текста : постановка проблемы / А.Ф. Бадаев // Художественный текст : структура, семантика, прагматика. – Екатеринбург : Изд-во Уральского ун-та, 1997. – С. 13–27.

Балалыкина 1985 – Балалыкина Э.А. Русское словообразование : [учебное пособие] / Э.А. Балалыкина, Г.А. Николаев. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1985. – 184 с.

Барт 2010 – Барт М.В. Словообразовательные модели современного русского компьютерного жаргона : автореф. дис. ... канд. филол. наук / М. В. Барт. – Курск, 2010. – 21 с.

Басова 1986 – Басова А.И. Сращение как способ образования окказиональных слов / А.И. Басова // Словообразовательная и номинативная деривация в славянских языках. Ч.П. – Гродно, 1986. – С. 48–49.

Бельчиков 2006 – Бельчиков Ю.А. К изучению речевых новаций в русском литературном языке конца XX – начала XIX века / Ю.А. Бельчиков // Славистика : Синхрония и диахрония : сб. науч. ст. к 70-летию И.С. Улуханова. – М., 2006. – С. 52–59.

Бирюкова 2009 – Бирюкова Е.А. Функционирование аббревиатур в современной речи : дис. ... канд. филол. наук / Е.А. Бирюкова. – М., 2007. – 309 с.

Бояркина 1993 – Бояркина В.Д. Новая глагольная лексика в современном русском языке : автореф. дис... канд. филол. наук /

В.Д. Бояркина. – СПб., 1993. – 17 с.

Вакарюк 2004 – Вакарюк Л.О. Українська мова. Морфеміка і словотвір : [навчальний посібник] / Л.О. Вакарюк, С.Є. Панцьо. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 184 с.

Вакарюк 2007 – **Вакарюк Л.О.** Український словотвір у термінах. Словник-довідник. / Л.О.Вакарюк, С.Є. Панцьо. – Тернопіль : Джура, 2007. – 260 с.

Вакуров 1991 – **Вакуров В.Н.** Словотворчество журналиста В.Н. Вакуров // Вестник Московского ун-та : Серия 10 : Журналистика. – 1991. – №4. – С. 44–55.

Валгина 2001 – **Валгина Н.С.** Активные процессы в современном русском языке / Н.С. Валгина. – М. : Логос, 2001. – 304 с.

Вендина 1998 – **Вендина Т.И.** Русская языковая картина мира сквозь призму словообразования (макрокосм) / Т.И. Вендина. – М. : Индрик, 1998. – 236 с.

Віняр 1992 – **Віняр Г.М.** Словотворчі тенденції в сучасній українській мові (на матеріалі усного і писемного мовлення 80-х – початку 90-х років ХХ століття : дис.... канд. філол. наук / Г.М. Віняр. – Дніпропетровськ, 1992. – 229 с.

Віняр 2000 – **Віняр Г.М.** Словник новотворів української мови (кінець 80-х – початок 90-х років ХХ століття) / Г.М. Віняр, Л.Р. Шпачук. – Кривий Ріг, 2000. – 117 с.

Віняр 2002 – **Віняр Г.М.** Словник новотворів української мови кінця ХХ століття / Г.М. Віняр, Л.Р. Шпачук. – Кривий Ріг, 2002. – 181с.

Вокальчук 2004 – **Вокальчук Г.М.** Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект) : [монографія] / Г.М. Вокальчук. – Рівне : Перспектива, 2004. – 524 с.

Вокальчук 2011 – **Вокальчук Г.М.** Неологічні назви осіб у сучасних слов'янських мовах : [монографія] / Г.М. Вокальчук, А.М. Архангельська, О.А. Стишов, Ю.П. Маслова, В.В. Максимчук ; відп. ред. Г.М. Вокальчук. – Рівне-Оломоуць : Вид-во НУ «Острозька академія» 2011. – 356 с.

Вокальчук 2006 – **Вокальчук Г.М.** «Я – беззразковості поет» (словотворчість Михайля Семенка) : [монографія] / Г.М. Вокальчук. – Рівне : Перспектива, 2006. – 201 с.

Вороничев 2014 – **Вороничев О.Е.** Каламбур как феномен русской экспрессивной речи : дис... д-ра филол. наук / О.Е. Вороничев. – М., 2014. – 723 с.

Габинская 1981 – **Габинская О.А.** Типология причин словотворчества / О.А. Габинская. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1981. – 153с.

Гаврилюк 2000 – **Гаврилюк Н.** Про поетичний словник неокласиків (нульова суфіксація як засіб творення оказіоналізмів) / Н. Гаврилюк // Урок української. – 2000. – №8. – С. 22–23.

Гетманская 2008 – **Гетманская М.Ю.** Семантико-стилистические особенности телескопизмов в современном русском языке / М.Ю. Гетманская : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.pglu.ru/lib/publications/University_Reading/2008/VII/uch_2008_VII_00023.pdf

Голев 1989 – **Голев Н.Д.** Динамический аспект лексической мотивации / Н.Д. Голев. – Томск : Изд-во Томского ун-та, 1989. – 252 с.

Голев 1976 – **Голев Н.Д.** Оказиональное словообразование как тип речевой номинации предметов / Н.Д. Голев // Вопросы словообразования в индоевропейских языках. – Томск, 1976. – Вып. 1. – С. 15–23.

Горпинич 1999 – **Горпинич В.О.** Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія : [навчальний посібник] / В.О. Горпинич. – К. : Вища школа, 1999. – 207 с.

Горпинич 1998 – **Горпинич В.О.** Українська словотвірна дериватологія / В.О. Горпинич. – Дніпропетровськ, 1998. – 189 с.

Григорьев 1986 – **Григорьев В.П.** Словотворчество и смежные проблемы языка поэта / В.П. Григорьев. – М. : Наука, 1986. – 254 с.

Гридина 1996 – **Гридина Т.А.** Языковая игра : стереотип и творчество / Т.А. Гридина. – Екатеринбург : Изд-во Уральского гос. пед. ун-та, 1996. – 214 с.

Грищенко 2009 – **Грищенко А.И.** Идиостиль Николая Моршена : [монография] / А.И. Грищенко. – М. : Изд-во «Прометей» МПГУ, 2009. – 112 с.

Гугунава 2002 – **Гугунава Д.В.** К инвентаризации способов словопроизводства / Д.В. Гугунава [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.proza.ru/2002/12/18-40>

Гугунава – Гугунава Д.В. Особенности словотворчества в современной литературной критике / Д.В. Гугунава : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.rl-critic.ru/new/occas.pdf>

Гугунава 2003 – Гугунава Д.В. Специфика словопроизводства в литературной критике произведений постмодернизма) : автореф. дис. ...канд. филол. наук / Д.В. Гугунава. – Нижний Новгород, 2003. – 21 с.

Жабаева 2010 – Жабаева Ю.И. Структурно-семантические и функциональные особенности окказионализмов В. Высоцкого : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Ю.И. Жабаева. – Саранск, 2010. – 22 с.

Журавлев 1982 – Журавлев А.Ф. Технические возможности русского языка в области предметной номинации / А.Ф. Журавлев // Способы номинации в современном русском языке. – М. : Наука, 1982. – С. 45–109.

Зайцева 2011 – Зайцева Н.Н. О некоторых типах гендиадисных образований, представленных в устной речи / Н.Н. Зайцева // Русская речь в современном вузе : Материалы Седьмой международной научно-практической интернет-конференции. – Орел : ОрелГТУ, 2011 – С. 30–34.

Зайцева 1996 – Зайцева Н.В. Субституция как продуктивный способ окказионального словообразования / Н.В. Зайцева // Филология : сегодня и завтра : Материалы Всероссийской заочной конференции. – Орел, 1996. – С. 12–13.

Земская 1996 – Земская Е.А. Активные процессы современного словопроизводства / Е. А. Земская // Русский язык конца XX столетия (1985–1995). – М. : Языки русской культуры, 1996. – С. 90–141.

Земская 2001 – Земская Е.А. Новое в лексике новое в словообразовании / Е.А. Земская // Актуальные проблемы русского словообразования : Материалы VII Международной научной конференции, посвященной 70-летию профессора А.Н. Тихонова. – Елец : ЕГУ им. И.А. Бунина, 2001. – С. 6–10.

Земская 2011 – Земская Е.А. Современный русский язык. Словообразование : [учебное пособие] / Е.А. Земская. – [3-е изд., испр. и доп.]. – М. : Флинта : Наука, 2011. – 328 с.

Земская 1992 – Земская Е.А. Словообразование как деятельность / Е. А. Земская. – М. : Наука, 1992. – 220 с.

Зятковская 1989 – **Зятковская Р.Г.** Статус словообразовательных компонентов в телескопии / Р.Г. Зятковская // Проблема статуса деривационных формантов. – Владивосток : ДВО АН СССР, 1989. – С. 24–29.

Изотов 1996а – **Изотов В.П.** Вероятностное словообразование / В.П. Изотов. – Орел : Изд-во Орловского ун-та, 1996. – 43 с.

Изотов 1997а – **Изотов В.П.** К описанию системы неузальных способов / В.П. Изотов // Актуальные проблемы русистики : Тезисы докладов и сообщений международной научной конференции. – Екатеринбург : Изд-во Уральского ун-та, 1997. – С.61–63.

Изотов 1997б – **Изотов В.П.** Неузальные способы словообразования : Конспекты лекций по спецкурсу / В.П. Изотов, В.В. Панюшкин. – Орел, 1997. – 40 с.

Изотов 1998а – **Изотов В.П.** Параметры описания системы способов русского словообразования / В.П. Изотов. – Орел : Изд-во Орловского ун-та, 1998. – 149 с.

Изотов 1998б – **Изотов В.П.** Параметры описания и система способов русского словообразования (на материале окказиональной лексики русского языка) : дис. ... д-ра филол. наук / В.П. Изотов. – Орел, 1998. – 341 с.

Изотов 1996б – **Изотов В.П.** Уровневая организация способов словообразования / В.П. Изотов. – Орел : Изд-во Орловского ун-та, 1996. – 89 с.

Ильясова 1992 – **Ильясова С.В.** Корневой повтор как стилистический прием / С.В. Ильясова // Проблемы экспрессивной стилистики. – Ростов н/Д, 1992. – Вып. 2. – С. 73–77.

Калниязов 1975а – **Калниязов М.У.** Окказиональные существительные, созданные с нарушением законов словообразования / М.У. Калниязов // Ученые записки Ташкентского пед. ин-та. – Ташкент, 1975. – Т.143 : Актуальные проблемы русского словообразования. – №1. – С. 285–291.

Калниязов 1975б – **Калниязов М.У.** Членимость окказиональных и потенциальных слов / М.У. Калниязов // Ученые записки Ташкентского пед. ин-та. – Ташкент, 1975. – Т.143 : Актуальные проблемы русского словообразования. – №1. – С.118–125.

Каримова 2013 – **Каримова А.А.** Современный политический дискурс (конец XX – начало XXI вв.) : автореф. дис. ...д-ра филол. наук / А.А. Каримова. – Уфа, 2013. – 43 с.

Карпіловська 1990 – **Карпіловська Є.А.** Конструювання складних словотвірних одиниць / Є.А. Карпіловська. – К. : Наукова думка, 1990. – 156 с.

Карпіловська 2005 – **Карпіловська Є.А.** Неузуральне словотворення : правила «три без правил» / Є.А. Карпіловська // Вісник Київського національного лінгвістичного ун-ту : Серія : Філологія. – 2005. – Т. 8. – №1. – С.106–117.

Катлинская 1995 – **Катлинская Л.П.** Живые способы создания русских слов : [учебное пособие] / Л.П. Катлинская. – М. : Прометей, 1995. – 167 с.

Катлинская 2001 – **Катлинская Л.П.** Словообразовательная синхрония в новой лингвистической парадигме / Л.П. Катлинская // Русский язык : исторические судьбы и современность : Международный конгресс исследователей русского языка. – М. : Изд-во Московского ун-та, 2001. – С. 187.

Клименко 2003 – **Клименко Н.Ф.** Осново- і словоскладання у процесах номінації сучасної української мови / Н.Ф. Клименко // Українська мова. – 2003. – №3–4. – С. 83–107.

Клименко 1973 – **Клименко Н.Ф.** Система афіксального словотворення сучасної української мови / Н.Ф. Клименко. – К. : Наукова думка, 1973. – 188 с.

Клименко 1984 – **Клименко Н.Ф.** Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові / Н.Ф. Клименко. – К. : Наукова думка, 1984. – 251 с.

Клименко 1998 – **Клименко Н.Ф.** Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови / Н.Ф. Клименко, Є.А. Карпіловська. – К. : УкрНДІПСК, 1998. – 162 с.

Ковынева 2007 – **Ковынева И.А.** Голофразис как способ словообразования в русском языке : дис. ...канд. филол. наук / И.А. Ковынева. – Орел, 2007. – 175 с.

Колоїз 2007 – **Колоїз Ж.В.** Українська оказіональна деривація : [монографія] / Ж.В. Колоїз. – К. : Акцент, 2007. – 311 с.

Комлева 2013 – **Комлева М.Н.** Оказиональное слово в языке печатных СМИ новейшего времени : модели и функции

(на матеріалі газетних заголовків) : автореф. дис. ... канд. філол. наук / М.Н. Комлева. – Самара, 2013. – 18 с.

Коновальцева 2003 – Коновальцева Н.В. Окказиональне словообразование в языке и речи : очерки по русской окказиональной деривации / Н.В. Коновальцева. – Самара : Изд-во СамГПУ, 2003. – 166 с.

Косолапов 2011 – Косолапов В.И. О функционировании блендов (телескопизмов) в английском языке // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія «Гуманітарні науки». – 2011. – Вип. 3 (35). – С. 120–132.

Костина 2007 – Костина Е.В. Авторские новообразования в языке отечественной детской литературы : функциональный и словообразовательный аспекты : дис. ... канд. філол. наук / Е.В. Костина. – Орел, 2007. – 260 с.

Костомаров 1999 – Костомаров В.Г. Языковой вкус эпохи. Из наблюдений над речевой практикой масс-медиа / В.Г. Костомаров. – СПб : Златоуст, 1999. – 320 с.

Костюков 1983 – Костюков В.М. В поисках яркого слова / В.М. Костюков // Русская речь. – 1983. – №6. – С.63–65.

Костюков 1987 – Костюков В.М. Гибридные слова – средства комического / В.М. Костюков // Русская речь. – 1987. – № 6. – С. 55–57.

Костюков 1986 – Костюков В.М. Об одной разновидности индивидуально-авторских слов / В.М. Костюков // Русский язык в школе. – 1986. – № 4. – С. 93–97.

Кубрякова 1981 – Кубрякова Е.С. Типы языковых значений : Семантика производного слова / Е.С. Кубрякова. – М. : Наука, 1981. – 199 с.

Кудрявцева 1993 – Кудрявцева Л.А. Моделирование динамики словарного состава языка / Л.А. Кудрявцева. – К. : Киевский ун-т им. Т. Шевченко, 1993. – 280 с.

Кудрявцева 2003 – Кудрявцева Л.А. Окказиональное словопроизводство в современных массмедийных текстах / Л.А. Кудрявцева, Е.Н. Дорофеева // Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах : Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Дніпропетровськ : Економіка, 2003. – С. 19–23.

Кузнецова 2012 – **Кузнецова А.А.** Окказиональное слово и способы окказионального словообразования на примере романа Дж.К. Роулинг «Гарри Поттер и дары смерти» / А.А. Кузнецова, Е.А. Смирнова // Актуальные вопросы филологии, искусствоведения и культурологии» : Материалы Международной заочной научно-практической конференции. – Новосибирск, 2012 : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://sibac.info/index.php>

Лаврова 2010 – **Лаврова Н.А.** О причинах использования и некоторых функциях контаминированного слова / Н.А. Лаврова // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – М., 2010. – №4. – С. 222–225.

Лаврова 2009 – **Лаврова Н.А.** Структура, значение и смысл контаминированного слова в современном английском языке / Н.А. Лаврова. – М. : Прометей, 2009. – 183 с.

Лопатин 1973 – **Лопатин В.В.** Рождение слова : Неологизмы и окказиональные образования / В.В. Лопатин. – М. : Наука, 1973. – 151 с.

Лопатин 1978 – **Лопатин В.В.** Суффиксальная универбация и смежные явления в сфере образования новых слов / В.В. Лопатин // Новые слова и словари новых слов. – Л. : Наука, 1978. – С. 72–81.

Лыков 1972 – **Лыков А.Г.** Русское окказиональное слово : автореф. дис. ... д-ра филол. наук / А.Г. Лыков. – М., 1972. – 60 с.

Лыков 1976 – **Лыков А.Г.** Современная русская лексикология (русское окказиональное слово) / А.Г. Лыков. – М. : Высшая школа, 1976. – 119 с.

ЛЭС 1990 – **Лингвистический** энциклопедический словарь. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 683 с.

Малеева 1983 – **Малеева М.С.** Лексическая и синтаксическая объективация знания в словообразовательном контексте / М.С. Малеева. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1983. – 127 с.

Маринова 2005 – **Маринова Е.В.** Визуальные неологизмы : новая графика «старых» слов / Е.В. Маринова // Вестник Нижегородского ун-та им. Н.И. Лобачевского : Серия «Филология». – 2005. – Вып.1 (6). – С. 127–132.

Масленников 2009 – **Масленников Д.Б.** Русское поэтическое словотворчество. Ч.1. Футуристы : [монография] / Д.Б. Масленников. – Уфа : Изд-во БГПУ, 2009. – 160 с.

Миловская 1984 – **Миловская Н.Д.** Голофрастические конструкции в современном немецком языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Н.Д. Миловская. – Калинин, 1984. – 16 с.

Михайлов 1989 – **Михайлов М.А.** Речевая номинация и выделимость морфем / М.А. Михайлов. – Красноярск : Изд-во Красноярского ун-та, 1989. – 162 с.

Мурзин 1984 – **Мурзин Л.Н.** Основы дериватологии : Конспект лекций / Л.Н. Мурзин. – Пермь : Изд-во Пермского ун-та, 1984. – 56 с.

Намитоква 1986 – **Намитоква Р.Ю.** Авторские неологизмы : словообразовательный аспект / Р.Ю. Намитоква. – Ростов-на-Дону : Изд-во Ростовского ун-та, 1986. – 154 с.

Намитоква 1987 – **Намитоква Р.Ю.** Способы собственно окказионального словообразования / Р.Ю. Намитоква // Актуальные проблемы русского словообразования. – Самарканд, 1987. – С. 259–262.

Нелюба 2014 – **Нелюба А.** Лексико-словотвірні інновації (2012-2013) : Словник / А. Нелюба, Є. Редько. – Харків : ХІФТ, 2014. – 172 с.

Нелюба 2012 – **Нелюба А.** Словотворчість незалежної України (1991–2011) : Словник / А. Нелюба. – Харків : ХІФТ, 2012. – 608 с.

Нелюба 2007 – **Нелюба А.** Явище економії в словотвірній номінації української мови : [монографія] / А. Нелюба. – Харків : ХІФТ, 2007. – 302 с.

Нефедова 2002 – **Нефедова Л.А.** Креативные гибридные образования в художественном тексте / Л.А. Нефедова // Филологические науки. – 2002. – № 5. – С. 112–117.

Никитевич 1985 – **Никитевич В.М.** Основы номинативной деривации / В.М. Никитевич. – Минск : Вышэйшая школа, 1985. – 157 с.

Николина 2013 – **Николина Н.А.** Активные процессы в сфере сложения в современном русском языке / Н.А. Николина // Вестник Нижегородского ун-та им. Н.И. Лобачевского. – 2013. – №6 (2). – С. 171–173.

Николина 2011 – **Николина Н.А.** Контаминации как способ компрессивного словообразования / Н.А. Николина // Русский язык в школе. – 2011. – № 2. – С. 41–45.

Николина 2001 – **Николина Н.А.** От морфемы к слову / Н.А. Николина // Языковая деятельность : переходность и синкретизм : сб. ст. / Под ред. д-ра филол. наук проф. К.Э. Штайн. – М.-Ставрополь : Изд-во СГУ, 2001. – Вып. 7. – С. 54–58.

Николина 1996 – **Николина Н.А.** «Скорнение» в современной речи / Н.А. Николина // Язык как творчество : сб. статей. – М. : ИРЯРАН, 1996. – С. 309–318.

Панюшкин 1993 – **Панюшкин В.В.** Семантика новообразований, созданных способом контаминации / В.В. Панюшкин // Семантика языковых единиц. Ч. II. Фразеологическая семантика. Словообразовательная семантика. Морфологическая семантика. – М., 1993. – С. 112–114.

Панюшкин 1995 – **Панюшкин В.В.** Субституция как окказиональный способ словопроизводства / В.В. Панюшкин // Проблемы русистики (лексикология и грамматика). – Белгород, 1995. – С. 72–75.

Пекарская 2000 – **Пекарская И.В.** Контаминация в контексте проблемы системности стилистических ресурсов русского языка / И.В. Пекарская. – Абакан : Изд-во Хакасского гос. ун-та им. Н.Ф. Катанова, 2000. – Ч. 2. – 344 с.

Плотникова 1998 – **Плотникова Л.И.** Динамический аспект исследования незуальных образований / Л.И. Плотникова // Лексическая и грамматическая семантика : Материалы республиканской научной конференции. – Белгород, 1998. – С. 127–130.

Плотникова 2000 – **Плотникова Л.И.** Новое слово : порождение, функционирование, узуализация / Л.И. Плотникова. – Белгород : Изд-во БелГУ, 2000. – 208 с.

Плющ 1985 – **Плющ М.Я.** Словотворення та вивчення його в школі : [навчальний посібник] / М.Я. Плющ. – [2-е вид., переробл.]. – К. : Рад. школа, 1985. – 127 с.

Попова 2007 – **Попова Т.В.** Графодеривация в русском словообразовании конца XX – начале XXI вв. / Т.В. Попова // Русский язык : исторические судьбы и современность : Материалы 111 Международного конгресса исследователей русского языка. – М., 2007. – С. 230–231.

Попова 2005 – **Попова Т.В.** Неология и неография современного русского языка / Т.В. Попова, Л.В. Рацибурская,

Д.В. Гугунава. – М. : Флинта: Наука, 2005. – 168 с.

Прокутина 2009 – Прокутина Е.В. Языковая игра как способ образования нестандартной лексики русского языка на базе английских заимствований / Е.В. Прокутина // Вестник Челябинского государственного ун-та. Филология. Искусствоведение. – 2009. – № 7 (188). – Вып. 41. – С. 123–127.

Ратайчик 2013 – Ратайчик К. Семантика контаминированных образований в языке российских и польских СМИ / К. Ратайчик // Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Linguistica Rossica. – 2013. – №9. – S. 79–87 : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/4059/08_ratajczyk.pdf

Розен 2000 – Розен Е.В. На пороге XXI века : Новые слова и словосочетания в немецком языке / Е.В. Розен. – М. : Менеджер, 2000. – 189 с.

Рацибурская 2003 – Рацибурская Л.В. Особенности новообразований в современных средствах массовой информации : [Электронный ресурс] / Л.В. Рацибурская. – Режим доступа : [http://www.unn.ru/pages/vestniki_journals/99990196_West_filol_2003_1\(3\)/B_3-3.pdf](http://www.unn.ru/pages/vestniki_journals/99990196_West_filol_2003_1(3)/B_3-3.pdf)

Сенько 1995 – Сенько Е.В. Инновации в современном русском языке / Е.В. Сенько. – Владикавказ : Ир, 1995. – 185 с.

Сенько 2000 – Сенько Е.В. Неологизация в современном русском языке конца XX века : межуровневый аспект : автореф. дис. ... д-ра филол. наук / Е.В. Сенько. – Волгоград, 2000. – 50 с.

Сенько 2001 – Сенько Е.В. Теоретические основы неологии / Е.В. Сенько. – Владикавказ : Изд-во Сев.-Осетинского гос. ун-та, 2001. – 108 с.

Словотвір 1979 – Словотвір сучасної української літературної мови / [відп. ред. М.А. Жовтобрюх]. – К. : Наукова думка, 1979. – 406 с.

Соколова 2002 – Соколова С.О. Формально-семантичне варіювання префіксів і проблема єдності слова / С.О. Соколова // Мовознавство. – 2002. – № 5. – С. 32–37.

Соссюр 1998 – Соссюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики / Ф. де Соссюр. – К. : Основа, 1998. – 324 с.

Спиридонов 2014 – Спиридонов А.В. Неузואльные способы образования окказиональной лексики в произведениях В. Аксенова /

А.В. Спиридонов // Вестник СамГУ. – 2014. – №5(116). – С. 80–85.

Стексова 2012 – **Стексова Т.И.** Словотворчество как проявление политических пристрастий / Т.И. Стексова. – 2012. – С. 201–207. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.philology.nsc.ru/journals/spj/pdf/2012_4/2012_4_Steksova.pdf

СТИШОВ 2003 – **СТИШОВ О.А.** Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : [монографія] / О.А. Стишов. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 388 с.

СУЛМ 1993 – **Сучасна українська літературна мова** / А.П. Грищенко, Л.І. Мацько, М.Я. Плющ та ін.; за ред. А.П. Грищенка. – К. : Вища школа, 1993. – 366 с.

СУЛМ 1994 – **Сучасна українська літературна мова** : [підручник] / М.Я. Плющ, С.П. Бевзенко, Н.Я. Грипас та ін. ; за ред. М.Я. Плющ. – К. : Вища школа, 1994. – 416 с.

Тихонов 1974 – **Тихонов А.Н.** Формально-семантические отношения слов в словообразовательном гнезде : автореф. дис. ...д-ра филол. наук / А.Н. Тихонов. – М., 1974. – 35 с.

Тогоева 1997 – **Тогоева С.И.** Новое слово новое знание в коммуникативной и инновационной деятельности человека / С.И. Тогоева // Психолингвистические исследования слова и текста. – Тверь : Тверской гос. ун-т, 1997. – С. 115–120.

Тогоева 1999 – **Тогоева С.И.** Новое слово : подходы и проблемы / С.И. Тогоева // Психолингвистические проблемы функционирования слова в лексиконе человека [коллективная монография]. – Тверь : Тверской гос. ун-т, 1999. – С. 75–101.

Тогоева 2000 – **Тогоева С.И.** Психолингвистические проблемы неологии / С.И. Тогоева. – Тверь : Тверской гос. ун-т, 2000. – 155 с.

Торопцев 1980 – **Торопцев И.С.** Словопроизводственная модель / И.С. Торопцев. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1980. – 147 с.

Турчак 2005 – **Турчак О.М.** Оказіоналізми в мові української преси 90-х років ХХ ст. : дис. ... канд. філол. наук / О.М. Турчак. – Дніпропетровськ, 2005. – 256 с.

УМ 2000 – **Українська мова** : Енциклопедія / редкол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М.П. Зяблюк та ін. – К. : Українська енциклопедія, 2000. – 752 с.

Улуханов 1996 – **Улуханов И.С.** Единицы словообразовательной системы русского языка и их лексическая

реализация / И.С. Улуханов. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : РАН, Ин-т русского языка им. В.В. Виноградова, 1996. – 232 с.

Улуханов 2005 – **Улуханов И.С.** Мотивация в словообразовательной системе русского языка / И.С. Улуханов. – М. : Азбуковник, 2005. – 320 с.

Улуханов 1992а – **Улуханов И.С.** Окказиональные смешанные способы словообразования в современном русском языке / И.С. Улуханов // Известия АН : Серия литературы и языка. – М. : Наука, 1992. – Т.51. – №3. – С. 29–46.

Улуханов 1992б – **Улуханов И.С.** Окказиональные чистые способы словообразования в современном русском языке / И.С. Улуханов // Известия АН : Серия литературы и языка. – М. : Наука, 1992. – Т.51. – №1. – С. 3–18.

Улуханов 2012 – **Улуханов И.С.** Словообразование. Морфонология. Лексикология / И.С. Улуханов. – М. : Логос, 2012. – 600 с.

Улуханов 1977 – **Улуханов И.С.** Словообразовательная семантика в русском языке / И.С. Улуханов. – М. : Наука, 1977. – 252 с.

Улуханов 1984 – **Улуханов И.С.** Узуальные и окказиональные единицы словообразовательной системы / И.С. Улуханов // Вопросы языкознания. – 1984. – №1. – С. 44–57.

Ханпира 1966 – Ханпира Э.И. Об окказиональном слове и окказиональном словообразовании / Э.И. Ханпира // Развитие словообразования современного русского языка : сб. научн. тр. – М. : Наука, 1966. – С.153–167.

Ханпира 1972 – **Ханпира Э.И.** Окказиональные элементы в современной речи / Э.И. Ханпира // Стилистические исследования. – М. : Наука, 1972. – С.245–317.

Хрустик 2013 – **Хрустик Н.М.** Деякі міркування про лексикалізацію морфем / Н.М. Хрустик // Слов'янський збірник : зб. наук. пр. – Чернівці : Букрек, 2013. – Вип. 17. – С. 148–164 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/4232>

Цыганова 2014 – **Цыганова Н.Д.** Контаминация как основной способ словотворчества / Н.Д. Цыганова // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов : Грамота, 2014. – № 1. – Ч. 1. – С. 200–203.

Цыганова 2003 – **Цыганова Н.Д.** Окказиональное словообразование в процессе словотворчества (по материалам специальных Интернет-сайтов) / Н.Д. Цыганова // Вестник МГОУ. Серия «Русская филология». – 2013. – №4. – С. 51–55.

Чабаненко 1993 – **Чабаненко В.А.** Стилiстика експресивних засобiв української мови / В.А. Чабаненко. – Запорiжжя : Вид-во Запорiзького ун-ту, 1993. – 216 с.

Шахнарович 1995 – **Шахнарович А.М.** Порождение и восприятие производного слова / А.М. Шахнарович, Л.М. Гараева // Проблемы деривации в системе языка и в речевой деятельности. – М. : Изд-во МГУ, 1995. – С. 3–10.

Шеляховская 1983 – **Шеляховская Л.А.** Словообразовательный аспект изучения некоторых групп окказионализмов / Л.А. Шеляховская, Н.А. Богданов // Новые слова и словари новых слов. – Л. : Наука, 1983. – С.82–92.

Шишкарева 2009 – **Шишкарева О.А.** Новообразования как проявление языковой игры : структурно-функциональный аспект (на материале нижегородской прессы начала XXI в.) : автореф. дис.... канд. филол. наук / О.А. Шишкарева. – Нижний Новгород, 2009. – 26 с.

Шумилова 2011 – **Шумилова А.В.** Новообразования в газетном заголовке : структурно-функциональный аспект : автореф. дис. ... канд. филол. наук / А.В. Шумилова. – Нижний Новгород, 2011. – 24 с.

Янко-Триницкая 1975 – **Янко-Триницкая Н.А.** Продуктивные способы и образцы окказионального словообразования / Н.А. Янко-Триницкая // Ученые записки Ташкентского пед. ин-та. – Ташкент, 1975. – Т.143 : Актуальные проблемы русского словообразования. – №1. – С. 413–418.

Янко-Триницкая 2001 – **Янко-Триницкая Н.А.** Словообразование в современном русском языке / Н. А. Янко-Триницкая. – М. : Индрик, 2001. – 503 с.

Яцук 2012 – **Яцук Н.Д.** Виды контаминации в идиостиле автора / Н.Д. Яцук // Инновации. Инициатива. Опыт : сб. научн. тр. / отв. ред. Н. Е. Ерофеева. – Орск : Изд-во ОГУ, 2012. – Вып. 4. – С. 72–76.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК ЗІ СЛОВОТВОРУ

АБРЕВІАТУРА (італ. *abbreviatura* < лат. *abbrevio* – скорочую) – похідне складноскорочене слово, що виникає внаслідок абревіації.

АБРЕВІАЦІЯ (від лат. *abbreviation* – скорочення) – один із різновидів морфологічного способу словотворення, у результаті якого продукуються похідні (узуальні й оказіональні) деривати на основі поєднання початкових елементів (звуків, літер і т. ін.) кількох твірних слів із наступним поєднанням їх в одне ціле.

АЛОМОРФ (від гр. *allos* – інший і *morphe* – форма) – конкретна реалізація морфєми, один із морфів певної морфєми (кореневої, префіксальної, суфіксальної, флексійної), що зазнав фонетичних змін, зумовлених граматичною позицією у слові.

АНАЛІЗ МОРФЕМНИЙ – різновид лінгвістичного аналізу, у процесі якого встановлюється кількість та характер морфем у структурі слова, їх функція і значення.

АНАЛІЗ СЛОВОТВІРНИЙ – різновид лінгвістичного аналізу, у процесі якого визначається спосіб словотворення похідного слова та шлях, який воно пройшло у своїй «дериваційній історії».

АНТОНІМІЯ СЛОВОТВІРНА – здатність однотипних словотворчих засобів виражати протилежні значення.

АПЕЛЯТИВАЦІЯ (від лат. *appellatio* – звернення) – різновид словотворення, унаслідок якого відбувається перехід власної назви в загальну.

АПОКОПА (від гр. *apokopē* – відсікання) – спосіб неафіксального словотворення, що полягає в усіканні за абревіатурним зразком кінця твірної основи (слова), незалежно від морфемної межі.

АУГМЕНТАТИВИ (від лат. *augmentum* – збільшення) – похідні деривати, що мають у своїй структурі суфікси згрубілості, зневажливості.

АФЕРЕЗА (від гр. *āferesis* – позбавлення) – структурна модифікація узуальної одиниці, пов'язана з утратою одного або кількох початкових елементів (звука, складу).

АФІКС (від лат. *affixus* – прикріплений) – службова (факультативна, необов'язкова) морфєма, що є носієм додаткового

словотвірного або граматичного значення, приєднується до кореня або іншої службової морфеми.

АФІКС АКТИВНИЙ – морфема, що характеризується високим ступенем продуктивності у словотворчих процесах та аналогічним ступенем повторюваності у словах.

АФІКС ДЕРИВАЦІЙНИЙ – афікс, що бере участь у дериваційних (словотворчих) процесах; його додавання до твірної основи сприяє утворенню похідної одиниці з новим лексичним значенням.

АФІКС МАТЕРІАЛЬНО ВИРАЖЕНИЙ – субстанційний (позитивний) афікс, який характеризується звуковим (при вимові) і графічним (на письмі) вираженням.

АФІКС МАТЕРІАЛЬНО НЕ ВИРАЖЕНИЙ – формально не виражений (нульовий) показник похідності слова або граматичної форми, наділений відповідним словотвірним або граматичним значенням.

АФІКС НЕРЕГУЛЯРНИЙ – унікальний афікс, наявний у структурі одного або кількох слів.

АФІКС ПРОДУКТИВНИЙ – афікс, що активно використовується при утворенні похідних дериватів, має високий рівень частоти використання у процесах словотворення.

АФІКС ФОРМОТВОРЧИЙ – афікс, за допомогою якого утворюються словоформи однієї лексеми; його додавання до твірної основи модифікує лише граматичну форму утвореного слова.

АФІКСОЇД (від лат. *affixus* – прикріплений і гр. *ēidos* – вид, тип, вигляд) – проміжна морфема, частина складного або складноскороченого слова, здебільшого співвідносна з повнозначним словом чи основою, яка повторюється з тим самим значенням у ряді слів і наближається за словотвірними функціями до афіксів.

БАЗА ДЕРИВАЦІЙНА – слово або сполучення слів, на основі яких утворюють похідні одиниці.

БЛОК МОРФЕМНИЙ – усталена послідовність морфем у структурі певного слова.

ВАЛЕНТНІСТЬ (від лат. *valentia* – сила) – здатність морфеми сполучатися з іншими співмірними одиницями в межах слова.

ВАРІАНТ (від фр. *variante* < лат. *variantis* < *vario* – змінюю, урізноманітнюю) – формальна видозміна однієї і тієї ж одиниці відповідної підсистеми мови.

ВАРІАНТ МОРФЕМИ – різновид морфеми, що характеризується фонемною близькістю, має тотожне значення і спільне походження.

ВАРІАНТ СЛОВОВІРНИЙ – похідний дериват, який характеризується відмінним словотвірним афіксом при збереженні тотожності словотвірного значення спільнокореневого слова.

ВІДНОШЕННЯ МОДИФІКАЦІЙНІ – відношення словотвірної похідності, коли похідний дериват ілюструє лише часткову модифікацію значення при збереженні частиномовної належності та лексико-номінаційної значущості.

ВІДНОШЕННЯ МОТИВАЦІЙНІ – відношення між двома спільнокореновими словами, що мають найменші формальні та семантичні відмінності.

ВІДНОШЕННЯ МУТАЦІЙНІ – відношення словотвірної похідності, коли похідний дериват репрезентує нове лексичне значення.

ВІДНОШЕННЯ ПОХІДНОСТІ – відношення двох взаємопов'язаних спільнокоренових слів, одне з яких є твірним стосовно іншого – похідного.

ВІДНОШЕННЯ СИНТАГМАТИЧНІ – відношення, які виникають між морфемами в лінійному ряді (синтагмі).

ВІДНОШЕННЯ ФОРМАЛЬНОЇ ПОХІДНОСТІ – відношення двох узаємопов'язаних слів, коли похідне формально співвідноситься з одним твірним, а семантично – з іншим.

ВІДНОШЕННЯ ФОРМАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОЇ ПОХІДНОСТІ – відношення двох узаємопов'язаних слів, коли похідне формально і семантично співвідноситься з одним твірним.

ВНУТРІШНЯ ФОРМА СЛОВА – формально-семантична мотивованість значення похідного слова через його співвідносність із твірним.

ГНІЗДО ОДНОКОРЕНЕВИХ СЛІВ – сукупність слів, формально пов'язаних між собою спільністю кореня.

ГНІЗДО СЛОВОВІРНЕ – уся сукупність однокоренових слів, упорядкованих відношеннями послідовної похідності; словотвірна мікросистема, що складається зі словотвірних ланцюжків і парадигм, якими охоплюється вся сукупність

спільнокореневих слів, ієрархічно впорядкованих відношеннями похідності та мотивованості.

ДЕАД'ЄКТИВИ (УТВОРЕННЯ ВІДПРИКМЕТНИКОВІ) – похідні слова різної частиномовної належності, утворені від прикметникових основ.

ДЕВЕРБАТИВИ (УТВОРЕННЯ ВІДДІЄСЛІВНІ) – похідні слова різної частиномовної належності, утворені від дієслівних основ.

ДЕКОМПОЗИЦІЯ (від лат. *de* – префікс зі значенням віддалення і *compositio* – складання) – виокремлення основи похідного слова або одного з компонентів основ складного слова й оформлення його в самостійне слово.

ДЕМІНУТИВИ (від лат. *deminutivum* – зменшення) – похідні деривати, що мають у своїй структурі суфікси пестливості.

ДЕНУМЕРАТИВИ (УТВОРЕННЯ ВІДЧИСЛІВНИКОВІ) – похідні слова різної частиномовної належності, утворені від числівникових основ.

ДЕПРЕФІКСАЦІЯ – утрата префіксальної морфеми у слові при продукуванні від нього похідного.

ДЕРИВАНТ (від лат. *derivatus* – відведений) – дериваційний (словотворчий) засіб як показник дериваційного шляху похідного слова.

ДЕРИВАТ – слово, утворене у процесі деривації.

ДЕРИВАТОР – одиниця (слово, основа, словосполучення), що послужила дериваційною базою у процесі деривації.

ДЕРИВАЦІЯ (від лат. *derivatio* – відведення) – процес утворення похідних (вторинних) одиниць.

ДЕРИВАЦІЯ АФІКСАЛЬНА (АФІКСАЦІЯ) – один із різновидів морфологічного способу словотворення, у результаті якого продукуються похідні (узуальні й okazіональні) деривати за допомогою дериваційних (словотворчих) афіксів; сукупність афіксальних способів словотворення.

ДЕРИВАЦІЯ ЗВОРОТНА (РЕДЕРИВАЦІЯ) – словотворення, за якого за законами аналогії похідне слово набуває більш простої структури, ніж його твірне, унаслідок чого останнє починає сприйматися як вторинна одиниця.

ДЕРИВАЦІЯ СЕМАНТИЧНА – процес утворення похідних у результаті семантичного переосмислення, внаслідок якого

відбувається модифікація значення при збереженні матеріальної форми вираження.

ДЕСУБСТАНТИВИ (УТВОРЕННЯ ВІДІМЕННИКОВІ) – похідні слова різної частиномовної належності, утворені від іменникових основ.

ЕЛЕМЕНТ СЛОВОТВОРЧИЙ – засіб, за допомогою якого здійснюється процес словотворення.

ЕЛІЗІЯ (від лат. *elision* – виштовхування, пропуск) – морфологічний процес усикання кінцевих звукових сегментів при перетворенні мотивуючого слова у твірну основу у процесі продукування слова.

ЗАКІНЧЕННЯ (ФЛЕКСІЯ) – службова морфема, яка знаходиться в абсолютному кінці слова або перед постфіксом і виражає у словоформах граматичне значення роду, числа, відмінка, особи та синтаксичні відношення між словами в реченні.

ЗАСІБ СЛОВОТВОРЧИЙ – структурний компонент, яким відрізняється похідне слово від твірного і який виступає показником похідності цього слова.

ЗНАЧЕННЯ ДЕРИВАЦІЙНЕ (СЛОВОТВІРНЕ) – значення, якого набуває похідне слово у процесі деривації і яким воно відрізняється від значення твірного слова; узагальнене категорійне значення певної словотвірної структури, що встановлюється на основі семантичного співвідношення похідних слів та їхніх твірних і виражається за допомогою словотворчого форманта.

ЗНАЧЕННЯ ДЕРИВАЦІЙНОГО (СЛОВОТВІРНОГО) ТИПУ – значення, яке характерне для похідних слів певного словотвірного типу.

ЗНАЧЕННЯ ПОХІДНЕ – значення похідного слова, ґрунтоване на значенні твірного (мотивувального) слова в поєднанні зі значенням словотворчого засобу (мотиванта).

ЗРОЩЕННЯ – неморфологічний спосіб словотворення, коли похідний дериват утворюється на базі синтаксично вільного словосполучення, компоненти якого зливаються в єдину цілісну одиницю без будь-яких формально-граматичних змін.

ІМЕННИК ВІДДІЄСЛІВНИЙ – іменник, утворений від дієслівної основи.

ІННОВАЦІЯ – родовий термін для всіх різновидів новостворених одиниць.

ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ МОРФЕМ (від лат. *inter* – між і *ferens* – той, що несе) – морфонологічне явище, яке полягає в накладанні морфем, об'єднанні на морфемному шві однакових звуків або звукосполучень кінця однієї і початку другої морфеми, унаслідок чого полегшується їх з'єднання.

ІНТЕРФІКС (від лат. *interfixus* – прикріплений між) – сполучна морфема, що з'єднує частини складного слова; морфема без самостійного значення, яка розташована між основою та словотворчою чи граматичною морфемою і виступає в ролі формального засобу їх поєднання.

КАЛЬКУВАННЯ – процес творення нових слів, при якому засвоюється лише значення та принцип організації іншомовної одиниці, що передається засобами відповідної мови.

КАТЕГОРІЯ СЛОВОВІРНА – сукупність похідних слів, що мають твірні, які належать до тієї самої частини мови, наділені спільним словотвірним значенням і використовують однаковий спосіб словотворення.

КОДЕРИВАЦІЯ – утворення кількох похідних слів, синхронно співвідносних із одним твірним.

КОМПОЗИТ (від лат. *compositus* – складений, складний) – складне слово, утворюване основоскладанням, спродуковане внаслідок композиції основ.

КОМПОЗИЦІЯ – утворення складних слів унаслідок поєднання кількох основ, основи і цілого слова.

КОНВЕРСІЯ (від лат. *conversion* – обертання, перетворення) – спосіб словотворення, при якому словотворчим засобом виступає лише парадигма слова без застосування якихось інших словотворчих засобів.

КОНТАМІНАЦІЯ (від лат. *contamination* – змішування) – схрещення двох мовних одиниць, які, перебуваючи в парадигматичних (у відношеннях синонімії і взагалі семантичної співвідносності) і рідше синтагматичних відношеннях між собою, одночасно спливають у свідомості мовця при потребі позначення певного поняття чи ситуації і внаслідок цього переплітаються або тісно поєднуються в межах однієї новоутвореної одиниці.

КОНФІКС (від лат. *confixum* – разом узятий) – афікс, що має єдине неподільне значення, але складається з двох частин, які розташовані перед коренем і після нього.

КОНФІСКАЦІЯ – афіксальний спосіб словотворення, унаслідок якого до твірної основи додається конфікс.

КОРІНЬ – основна, єдина обов'язкова для кожного слова морфема, що є носієм його лексичного значення, повторюється в усіх граматичних формах та споріднених одиницях.

КРОК СЛОВОВІРНИЙ – додавання словотворчого засобу у процесі продукування похідного слова, що зумовлює збільшення його формально-семантичної структури.

ЛАНКА СЛОВОВІРНОГО ЛАНЦЮЖКА – слово як елемент слововірного ланцюжка.

ЛАНЦЮЖОК СЛОВОВІРНИЙ – комплексна одиниця слововірного гнізда, що об'єднує ряд споріднених слів, які перебувають у відношеннях послідовної похідності й взаємозалежності.

ЛЕКСИКАЛІЗАЦІЯ – процес виокремлення частини слова в самостійну лексичну одиницю.

МАРКЕР – афіксальна морфема, яка конкретизує (маркує) певні граматичні ознаки слова.

МЕХАНІЗМ ДЕРИВАЦІЙНИЙ – сукупність прийомів та засобів, які використовуються в мові для творення похідних слів за певними закономірностями.

МОДЕЛЬ СЛОВА – формальна схема, взірць будови слова, що відображає лінійну послідовність одиниць нижчого порядку (морфем).

МОРФ – найкоротший мінімальний відрізок словоформи, наділений самостійним значенням; конкретний лінійний представник морфем як узагальної одиниці мови, один із формальних її різновидів, що встановлюється при поділі текстового слова.

МОРФЕМА (від гр. *morphē* – форма) – найменша неподільна значуща одиниця мови, яка виступає як носій певного лексичного чи граматичного значення слова і регулярно відтворюється відповідно до моделей цієї мови; узагальнений тип конкретних різновидів морфем.

МОРФЕМА ДЕРИВАЦІЙНА – морфема афіксального типу, за допомогою якої утворюються похідні слова.

МОТИВАНТ – словотворчий засіб як мотивувальна складова цілісної семантики похідного слова, що разом із мотиватором формує його лексичне значення.

МОТИВАТ – словотвірною мотивоване слово.

МОТИВАТОР – вихідна одиниця, на основі якої виводиться значення похідного слова.

МОТИВАЦІЯ – взаємовідношення між спільнокореновими словами, коли форма і семантика похідного (мотивованого) тлумачиться через форму і семантику його твірною (мотивувального).

МОТИВОВАНІСТЬ – здатність похідного слова виявляти свою формально-семантичну співвідносність із твірною.

НАРОЩЕННЯ – приєднання до основи слова або до службової морфемі асемантичного звукового відрізка, інтерфікса.

НЕОЗАПОЗИЧЕННЯ – нові слова іншомовного походження, адаптовані до системи української мови внаслідок транскрибування чи транслітерування.

НЕОЛОГІЗМ (від гр. *neos* – новий і *logos* – слово) – нове (новостворене) слово, нове значення слова, нове сполучення слів і т. ін., що відносно недавно з'явилися в мові й ще не перейшли до розряду загальноновживаних або перебувають у процесі входження в загальне використання.

НЕОЛОГІЗМ УЗУАЛЬНИЙ – регулярно відтворювана одиниця, що, попри узувальну апробацію й ухвалення до мовної системи, вирізняється новизною.

НЕОМОРФЕМА – новий компонент слова, виділений зі складу нових запозичень, за допомогою якого досить часто починають створювати слова в системі вже самої української мови.

НЕОФОРМАНТ – новий складник структури лексичного новотвору.

НЕПОДІЛЬНІСТЬ – нездатність слова, основи слова виділяти у своїй структурі значущі частини – морфемі.

НЕПРОДУКТИВНІСТЬ – нездатність певних одиниць морфеміки і словотвору брати участь у процесах словотворення.

НЕПРОДУКТИВНІСТЬ МОДЕЛІ – нездатність словотвірної моделі служити взірцем, схемою утворення нових слів у сучасній мові.

НЕПРОДУКТИВНІСТЬ ТИПУ – нездатність словотвірного типу продукувати нові похідні слова.

НЕРЕГУЛЯРНІСТЬ – нездатність до повторювання одиниць морфеміки та словотвору.

НЕРЕГУЛЯРНІСТЬ МОДЕЛІ – нездатність словотвірної моделі регулярно відтворюватися у зразках похідних слів.

НЕРЕГУЛЯРНІСТЬ СЛОВОТВІРНОГО ТИПУ – нездатність словотвірного типу регулярно відтворюватися в ньому, як нову, незнайому, незвичну незалежно від того, з якою метою широкому колу похідних слів.

НОВОТВІР ЛЕКСИЧНИЙ – нове похідне слово, спродуковане внаслідок того чи того різновиду узуального / okazіонального способу словотворення.

ОДИНИЦЯ ДЕРИВАЦІЙНА – похідне слово як результат процесу словотворення.

ОКАЗІОНАЛІЗМ (від лат. *occasionalis* – випадковий) – це новостворена одиниця (лексема, фразема, семема і т. ін.), відсутня в системі мови, невідома її носіям, здебільшого не відтворювана, а утворювана у процесі мовлення, спродукована для конкретної ситуації спілкування.

ОКАЗІОНАЛІЗМ ГРАМАТИЧНИЙ – новостворена словоформа, що бере участь в акті комунікації і реальний зміст якої обов'язково супроводжується додатковим граматичним значенням.

ОКАЗІОНАЛІЗМ СЕМАНТИЧНИЙ – мовленнєве утворення, результат семантичної деривації, зовнішня форма якого не безпосередньо створюється в акті номінації, а вдруге використовується, адже запропонований план вираження наявний у системі мови, хоч його використовують для номінації «не тих» об'єктів навколишнього світу.

ОНОМАТИЗАЦІЯ – спосіб словотворення, унаслідок якого загальна назва втрачає здатність до узагальнення й починає називати один предмет у ряду однорідних, тобто трансформація загальної назви у власну.

ОСНОВА – частина слова, яка залишається в ньому після відокремлення флексії та/або формотворчих афіксів, повторюється в усіх його словоформах і виступає носієм лексичного значення.

ОСНОВА БАЗОВА (ТВІРНА) – основа твірного слова, що послужила формально-семантичною базою для словотворення певного похідного.

ОСНОВА МОТИВОВАНА – основа похідного слова, структура якої формується мотивувальною базою (мотиватором) і словотворчим засобом (мотивантом).

ОСНОВА МОТИВУВАЛЬНА – основа мотивувального слова.

ОСНОВА ПОДІЛЬНА – основа слова, у структурі якої наявні щонайменше дві морфеми – коренева й афіксальна.

ОСНОВА ПОХІДНА – основа слова, яка формально і семантично співвідноситься з твірною та має у своєму складі щонайменше дві морфеми.

ОСНОВОСКЛАДАННЯ – різновид морфологічного способу словотворення, при якому похідне слово утворюється в результаті складання основ кількох слів за допомогою інтерфіксів (сполучних голосних *o, e*) чи деяких інтерфіксальних морфем.

ОСНОВОСКЛАДАННЯ ВЛАСНЕ – різновид основоскладання, що не супроводжується використанням тих чи тих афіксів.

ПАРАДИГМА (від лат. *paradeigma* – приклад, взірець) – сукупність спільнокорених похідних слів, упорядкованих відношеннями похідності, унаслідок чого утворюються комплексні одиниці словотвору (словотвірна пара, ланцюжок, гніздо і т. ін.) як підтвердження системності словотвірної рівня мови.

ПАРАДИГМА СЛОВОТВІРНА – різновид комплексних одиниць словотвірної системи, що являє собою сукупність похідних, які мають одну і ту ж твірну основу і знаходяться на одному ступені словотворення.

ПАРА СЛОВОТВІРНА – мінімальна бінарна комплексна одиниця словотвірної системи, у яку входять твірне слово та безпосередньо пов'язане з ним формально-семантичними відношеннями похідне і яка є елементом комплексних одиниць вищого порядку.

ПОЛЕ СЛОВОТВІРНЕ – сукупність похідних, об'єднаних одним і тим самим типом словотвірного значення.

ПОСТФІКС (від лат. *post* – після і *fixus* – прикріплений) – службова морфема, розташована у слові (словоформі) після закінчення чи формотворчого суфікса, яка має граматичне і/або словотвірне значення.

ПОТЕНЦІАЛ СЛОВОТВОРЧИЙ – можливості слова утворювати певну кількість похідних.

ПОХІДНІСТЬ СЛОВА – властивість похідного слова, яка визначається формально-семантичними відношеннями, що виникають між членами словотвірної пари – твірним та його похідним.

ПРАВИЛО ДЕРИВАЦІЙНЕ – сукупність закономірностей, що регулюють відношення між одиницями словотвірної системи мови і процес творення похідних слів.

ПРЕФІКС (від лат. *prae* – попереду і *fixus* – прикріплений) – афікс, розташований перед коренем або іншим префіксом, що приєднується до всього слова і виконує словотворчу або граматичну функцію.

ПРЕФІКС СЛОВОТВОРЧИЙ – префікс, що виконує словотворчу функцію і додавання якого до слова спричиняє зміну його лексичного значення.

ПРЕФІКС ФОРМОТВОРЧИЙ – префікс, додавання якого до слова змінює лише його граматичну форму.

ПРЕФІКСОЇД – афіксоїди, що функціонально подібні до префіксів і займають їхню позицію у слові.

ПРИКМЕТНИК ВІДДІЄСЛІВНИЙ – прикметник, утворений від дієслівної основи.

ПРОДУКТИВНІСТЬ – здатність одиниць словотвірного рівня виступати активним засобом у процесах формо- і словотворення.

ПРОЦЕС СЛОВОТВІРНИЙ – процес творення похідних слів одним зі способів словотворення.

РЕГУЛЯРНІСТЬ – здатність одиниць морфеміки і словотвору виявляти певний ступінь повторюваності.

РЕДЕРИВАЦІЯ (від лат. *re...* – префікс, що означає зворотну дію) – спосіб словотворення, унаслідок якого спрощується морфемна структура слова.

РЕСУРСИ СЛОВОТВОРЧІ – сукупність усіх засобів мови, за допомогою яких відбувається творення похідних слів.

РОЗБІР СЛОВОВІРНИЙ – різновид лінгвістичного аналізу, який спрямований на виявлення словотвірної структури аналізованого похідного внаслідок зіставлення його з твірним словом.

РОЗРЯД СЛОВОВІРНИЙ – сукупність похідних різних словотвірних типів, об'єднаних спільністю словотвірного значення.

РЯД СЛОВОВІРНИЙ – комплексна одиниця словотвірної системи мови, яка об'єднує ряд однотипно побудованих слів з одним і тим самим формантом та лексично різними мотиваторами.

СЕГМЕНТ (від лат. *segmentum* – відрізок) – частина слова, що збігається з морфемою (морфом) або асемантичним елементом у будові слова.

СИНКОПА (від гр. *synkopē* – скорочення) – утрата звуку або кількох звуків у середині слова; різновид неафіксального словотворення, при якому відсікається середня частина складного слова і лишається початкова першого і кінцева останнього його компонента.

СИНОНІМІЯ СЛОВОВІРНА – здатність різнозвучових словотворчих засобів виражати близькі дериваційні значення.

СИНТАГМА (від гр. *syntagma* – устрій, лад) – лінійне поєднання морфем у будові слова відповідно до закономірностей мови; лінійне поєднання похідних, унаслідок чого утворюється вся сукупність комплексних одиниць словотвірної системи.

СИСТЕМА ДЕРИВАЦІЙНА – сукупність способів словотворення і словотворчих засобів, ієрархічно упорядкованих відповідно до тих частин мови, з якими вони взаємодіють, утворюючи похідні одиниці.

СИСТЕМА МОРФОЛОГІЧНОГО СЛОВОТВОРЕННЯ – словотвірна підсистема, яку становить упорядкована сукупність похідних слів морфологічних способів словотворення.

СЛОВА СПОРІДНЕНІ – слова з тим самим коренем, що об'єднані у словотвірне гніздо і є семантично та морфемно пов'язаними.

СЛОВО БАЗОВЕ (ТВІРНЕ) – слово, що послужило формально-семантичною базою для продукування певного похідного.

СЛОВО МОТИВОВАНЕ – слово, структура якого містить у собі мотивувальну базу та формант і значення якого формується сукупністю значень цих складових компонентів.

СЛОВО МОТИВУВАЛЬНЕ – слово, яке є первинним стосовно певного похідного і через семантику якого тлумачиться значення останнього.

СЛОВО НЕМОТИВОВАНЕ – непохідне слово, значення якого тлумачиться через його безпосередній зв'язок із об'єктом реальної дійсності, який воно називає.

СЛОВО НЕПОХІДНЕ – слово, структура й семантика якого не виводиться зі структури і семантики інших слів.

СЛОВО ОКАЗІОНАЛЬНЕ – похідне слово, утворення якого супроводжується порушенням формально-семантичних закономірностей поєднання морфем, унаслідок чого виникає одиниця, яка залишається фактом мовлення і протиставляється узуальним словам як фактові мови; спродуковане з порушенням законів узуального словотворення або в результаті використання неузуальних способів продукування.

СЛОВО ПОЛІМОТИВОВАНЕ – похідне слово, яке виявляє мотиваційні зв'язки з кількома твірними одночасно.

СЛОВО ПОХІДНЕ – слово з похідною основою, у структурі якої наявні твірна основа та словотворчий засіб.

СЛОВОПОРОДЖЕННЯ – процес, у результаті якого на базі наявних у мові слів, словосполучень, продукуються нові похідні.

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ МОТИВУВАЛЬНЕ – словосполучення, яке виступає мотивувальною базою для утворення похідного слова.

СЛОВО ТВІРНЕ – слово, від якого за допомогою відповідних словотворчих засобів утворюється похідне.

СЛОВОВІР ОКАЗІОНАЛЬНИЙ – підрозділ словотвору, який вивчає процеси творення okazіonalіzmів; утворення нових слів за нетиповими для української мови словотвірними моделями.

СЛОВОВІР УЗУАЛЬНИЙ – підрозділ словотвору, який вивчає процеси творення власне neologіzmів; утворення нових слів за типовими для української мови словотвірними моделями.

СЛОВО УСІЧЕНЕ – похідне слово простої структури, яке утворилося внаслідок усічення основи відповідного твірного.

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ – прийом зміни твірного слова або словосполучення (його морфемної будови, звукового складу, лексичного значення), унаслідок чого виникає нова похідна одиниця.

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ – різновид неморфологічного словотворення, за якого звукова оболонка твірного слова залишається незмінною, однак набуває нового значення.

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНИЙ – різновид неморфологічного словотворення, коли похідне слово продукується на базі вільного словосполучення, компоненти якого зливаються в єдину цілісну лексичну одиницю.

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ МОРФОЛОГІЧНИЙ – спосіб словотворення, що передбачає приєднання до твірної бази афіксальних морфем (окремо або в комплексі) за певними словотвірними моделями і наявними в мові правилами.

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ МОРФОЛОГО-СИНТАКСИЧНИЙ – різновид неморфологічного словотворення, за якого словотворчим засобом виступає лише парадигма слова.

СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ ТЕЛЕСКОПІЧНИЙ – спосіб утворення складноскорочених похідних слів унаслідок поєднання початкової частини одного твірного з кінцевою частиною іншого.

СПОСОБИ СЛОВОТВОРЕННЯ ОКАЗИОНАЛЬНІ – нетрадиційні, ненормативні способи, використовувані для продукування лише okazionalizmів.

СПОСОБИ СЛОВОТВОРЕННЯ УЗУАЛЬНІ – традиційні способи утворення похідних за продуктивними чи непродуктивними моделями.

СУФІКС (від лат. *su* – після і *fixus* – прикріплений) – афікс, розташований після кореня або іншого суфікса, що виконує словотворчу або граматичну функцію.

СУФІКС АГЛЮТИНАТИВНИЙ – суфікс, що приєднується до цілого слова, а не основи.

СУФІКСАЦІЯ НУЛЬОВА – утворення похідних слів за допомогою нульових суфіксів з нульовим закінченням.

ТИП СЛОВОВІРНИЙ – формально-семантична схема побудови похідних дериватів, мотивованих твірними словами певної частини мови, за допомогою того самого словотворчого форманта з тим самим значенням.

ТИП СЛОВОТВОРЕННЯ – різновиди способів утворення слів, згруповані відповідно до словотворчих засобів, на яких вони ґрунтуються.

УНІВЕРБАЦІЯ (від лат. *unius* – один і *verbum* – слово) – спосіб утворення похідних слів унаслідок згортання словосполучення у слово з одночасним додаванням суфікса.

УНІВЕРБИ – похідні одиниці, що утворилися внаслідок універбації.

УНІФІКС (від лат. *unius* – один і *fixus* – прикріплений) – одинична фіксальна морфема, яка виділяється у структурі слова не внаслідок ідентифікації, а за залишковим принципом.

УТВОРЕННЯ ВІДЗАЙМЕНИКОВІ – похідні слова різної частиномовної належності, утворені від займенникових основ.

УТВОРЕННЯ ВІДПРИСЛІВНИКОВІ – похідні слова різної частиномовної належності, утворені від прислівникових основ.

ФЛЕКСІЯ (від лат. *flexio* – згинання, перехід) – граматичний афікс, що виконує у слові словозмінну та релятивну функції і зазвичай займає позицію кінця слова.

ФЛЕКСІЯ СЛОВОТВОРЧА – закінчення, що виступає словотворчим засобом у тих словах, у яких відсутній суфікс із синонімічним значенням.

ФОРМАНТ (від лат. *formantis* – створюючий) – словотворчий засіб, за допомогою якого спродуковане відповідне похідне слово і яким визначається спосіб словотворення.

ФОРМОТВОРЕННЯ – утворення граматичних форм слова за допомогою тих чи тих афіксів.

ЦИРКУМФІКС – словотворчий формант, що складається з двох або більше різнотипних афіксів.

ЮКСТАПОЗИТ (від лат. *juxta* – поряд і *position* – положення) – кілька основний похідний дериват, спродукований внаслідок складання слів.

ЮКСТАПОЗИЦІЯ (від лат. *juxtaposition* – розміщення поряд) – словоскладання, утворення похідних дериватів унаслідок поєднання двох або більше слів.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. УЗУАЛЬНІ СПОСОБИ ПРОДУКУВАННЯ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ	10
1.1. Інвентаризація способів словотворення.....	11
1.2. Елементарне (некомбіноване) словотворення.....	14
1.2.1. Префіксальний спосіб словотворення.....	15
1.2.2. Суфіксальний спосіб словотворення.....	29
1.2.2.1. Іменникові okazіоналізми.....	30
1.2.2.2. Прикметникові okazіоналізми.....	38
1.2.2.3. Дієслівні okazіоналізми.....	40
1.2.2.4. Прислівникові okazіоналізми.....	43
1.2.3. Постфіксальний спосіб словотворення.....	45
1.2.4. Власне основоскладання.....	48
1.3. Неелементарне (комбіноване) словотворення.....	54
1.3.1. Префіксально-суфіксальний спосіб.....	55
1.3.2. Префіксально-постфіксальний спосіб.....	63
1.3.3. Суфіксально-постфіксальний спосіб.....	64
1.3.4. Префіксально-суфіксально-постфіксальний спосіб....	67
1.3.5. Складносуфіксальний спосіб.....	70
РОЗДІЛ 2. НЕУЗУАЛЬНІ СПОСОБИ ПРОДУКУВАННЯ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ	76
2.1. Емансипація афікса або сегмента.....	83
2.2. Субституція.....	91
2.3. Контамінація.....	96
2.4. Черезступеневе продукування.....	105
2.5. Гендіадіс.....	114
2.6. Голофразис.....	117
ВИСНОВКИ	125
БІБЛІОГРАФІЯ	128
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК ЗІ СЛОВОТВОРУ ...	142

Наукове видання

Жанна Василівна Колоїз

Відповідальний редактор – **Ж.В. Колоїз**
Коректор – **Г.Г. Демиденко**

Макет і верстка – **Ж.В. Колоїз**

Підписано до друку 25.12.2014.
Формат 60×84/16. Ум. др. арк. 8,4. Обл.-вид. арк. 11,3.
Тираж – 100 пр.

Типографія «НПП АСТЕРІКС»
вул. Постишева, 35-а/о, оф. 101, м. Кривий Ріг
Дніпропетровська обл., 50075
Тел. (056) 404-22-75